

ФУТБОЛ

РІПАК І.М

ФУТБОЛ

Навчальний посібник

РІПАК І.М.

ФУТБОЛ

Навчальний посібник

Львів
Ліга-Прес
2010

УДК 796.332(07)

ББК 75.578я73

Р 53

*Рекомендовано до друку вченою радою
Львівського державного університету фізичної культури
(протокол № 1 від 01.12.2009 р.)*

Рецензенти:

Вітров К.Л. - кандидат педагогічних наук, професор, технічний директор Федерації футболу України;

Фалес Й.Г. - кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри футболу Львівського державного університету фізичної культури.

Літературний редактор:

Величкович Н.П. - провідний бібліограф бібліотеки Львівського державного університету фізичної культури.

Ріпак І.М. Футбол : навч. посіб. / І.М. Ріпак. - Л.: Ліга-Прес, 2010. - 224 с.

ISBN 978-966-397-116-2

Навчальний посібник призначений для студентів, які здобувають освітньо-кваліфікаційний рівень "бакалавр" за напрямками "Фізичне виховання", "Спорт" та "Здоров'я людини". У ньому висвітлено історію розвитку футболу, методику навчання техніки і тактики гри у футбол, розкрито види та системи змагань, а також правила гри у футбол. Матеріал, який міститься у посібнику, допоможе студентам здобути знання з дисциплін "Теорія і методика обраного виду спорту (спеціалізація "футбол")" та "Теорія і методика футболу", полегшить пошук літературних джерел, необхідних для вивчення дисципліни, складання заліку та іспиту і подальшої роботи у галузі фізичної культури та спорту.

Рекомендується для студентів вищих навчальних закладів фізичного виховання та спорту і тренерів з футболу.

УДК 796.332(07)

ББК 75.578я73

ISBN 978-966-397-116-2

© Ріпак І.М., 2010

© ТзОВ "Ліга-Прес", 2010

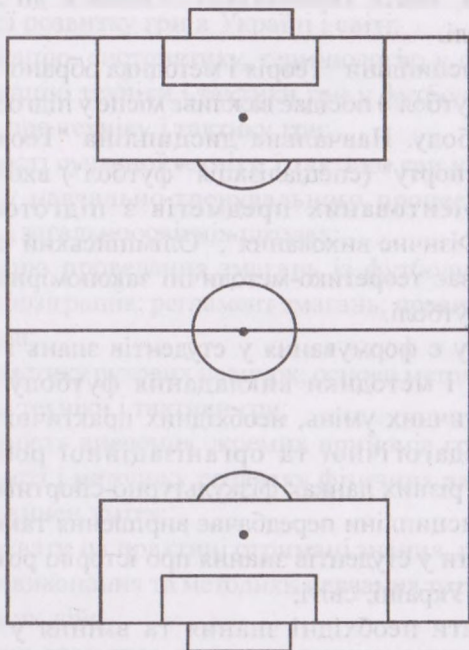
ЗМІСТ

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ	5
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ГРИ У ФУТБОЛ	9
1.1. Історія розвитку футболу у світі	9
1.2. Історія розвитку футболу в Україні	16
1.3. Історія розвитку футболу на Львівщині	27
1.4. Розвиток футболу у незалежній Україні (з 1991 р. до наших днів)	38
1.5. Розвиток правил гри у футбол	49
Питання для самоконтролю	61
РОЗДІЛ 2. ТЕХНІКА ГРИ У ФУТБОЛ	62
2.1. Методика навчання техніці виконання ударів в м'яч	67
2.2. Методика навчання техніці виконання зупинок м'яча ...	81
2.3. Методика навчання техніці виконання ведення м'яча ...	93
2.4. Методика навчання техніці виконання фінтів	96
2.5. Методика навчання відбирання м'яча в суперника	101
2.6. Методика навчання техніці укидання м'яча з-за бічної лінії	104
2.7. Методика навчання техніці гри воротаря	106
Питання для самоконтролю	117
РОЗДІЛ 3. ТАКТИКА ГРИ У ФУТБОЛ	118
3.1. Індивідуальна тактика	120
3.2. Тактика колективної гри	123
3.3. Командна тактика в нападі і захисті	130
3.4. Характеристика систем гри	132
Питання для самоконтролю	156

РОЗДІЛ 4. ВИДИ ТА СИСТЕМИ ЗМАГАНЬ У ФУТБОЛІ ...	157
4.1. Характеристика видів і систем змагань у футболі	157
4.2. Системи розіграшів	158
4.3. Положення про змагання	166
Питання для самоконтролю	168
РОЗДІЛ 5. ПРАВИЛА ГРИ У ФУТБОЛ	169
5.1. Сучасні правила гри у футбол	169
5.2. Жести арбітра та асистентів арбітра	195
Питання для самоконтролю	209
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	210
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	216
ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК	217
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	220

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

Футбольне поле (ворота, лінії воріт, бокові лінії, штрафний і поротарський майданчик, центральна лінія, центральне коло, позначка 11-метрового удару).

- м'яч

— ······ → - ведення м'яча гравцем

————→ - удар в м'яч по воротах

········→ - рух гравця без м'яча

-----→ - передача м'яча

- ······ → - рух гравця спиною вперед

③ ⑩ □ - гравці

- футболіст

ВСТУП

Футбол є найпопулярнішою грою сучасності. Ця гра приваблює до себе не лише молодь, але й інші верстви населення. Вона виховує колективізм, мужність, моральні якості, сприяє підтримці відмінної фізичної форми, вчить терпеливості і поваги до суперників на футбольному полі.

Вивчення дисципліни "Теорія і методика обраного виду спорту" (спеціалізація "футбол") посідає важливе місце у підготовці майбутніх фахівців з футболу. Навчальна дисципліна "Теорія і методика обраного виду спорту" (спеціалізація "футбол") входить у систему професійно орієнтованих предметів з підготовки фахівців спеціальності "Фізичне виховання", "Олімпійський та професійний спорт" і розкриває теоретико-методичні закономірності підготовки спортсменів у футболі.

Метою курсу є формування у студентів знань і вмінь з історії футболу, теорії і методики викладання футболу, специфічних технічних і тактичних умінь, необхідних практичних навичок для самостійної педагогічної та організаційної роботи з юними спортсменами в різних ланках фізкультурно-спортивної діяльності.

Вивчення дисципліни передбачає вирішення таких завдань:

- сформувати у студентів знання про історію розвитку футболу в регіоні, Україні, світі;
- сформувати необхідні знання та вміння у студентів для виконання технічних прийомів і тактичних дій у футболі;
- сформувати у студентів вміння методично грамотно навчати технічних способів і тактичних дій у футболі;
- сформувати у студентів знання про правила гри у футболі та вміння судити гру;
- сформувати знання і практичні вміння, необхідні студентам для організації та проведення змагань із футболу.

Матеріал курсу взаємопов'язаний з іншими навчальними дисциплінами ("Вступ до спеціальності", "Підвищення спортивної майстерності", "Соціологія", "Педагогіка", "Психологія", "Біомеханіка", "Охорона праці", "Анатомія людини", "Теорія і методика спортивних

гир", "Теорія і методика рухливих ігор", "Теорія і методика гімнастики", "Теорія і методика легкої атлетики"), що формує базові знання і вміння у студентів перед проходженням дисциплін "Теорія і методика фізичного виховання", "Організація та управління у сфері фізичної культури", "Олімпійський і професійний спорт" тощо.

Студент повинен знати:

- тенденції розвитку гри в Україні і світі;
- класифікацію, систематику, термінологію у футболі;
- класифікацію техніки і тактики гри у футбол;
- поняття про техніку і тактику гри;
- особливості сучасної техніки і тактики гри у футбол;
- методику навчально-тренувального процесу у підготовчих групах, в загальноосвітніх школах;
- організацію проведення змагань із футболу; види змагань; системи розіграшів; регламент змагань; правила гри; методику суддівства;
- характеристику рухових навичок; основи методики початкового навчання техніки і тактики гри;
- послідовність вивчення окремих прийомів гри у футбол;
- особливості і методику розвитку фізичних якостей.

Студент повинен уміти:

- застосовувати на практиці отримані знання, вміння і навички і техніки виконання та методики навчання технічних прийомів і тактичних дій;
- методично грамотно показати техніку виконання основних прийомів і дій гри у футболі;
- методично грамотно і послідовно навчати основних способів техніки і тактики гри;
- визначати помилки у виконанні технічних і тактичних дій та знаходити правильні шляхи їх усунення;
- складати конспекти занять з навчання техніки, тактики гри для групи початкової підготовки з футболу;
- організовувати і проводити заняття з футболу у групах початкової підготовки футболістів, з учнями загальноосвітніх шкіл;

- організовувати змагання, судити матчі, володіти арбітерськими жестами;
- методично правильно керувати командою під час змагань.

Навчання проводиться у формі лекцій, семінарських, методичних, практичних занять, навчальної практики та самостійної роботи студентів.

На контрольних заняттях здійснюється тематичний контроль у вигляді підсумкової щомісячної атестації.

Самостійна робота сприяє розкриттю потенційних можливостей студентів, формує інтерес до вивчення предмету, активізує мислення, стимулює потребу до глибшого вивчення програмного матеріалу. У процесі самостійної роботи студенти виконують завдання викладача у вигляді реферату з окремих питань дисципліни, вирішення ситуаційних завдань тощо.

Значне місце в навчальній дисципліні "Теорія і методика обраного виду спорту" (спеціалізація "футбол") посідає підготовка студентів до педагогічної та тренерської практик у загальноосвітній і дитячо-юнацькій спортивній школах.

РОЗДІЛ 1 ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ГРИ У ФУТБОЛ

1.1. Історія розвитку футболу у світі

Футбол – одна з найдавніших ігор, яка була відома людству. Ця гра була і є популярною у різних народів. Саме тому до нас дійшло багато її назв. Так, в англійців ця гра називалася футбол (football), у німців – фусбаль (fussball), у поляків – пілка ножна (pilka nozna), в італійців – кальчіо (calcio), в угорців – лобдоруґаш (lobdorugash), в югославів – ногомет (nogomet), в американців – соккер (soccer), в українців, які проживали на Галичині – копаний м'яч тощо.

Коли саме зародився футбол, достеменно не відомо нікому. У Римі існувала гра з назвою "сферомахія" – праобраз футболу, у Китаї "чжу ке", що означає "вдаряти ногами набитий шкіряний м'яч". Вона народилася ще у 27-26 ст. до н.е. і була спрямована на вдосконалення швидкості, спритності піших воїнів.

У літературі (П.Н. Казаков, 1978; К.Л. Віхров, 2004; В.В. Соломонко, Г.А. Лісенчук, О.В. Соломонко, 2005) знаходимо відомості про існування в Японії гри з м'ячем під назвою "кеннатт", що нагадує футбол. Ще до нашої ери цією грою розважалися при дворі японського імператора Кемари. Суть гри полягала в тому, що необхідно було увігнати м'яч у поставлені ворота.

Ігри в копаний м'яч були розповсюдженими в державах античного світу – Греції і Римі, також про них знали народи Стародавнього Сходу. У стародавній Греції гра з м'ячем мала три назви: "файнінда", "гарпаціон" та "епіскурос". Гравці розподілялися на дві партії (команди), кожна з яких намагалася провести м'яч на поле суперника. Правила цієї гри значно нагадують правила регбі, лише заборонялося брати м'яч руками.

Після занепаду стародавньої Греції футбол під назвою "гарпаstum" стрімко поширюється серед римлян, особливо захисників імперії. Завойовуючи дедалі нові території, римські воїни просувалися вглиб Європи – до Франції, Німеччини, Англії і впроваджували свої звичаї та ігри. Легіонери весь вільний час віддавали футболу. Зміст гри полягав у перекиданні м'яча один одному так, щоб занести його за основні лінії половини майданчика суперників. Ті лінії вважалися гольовими. Існувала ще й центральна лінія. Правила гри забороняли одному гравцеві володіти м'ячем двічі до взяття воріт. За їх порушення м'яч передавали суперникам. Гравці тоді мали взуття, яке римляни називали "кальцеус". Корінь цього слова зберігся в Італії до наших днів, де "кальціо" означає футбол.

У Франції ця гра називалася "суль" або "шуль". Завдання гравців тут зводилося до того, щоб переміщувати м'яч від однієї лінії до другої. Боротьба за м'яч була безкомпромісною, і навіть небезпечною. Тому і з'явилися королівські та парламентські укази про заборону гри, що призвело до тимчасового занепаду футболу.

Літературні джерела (В.Н. Шамардин, В.Г. Савченко, 1997; К.Л. Віхров, 2004; В.В. Соломонко, Г.А. Лісенчук, О.В. Соломонко, 2005) свідчать, що приблизно з 5 ст. н.е. гру почали поступово забувати, але вже на початку 6 ст. вона знову відродилася. У Флоренції на ярмарковій площі Санта-Крочі зустрічалися команди громад, у кожній з яких було по 27 гравців, одягнених у різний одяг. Вони виступали на полі розміром 100x50 м. Основним завданням було забити м'яч у ворота суперника.

Гра у футбол поширювалася і в інші держави. У середині 16 ст. в Нормандії була широко розповсюджена гра "ля суль", яка нагадувала футбол. Дві команди ганяли шкіряний м'яч вулицями і площами міст. Городянам доводилося робити на вікнах і дверях спеціальні захисні

огородження. Ця гра була настільки популярною, що ремісники нерідко кидали роботу, щоб зіграти в "ля суль". Правителі видавали спеціальні укази, що забороняли цю гру під страхом тюремного ув'язнення, штрафів та інших покарань. Проте, незважаючи на це, в "ля суль" продовжували грати з великим задоволенням.

У древніх ацтеків, які жили на території нинішньої Мексики, була популярною гра, учасники якої гнали м'яч ногами на багатокілометрові відстані.

За історичними переказами, 817 р. н.е. поблизу англійського міста Дербі кельти завдали поразки римлянам у грі, що є праобразом футболу.

У середньовічній Англії поширеною була гра з м'ячем, що мала риси і античного, і сучасного футболу. Грали у містах і селах, проте "футбольні" баталії дуже часто перетворювалися у криваві бійки. У кожній команді виступало 500 і більше гравців. Змагання розпочиналися в обідню пору і закінчувалися з настанням темряви. Перемогу здобувала команда, котра зуміла прогнати м'яч через усе місто або від села до села до визначеного місця, чи перетнути "лінію воріт", довжина якої 400 м. Ці ігри проводилися під гаслом "Перемога ціною будь-яких жертв".

Усе це викликало невдоволення королів, і 1314 р. Едуард II видав указ, де зазначалося: "У зв'язку з тим, що гра у м'яч призводить до великого безладдя, а це само собою є велике зло, ми іменем короля під страхом ув'язнення забороняємо грати у футбол у великих містах".

Натомість мешканцям міст пропонувалося зайнятися метанням списа чи стрільбою з лука.

Незважаючи на суворі заборони, популярність футболу серед населення зростала. Зображення гри з м'ячем (різьба по дереву) можна побачити у кафедральному соборі м. Ланкастер, який був збудований у 14 ст. і є найстарішим у світі. Про нехтування заборонами цієї гри згадує В. Шекспір у "Комедії помилок" та "Королі Лірі".

Неодноразово англійці просили короля відмінити заборону і кожного разу їм відмовляли. Забороняли гру в футбол і королі Генріх IV (1399 і 1401), Генріх V (1413 і 1433), Генріх VI (1449 і 1451), Едуард IV (1471), Генріх VII (1491), а Генріх VIII видав указ про покарання не лише гравців, але й власників полів, на яких грали у футбол. Королева Єлизавета I 1572 р. наказала застосовувати до футболістів найсуворіші покарання.

Чимало аналогічних заборон протягом двох століть підписали англійські монархи. Лише 1603 р. королева Великобританії Єлизавета I наклала вето на всі попередні заборони.

Незважаючи на заборони, футбол не припинив існувати. Втративши масовий характер на незначний час, на початку 19 ст. він зміцнив свої позиції в англійських школах. У 40-х рр. 19 ст. в Англії почали утворюватися позашкільні футбольні клуби, які в подальшому мали велике значення.

У Франції футбольні ігри були популярними вже у 14 ст. Одна з них називалася "шолтаж". Гол зараховувався тоді, коли м'яч після удару ногою влучав в обвід бочки, обтягнутої пергаментним папером. Існував навіть звичай, згідно з яким танцювати з дамами, що були присутні на змаганні, мали право тільки гравці команди-переможця. Переможцям виявляли всілякі почесті, найкращим дарували дорогі подарунки. У Франції, як і в Англії, прихильність до футболу періодично змінювалася ворожістю, неодноразово робилися спроби його заборонити. Проте ці спроби були безрезультатними. Саме у Франції 1395 р. вийшов перший посібник "Основи футбольного мистецтва", який уклав настоятель монастиря Рюксер. У монастирі панувала справжня футболоманія. Кожен новачок мав подарувати сусіду по клітці футбольний м'яч.

Заборону на футбол у Франції скасували наприкінці першого десятиліття 17 ст. Вже 1613 р. настоятель церкви в Уїл-штирі організував офіційний футбольний матч із нагоди королівського

абиту. Вельми поширилася гра 1660 р., з часів правління Карла II. Після перемоги Олівера Кромвеля противники королівського режиму змушені були втікати з Англії у Францію та Італію. Там вони зіхналися "джіво дель кальчіо" і, повернувшись до Англії, перетворили футбол на придворну гру.

1681 р. відбувся матч, уперше регламентований досить чіткими правилами. Незважаючи на те, що команда короля Карла II програла, він нагородив одного з найкращих суперників. Цей подарунок можна вважати першим призом за майстерний виступ у футболі. Проте аж до початку 19 ст. кількість гравців в англійських

командах, прийоми з відбирання м'яча в більшості випадків не мали жодних обмежень. Єдина мета, яку переслідували "футболісти", – заштовпати м'яч у визначене місце, наприклад, на базарну площу.

Аналізуючи літературні джерела, можна стверджувати, що футбол постав на традиціях ігор з м'ячами, якими користувалися за давніх часів та в Середньовіччі, а батьківщиною його є Англія.

У першій половині 19 ст. "футбол натовпу" вже мав два різновиди: гра з м'ячем тільки ногами (футбол); гра з м'ячем руками та ногами (регбі). Гра з м'ячем руками та ногами отримала назву від міста Регбі, у коледжі якого цю гру культивували. У цьому місті грали руками і ногами, а в містечку Херроу – тільки ногами. Шанувальники одного способу гри домоглися, щоб м'яч був овальної форми, а іншого – щоб м'яч був лише круглий.

1823 р. гравцям було дозволено бігти з м'ячем. Саме тоді було покладено початок розвитку сучасних правил футболу та регбі, історія яких у ті часи тісно перепліталася.

Варто зазначити, що футбол мав велику популярність серед учнівської молоді. Досить лише сказати, що вже на початку 19 ст. він був включений до навчальних програм шкіл. У різних навчальних закладах існували свої правила гри, що надзвичайно ускладнювало міжшкільні футбольні зв'язки, а під час змагань між командами виникали сутички. Щоб позбутися цього, 1848 р. представники шкіл провели конференцію, на якій було затверджено перші правила гри. Ці правила назвали "кембриджськими". Трохи пізніше почали створюватися футбольні клуби. Перший клуб ("Форест клуб") з'явився 1859 р. у містечку Спінг, поблизу Лондона. Найстарішими вважаються також клуби "Барнс", "Блек-хед", "Кристал Палас", "Кільбурн", "Крузейдер" тощо.

База футболу поступово розширювалася. Зв'язки між організованими колективами, які займалися футболом, ставали все міцнішими, тому виникла необхідність створити керівний орган. Таким чином, 26 жовтня 1863 р. в Англії була створена Футбольна асоціація. Створення футбольної асоціації сприяло переходу від стихійного до організованого футболу.

На другому засіданні Футбольної асоціації (6 грудня 1863 р.) було вирішено вважати футбол і регбі різними видами спорту. Цю дату вважають датою народження сучасного футболу.

Перші правила гри у футбол, які дійшли до нас, були опубліковані 8 грудня 1863 р. у Лондоні. Це була спроба узгодити різні варіанти правил гри, але вона не вдалася. Перші єдині правила гри були ухвалені 1863 р. і визначали чисельний склад команд, розміри футбольного поля та воріт. Гравцям заборонялося грати руками в межах штрафного майданчика (за винятком воротаря). Ці правила склалися з 13 пунктів. До них постійно вносили доповнення, поправки, нові параграфи, але в основному вони збереглися до наших днів.

Варто зазначити, що ці правила не були єдиними та обов'язковими для всіх національних футбольних асоціацій. У той час кожна федерація трактувала правила на свій розсуд і вносила до них певні зміни. Це призводило до ускладнення проведення міжнародних змагань. Тому, щоб скеровувати діяльність національних футбольних асоціацій і координувати зв'язки між окремими асоціаціями, 1904 р.

був заснований світовий центр футболу – Міжнародна федерація футбольних асоціацій (ФІФА). Міжнародна федерація футбольних асоціацій (Federation International Football Association) була заснована у Парижі, де відбулася конференція за участю Бельгії, Данії, Франції, Голландії, Іспанії, Швейцарії та Швеції.

Першим головою ФІФА було обрано француза Р. Гірена. Варто зауважити, що англійці спочатку ігнорували ФІФА, а через рік, переконавшись у швидкому організаційному зростанні ФІФА, стали її членами.

Першими членами ФІФА стали Франція, Бельгія, Данія, Голландія, Іспанія, Швеція і Швейцарія. Штаб-квартира ФІФА розмістилася в Амстердамі. Відповідно до прийнятого на Конгресі статуту, члени ФІФА взаємно визнавали один одного як керівників футбольного руху у своїх країнах і зобов'язувалися не підтримувати жодних стосунків з іншими футбольними організаціями.

ФІФА приєднала до себе Міжнародну Раду з правил гри, яка розробила правила, обов'язкові для всіх національних асоціацій, що входять у ФІФА. Зазначимо, що лише Міжнародна Рада має право вносити зміни у правила гри. Права на внесення змін не має навіть ФІФА.

ФІФА вважають спортивною державою, адже до її лав входять федерації майже всіх країн світу. Після Другої світової війни її членами стали понад 70 країн, 1954 р. – 85, а зараз ФІФА об'єднує понад 200 країн.

Колишній Радянський Союз був прийнятий у члени ФІФА 1946 р. Починаючи з 1930 р., чемпіонат світу проводиться кожних чотири роки.

Європейський союз футбольних асоціацій (УЄФА), до якого входять 52 національні асоціації був створений 1954 року. Починаючи з 1968 р., для національних збірних проводяться чемпіонати Європи. Під керівництвом УЄФА розігруються: Кубок європейських чемпіонів – з 1956 р., Кубок володарів Кубків – з 1951 р. і Кубок УЄФА – з 1971 р., що раніше проводився під назвою Кубок ярмарків.

Генеральна асамблея міжнародних федерацій (АРФІ) опублікувала статистичне зведення розвитку окремих видів спорту у світі. На першому місці виявився футбол – як за кількістю країн, так і за

кількістю спортсменів, що регулярно займаються одним видом спорту і постійно беруть участь у змаганнях.

Таким чином, можна стверджувати, що футбол пройшов усі стадії еволюції: видозмінювався, вдосконалювався та набув особливих і неповторних рис. Цей вид спорту став найпопулярнішим і наймасовішим як у світі, так і в Україні.

1.2. Історія розвитку футболу в Україні

Серед науковців досі немає одностайної думки щодо часу і місця зародження футболу в Україні. Проте впевнено можна сказати, що ця спортивна гра розвивалася одночасно в багатьох містах: Києві, Харкові, Одесі, Миколаєві, Катеринославі, Юзівці, Львові та ін.

У літературі (В.М. Гаджега, 2004) є згадки про те, що у 7-5 ст. до н.е. античний футбол на південних землях України започаткували жителі причорноморських міст Ольвія (Миколаїв), Херсонес (Севастополь) та Пантікапей (Керч). У часи середньовіччя в Україні про футбол нагадали козаки Запорізької Січі, які використовували цю гру для розвитку спритності та витривалості.

Сучасний футбол в Україні почав розвиватися дещо пізніше, ніж у країнах Західної Європи (М. Марцинюк, 2004). Причиною відставання було те, що територія України розподілялася між двома імперіями: більша частина до 1917 р. входила до складу Російської імперії, а західні землі та Закарпаття – до Австро-Угорської. З 1918 р. Галичина відійшла до Польщі, а Закарпаття – до складу створеної після Першої світової війни Чехословацької республіки.

У 70-90-х роках 19 ст. футбол зародився в Одеському британському атлетичному клубі (ОБАК) та львівських (польському й українському) гімнастичних товариствах "Сокіл", які першими започаткували проведення показових ігор у футбол між членами своїх товариств, командами англійських службовців одеських концесійних підприємств і морських суден.

Основоположниками одеського футболу були англійські службовці іноземних підприємств, які 1878 р. й організували "Одеський британський атлетичний клуб", що був першим

футбольним гуртком в Україні, який створили іноземці. Проте справжнє визнання ця гра здобула в Одесі, починаючи з 1907 р.

Крім Одеси, футбол почав стрімко розвиватися і в інших регіонах України.

На сході України особливо бурхливого розвитку футбол набув з 1912 року. Також футбольні команди були створені в Одесі (1910), Києві (1911), Харкові (1912), Миколаєві (1915), з'явилися вони і в Юзівці, Краматорську, Херсоні, Єлисаветграді, Вознесенську, Катеринославі. Футбольні матчі відбувалися в Полтаві, Сімферополі, Чернігові, Лозовій та інших містах України. Водночас самостійні розіграші проводили так звані "дикі", тобто незареєстровані команди Києва, Харкова, Одеси.

Пізніше почали грати у футбол у товариствах і футбольних клубах інших міст: в Ужгороді – у Товаристві ужгородських футболістів; у Львові – в Українському спортивному кружку 1-ї академічної гімназії, у польському футбольному клубі "Чорні" 1-ї реальної школи, у Клубі гімнастично-спортивному 4-ї гімназії, у футбольному клубі "Лехія" 3-ї та 6-ї гімназій; у Миколаєві – у футбольному клубі "Зебра" та Миколаївському атлетичному клубі; у Тернополі – у спортивному клубі "Креси"; у Краматорську – у Краматорському спортивному товаристві; у Харкові – у "Спортинг-клубі", "Гельферіх-Саде" і "Штурм"; у Юзівці – в Юзівському спортивному товаристві тощо.

На Західній Україні футбол особливого поширення набув у Львові. 1867 р. було створено Львівське міське спортивне товариство "Сокіл".

Наприкінці 19 ст. львівське Товариство рухових ігор почало створювати групи молоді, які виявляли особливий інтерес до футболу. 1885 р. сучасний футбол розширив свої межі аж до гирла Дунаю, а потім і до Будапешту.

Перше знайомство галичан із сучасним футболу відбулося у 1889 р. завдяки футбольній команді чеського гімнастичного товариства "Сокіл", яке створив професор Мирослав Тирш 1862 року.

Справжній футбольний м'яч фірми "Саксон" привезли до Львова з Англії 1890 р. викладачі учительської гімназії Е. Ценар і Г. Йордан. Цей фабричний м'яч складався з камери (свинячий міхур) з вужиком

виставки був надрукований у львівському часописі "Спортивна газета".

Навесні 1900 р. у Львові вийшла монографія Володимира Лаврівського "Копана: після Осипа Кленки", у якій автор надрукував українською мовою "Правила гри у футбол".

Львівський професор І.М. Боберський у брошурі "Забави і ігри рухові" увів термін "копаний м'яч" – для назви футболу українською мовою. Брошуру, що містила правила гри у копаний м'яч, розповсюджували серед любителів футболу Галичини. Це сприяло поширенню гри серед учнівської та студентської молоді, створенню нових футбольних команд серед галичан. 1906 р. І.М. Боберський видав третю частину книги під назвою "Забави і ігри рухові. Копаний м'яч", що сприяло подальшому розвитку футболу в Галичині.

У травні 1900 р. до Львова було запрошено чеського футбольного фахівця Вейтгуба для читання лекцій та ознайомлення львівських футболістів із передовими методиками тренувань.

Починаючи з 1900 р., у Галичині започаткували проведення регулярних товариських футбольних матчів між командами гімназій та шкіл для пошуку талановитої молоді й удосконалення майстерності гравців.

У 1900-1903 рр. львівські гімназійні футбольні команди після уроків проводять систематичні тренування на спортивних майданчиках, розташованих на окраїнах Львова – на так званих Стрийських та Янівських оболонях. Тренуватися на міському стадіоні "Велетень" чи на полі "Велодрому" могли дозволити собі тільки команди дуже багатих львівських установ, до яких належали 4-та гімназія та 1-ша реальна школа.

Чемпіонат з футболу у Львові офіційно проводився з 1906 р. На заході України за короткий час було створено команди "Чарні" (1904), "Легія" (1905), "Погонь" (1907), "Гасмоня" (1908), "Україна" (1911). Всі вони, крім "України", після Першої світової війни брали участь у чемпіонаті Польщі серед команд вищої ліги. Детальніше розвиток футболу на Львівщині висвітлено у підрозділі 1.3.

У цей період футбол бурхливо розвивається на Закарпатті. Закарпаття має свої багаті і славні традиції, а футбол тут завжди був

чимось більшим, ніж просто грою. У літературі (В.М. Гаджега, 2004; М. Мартинюк, 2004) знаходимо згадки про те, що в 1890-1895 рр. на спортивних майданчиках міст Ужгорода, Мукачева та Берегова відбувалися футбольні баталії. Проте їх можна вважати лише товарицькими матчами, оскільки не збереглися навіть прізвища учасників. Та саме ці дебютні поєдинки на закарпатській землі були своєрідною презентацією англійського футболу в цьому краї.

Футбол на Закарпаття "завітав" з Угорщини. Попри мовні перепони (на Закарпатті багато жителів тоді не володіли угорською мовою) молодь дедалі більше захоплювалася майбутньою народною грою. Спочатку в Ужгороді, Мукачеві, Берегові, Виноградіві, Хусті, а потім і в селищах та великих селах почали створювати футбольні команди. Першими, хто грав у цю гру, були старшокласники ужгородської гімназії, котрі ще 1893 р. познайомилися з футболом. Зокрема, в гімназійному довіднику за 1893/1894 навчальний рік згадується, що учні 5-7 класів під керівництвом викладачів Іштвана Медрецького та Ференца Шіргера грали в "англійський копанний м'яч".

Футбол розвивався також і в інших регіонах. Так, на Буковині ще до Першої світової війни існували спортивні клуби "Баск", "Ян", "Макабі", "Вікторія". При Українському Академічному Козацтві (УАК) "Запороже" (м. Чернівці) існувала секція копаного м'яча. 1920 р. члени УАК "Запороже" заснували Українське Спортивне Товариство "Довбуш" (В.О. Мужичок, Б.Ф. Ведмеденко, В.О. Марчук, 2004).

На Волині, яка до Першої світової війни була у складі Російської імперії, футбол розвивався недостатньо. Після Першої світової та радянсько-польської воєн Волинь відійшла під юрисдикцію Варшави. Уже 1921 р. у Польщі було проведено першість країни, а 1922 р. вперше у цих змаганнях виступила волинська дружина – ВКС Рівного. У різних містах Волині відбувалися турніри. 1928 р. на з'їзді представників 14 футбольних клубів Волинського воєводства було прийнято рішення про створення Волинської Округової Спілки Пілки Ножної.

Перший турнір під керівництвом новоствореної організації відбувся 1929 р. Від сезону 1936-1937 рр. турніри волинських команд проходять під патронатом Волинської Регіональної Ліги.

навчальних закладів міста. Всюди створювалися футбольні команди, клуби. Під час Першої світової війни футбол у Миколаєві почав занепадати і лише з 1916 р. почав знову розвиватися.

У Черкаському краї футбол почав зароджуватися на початку 20 ст. (В. Б. Страшевич, 2004). 1908 р. у м. Сміла була створена перша міська команда з футболу. 1920 р. у Черкасах була створена футбольна команда. У 1926-1927 рр. футбол, як вже популярний вид спорту, був включений до програми перших окружних олімпіад. У 30-х рр. 20 ст. футбол на Черкащині здобуває особливу популярність. У 1936-1939 рр. створено близько двадцяти профспілкових спортивних товариств, і майже при кожному була своя футбольна команда.

Після Другої світової війни (1945-1946 рр.) черкаська команда стає володарем Кубка та першості області. Масовими стали першості міст.

Отже, як бачимо, практично у всіх регіонах України футбол був популярним вже досить давно. Необхідно зазначити, що під час Першої світової війни на теренах України проводилися благодійні матчі, прибутки від яких йшли на допомогу пораненим. Не припинялися футбольні поєдинки на території України і в 1918-1920 роках.

Уже з 1922 р. проводилися змагання на кубок і першість України. Збірна України стала переможцем другого Всеросійського свята фізкультури (1924 р.), де вона обійшла команди Закавказзя та РСФСР.

Бурхливо розвивався футбол 1935 р. у Києві, Харкові, Одесі, Дніпропетровську. Тоді збірна України зустрілася в Парижі з футболістами професіонального клубу "Ред Стар Олімпік" і перемогла суперника з рахунком 6:1.

За період 1930-1935 рр. клас гри наших футболістів настільки зріс, що було вирішено, починаючи з сезону 1936 р., проводити чемпіонат СРСР серед команд добровільних спортивних товариств і розіграш Кубка СРСР. Звання першого чемпіона СРСР із футболу завоювали динамівці Москви, а володарем Кубка стала московська команда "Локомотив".

Найбільших успіхів збірна команда СРСР досягла під керівництвом заслуженого майстра спорту, заслуженого тренера СРСР Г.Д. Качаліна. 1956 р. радянські футболісти стали олімпійськими чемпіонами, а 1960 р. – першими володарями Кубка Європи.

З 1936 р. у вищій лізі чемпіонатів Радянського Союзу брала участь команда "Динамо" (Київ) і за всю історію ніколи не покидала її, а після Другої світової війни вона стала тринадцятикратним чемпіоном і дев'ятиразовим володарем Кубка Радянського Союзу, Суперкубка Європи (1975), дворазовим – Кубка володарів Кубків країн Європи (1975, 1986).

1981 р. динамівці з Тбілісі повторили успіх киян, ставши володарями Кубка кубків.

1986 р. київські динамівці вдруге стали володарями Кубка кубків. Київське "Динамо" тринадцять разів ставало чемпіоном СРСР (1961, 1966, 1967, 1968, 1971, 1974, 1975, 1977, 1980, 1981, 1985, 1986, 1990), дев'ять разів – срібним призером (1960, 1965, 1969, 1972, 1973, 1976, 1978, 1982, 1988), два рази – володарем бронзових нагород (1979, 1989), сім разів команда виграла Кубок СРСР (1964, 1966, 1974, 1978, 1982, 1985, 1987).

Динамівці на чолі з відомим тренером П.В. Лобановським (на фото) тричі ставали володарем європейських призів: 1975 і 1986 років – володарі Кубка кубків та в 1975 р. – Суперкубка.

Варто зазначити, що В.В. Лобановський був головним тренером національних збірних: СРСР (1975-1976, 1981-1983, 1986-1990), України (2000-2001). У 1976 р. збірна СРСР, яку очолював В.В. Лобановський, завоювала бронзові медалі на Олімпіаді, а в 1988 р. стала срібним призером чемпіонату Європи.

Про високий рівень українського футболу свідчить і те, що у вищій лізі колишнього Радянського Союзу в різний час виступали команди: "Динамо" (Київ), "Шахтар" (Донецьк), "Карпати" (Львів), "Торя" (Луганськ), "Дніпро" (Дніпропетровськ), "Металіст" (Харків), "Таврія" (Сімферополь), "СКА" (Одеса), "Чорноморець" (Одеса), "Металург" (Запоріжжя), а першій лізі – команди Ужгорода, Івано-Франківська, Львова, Чернівців та ін. Більшість з них досягли високих спортивних успіхів.

Протягом багатьох років у міжнародних змаганнях (чемпіонатах Європи, світу, Олімпійських іграх) основу національних збірних команд склали футболісти українських клубів. Серед них усесвітньо відомі прізвища таких гравців, як Ю. Войнов, В. Мунтян, В. Пузач, В. Веремєєв, І. Біланов, О. Михайличенко, В. Банников, В. Серебряников, В. Колотов, О. Блохін, Л. Буряк, А. Коньков та інші. Сьогодні ними пишається український футбол. Так, О. Блохін 1975 року та І. Біланов 1986 року були визнані кращими футболістами Європи і нагороджені золотими м'ячами, а О. Протасов 1984 р. став володарем срібної бутси Європи, яку вручали кращим бомбардирам.

У 1988 р. олімпійськими чемпіонами в Сеулі стали: О. Михайличенко, О. Чередник, В. Лютий і В. Тищенко, В. Татарчук. Вони виступали за збірну СРСР, тренером якої був відомий київський динамівець А. Бишовець.

Вагомий вклад у вихід до фіналу європейської першості у 1992 р. внесли спортсмени України. Так, провідними гравцями у збірній СРСР були О. Михайличенко, О. Кузнецов, О. Протасов, С. Юран.

Після того, як Верховна рада 1991 року проголосила незалежність України, Федерація футболу України як повноправний член увійшла до УЄФА і ФІФА, що дало змогу національним збірним командам брати участь у чемпіонатах світу, Європи, Олімпійських іграх та Європейських кубкових турнірах.

У 2004 р. в Україні святкували 110-років українському футболу. З цієї нагоди у Львові 13 жовтня 2004 р., у день відбіркового матчу чемпіонату світу 2006 р. Україна – Грузія, було відкрито пам'ятний знак "Львів – батьківщина українського футболу" (на фото), замовником якого виступив Спортивний

клуб "Сокіл" (Львів), продовжувач традицій першої футбольної команди на теренах нашої держави.

Варто нагадати, що цього року (2009) українському футболу виповнюється 115 років. Організатори свята планують відзначити цей ювілей низкою заходів, що сприятиме подальшій популяризації футболу у нашій країні.

1.3. Історія розвитку футболу на Львівщині

Як свідчать дані літературних джерел (П.Г. Фалес, І.М. Чорнобай, В.І. Борейко, 2004; Б. Кобрин, Ю. Михалюк, 2005), у футбол на Львівщині почали грати набагато раніше, ніж відбулася перша офіційна гра. 1891 р. викладач учительської семінарії у Львові Е. Ценар (на фото) зробив опис футбольної гри та її основних правил, що відображено у книзі "Гімнастичні ігри шкільної молоді".

Гра з м'ячем подобалася тодішній молоді. Кількість людей, що грали в цю гру, збільшувалася дуже швидко. Тому в програму другого з'їзду гімнастичного товариства "Сокіл", який відбувався у столиці Східної Галичини 14 липня 1894 р., входив перший міжнародний футбольний матч Львів-Краків.

Цей матч відбувся у Стрийському парку Львова, на спеціально збудованому для цієї події стадіоні. Львівський "Сокіл", перемігши команду з Кракова 1:0, розпочав літопис вітчизняного футболу. Це був перший офіційний матч на етнічних українських землях за участю місцевих мешканців, які мали навички гри у футбол згідно з чинними тоді правилами.

Тодішні гравці мали дуже приблизне уявлення про правила гри. "Матч" тривав близько 6 хвилин, до того моменту, як львівський гравець забив гол. Це був Володимир Хомицький, другокурсник учительської семінарії, майбутній викладач фізкультури одинадцяті львівської гімназії. Судив цей матч професор Виробек з Кракова.

У книжці "Спортивні спогади" журналіст Рудольф Вацек наводить слова автора першого гола в офіційному матчі Володимира Хомицького (на фото): "На футбольне поле, обладнане на території Виставок, в присутності тисяч глядачів вийшли дві команди: львівська (в сірих гімнастичних штанцях) і краківська (в синіх), обидві в білих футболках і гімнастичних мештах. Суддівство взяв в свої руки професор Виробек з Кракова. Команди вперше вийшли на поле в присутності публіки, тому

гра одразу стала нервовою і хаотичною, дії гравців створювали просто комічні ситуації, тому глядачі веселились аж до реготу. Вони зовсім не розуміли правил, а самі гравці мали поняття тільки про те, що потрібно за будь-яку ціну закопати м'яч між прапорці на полі суперника.

Це була величезна гонитва за м'ячем. Про зупинку м'яча не могло бути і мови. Ми з великим азартом першими захопили м'яч і погнали його на сторону гостей, що всією командою кинулись обороняти свої ворота і викопали м'яч, як могли. Мене визначили на лівий фланг, де я стояв трохи на віддалі від загального гурту під воротами краків'ян, де йшла пекельна копанина. Раптом з того наговпу вилетів м'яч і покотився просто мені під ноги. Не роздумуючи довго, я замахнувся правою ногою і після сильного удару м'яч пролетів над збитою купкою гравців обох команд і несподівано з'явився перед краківським воротарем. Він встиг підняти руки, але було запізно – м'яч вже його минув. В цю ж мить я почув голосний вереск, – то львів'яни тріумфували, а гості висловлювали незадоволення. Сталося це на шостій хвилині з початку зустрічі. Незважаючи на те, що пан Виробек протестував і вимагав продовження гри, бо його земляки прагнули реваншу, нас попросили з поля, на яке вже виходила група гімнастів, щоб демонструвати групові вправи..." (Ю. Михалюк, 2004; Б. Кобрин, Ю. Михалюк, 2005).

Перший футбольний матч відбувся на обладнаному майданчику і в присутності численної глядацької аудиторії. Документальне

підтвердження цієї події можна знайти у тогочасних часописах "Діло", "Львівський кур'єр", "Львівська газета".

У книзі Х. Цепника "Сорокаліття львівського "Сокола" (1867-1907), яка вийшла у Львові 1907 року, вміщено фото виконання гімнастами вправ на стадіоні в Стрийському парку, де чітко зафіксовано панораму самого футбольного поля та заповнених трибун (на фото).

У наступні роки преса чомусь не згадувала про футбол, тому простежити, як відбувався розвиток гри в цей період, сьогодні важко. Можна припустити, що молодь продовжувала забави з м'ячем. І тільки 1899 р. у спортивному виданні "Газета спортова" знаходимо фотографію, на якій можна налічити сімнадцять футболістів. А вже наступного року ця ж газета починає частіше вміщувати репортажі про футбольні матчі. Саме на початку 20 ст. починають виникати перші львівські клуби.

Так, 1900 р. у Львові відбулася гра між командами учнів 4-ї гімназії, про що повідомлялося у "Газеті спортивій".

1903 р. з ініціативи Казиміра Солтинського засновано перший у Галичині футбольний клуб під назвою "Слава", який з часом одержав нову назву "Чарні", оскільки його гравці постійно грали в чорних футболках. Цього ж року створено футбольний клуб "Лехія", який разом з "Чарні" вступив до "Товариства забав рухових", засновником якого був Генріх Йордан з Кракова.

1904 р. учні 4-ї гімназії з ініціативи директора Є. Пясецького утворили свою команду "Клуб Гімнастично-Спортивний", який 1907 р. отримав назву "Погонь", а в міжвоєнні роки стане провідним клубом Польщі. 1903 р. учні третьої і шостої гімназій створили ще один клуб – "Лехія". Цього ж року було проведено перший чемпіонат Львова, перемогу в якому святкував клуб "Чарні".

1906 р. Іван Боберський заснував перший у Львові "Український спортивний кружок" при Українській реальній гімназії і видав

посібник українською мовою під назвою "Копаний м'яч". У ньому викладено техніку, тактику, системи гри, рекомендації з питань тренування та режиму футболістів.

1907 р. у Львові створюється ще один футбольний клуб під назвою "Українське спортивне товариство "Дніпро"" і польський клуб "Погонь", який став найсильнішим клубом Галичини.

У Самборі цього ж року було створено "Студентський спортивний клуб", який з 1908 р. одержав назву "Корона". 1911 р. "Корона" мала власне футбольне поле.

Перший єврейський клуб під назвою "Гасмонея" створено у Львові 1908 р., засновник – Адольф Когн.

Львівські футбольні клуби "Чарні", "Лехія", "Погонь" та "Гасмонея" були провідними в Галичині, як за часів Австро-Угорської імперії (1919 р.), так і за часів Польщі (до 1939 р.).

Оскільки клубів та команд у місті налічувалося чимало, чемпіонат серед них доводилося проводити по групах, з урахуванням рівня їхньої спортивно-технічної підготовленості. Тому кожен клуб виставляв на змагання чотири склади команд.

Важлива подія у Львівському футболі відбулася 1910 р. Провідні футбольні клуби "Погонь" та "Чарні" першими з представників Галичини були прийняті в члени австрійського футбольного союзу. Цього ж року у Львові створено ще один футбольний клуб під назвою "Спарта". Цей клуб 1911 р. також став членом австрійського футбольного союзу.

Спортивне товариство "Україна" було створено 1911 р. у Львові, засновник – професор С. Гайдучок. Цього року у Львові було засновано ще одну українську команду, яка називалася "Блакитні", а у м. Стрий – Українське Спортове Товариство "Скала".

1911 р. Станіслав Полякевич першим успішно склав у Відні всі іспитові вимоги із суддівства. З 1912 р. центр автономного футбольного союзу Галичини переміщується з Кракова до Львова.

Розіграш першості кубка Галичини вперше проведено 1913 р., а 1914 р. було вирішено створити колегію суддів Східної Галичини. Лідером чемпіонату Галичини 1914 р. був клуб "Чарні", але початок Першої світової війни позбавив його можливості здобути титул чемпіона.

На початку Першої світової війни львівська футбольна команда СТ "Україна" провела 24 футбольні зустрічі з різними командами Галичини, у тому числі й за програмою ІІ Шевченківського крайового здвигу у Львові.

Під час Першої світової війни по-різному склалися долі українських футболістів. Особливо великих втрат зазнала львівська футбольна команда спортивного товариства "Україна", більшість футболістів якої вступили до лав січових стрільців. На фронті загинули Анатолій Степанів, Роман Перфецький, Роман Носковський, Гусаківський, Дума та інші. 18 листопада 1918 р. у Мотовилівській битві загинув і сотник січових стрільців, член футбольної команди спортивного товариства "Україна" Федір Черник, якого поховано у Києві на Аскольдовій могилі.

Не припинялися футбольні поєдинки на території Галичини і в тяжкі 1918-1920 рр. Львівський окружний футбольний союз організував 1920 р. свій чемпіонат за двома групами. У класі "А" виступали футбольні команди "Погонь", "Чарні" (обидві – Львів), "Полонія" (Перемишль) і "Ревера" (Станіслав). У класі "В" – ЖСК (Жидівський спортивний клуб), "Лехія", "Спарта" (обидві – Львів), команда Стрия та резервні команди футбольних клубів "Погонь" і "Чарні". Цього ж року правонаступник Галицької футбольної спілки Український змаговий союз провів розіграш Кубка та першості Львова серед українських команд.

Львівський окружний союз футболістів було створено 1920 року. Вже 1922 р. відновлюються чемпіонати Польщі, але учасники змагань розподілені на округи. У класі "А" Львівського округу грають клуби "Погонь", "Лехія", "Чарні". Переможець – команда "Погонь", яка перемагає також в інших округах та здобуває титул першого чемпіона Польщі. Титул чемпіона Польщі команда "Погонь" виборювала чотири рази (1922, 1923, 1925 та 1926). В окружній лізі, крім команди "Україна", виступали й українські команди "Сян" (Перемишль), у класі "А" "Скала" (Стрий), "Дністер" (Самбір).

Футбол знаходить активних прихильників і в інших містах (І.Д. Якимишин, В.В. Соломонко, 2004). 1922 р. в Дрогобичі засновано польський клуб "Чарні", який 1936 р. отримав нову назву

"Юнак". Тут створюються і команди інших національностей, зокрема українська команда "С.Д." (спортивна дружина), "Сокіл", "ЄСГТ" (Єврейське спортивно-гімнастичне товариство), "КС Орли", а також команди "Коляж", "Польмін", "Бетар" та "Штерн".

Про високий рівень Львівського футболу свідчить і те, що 1925 р. аж одинадцять львів'ян увійшли до складу національної збірної Польщі. Це такі футболісти: Герлиць, Олейчик, Ганке, В.Кухар, Батч, Фіхтель, Слонецькі, Гарб'єнь, Шабакевич, Кміцинський, Мюллер. Серед них варто виокремити лівого нападника "Погоні" Вацлава Кухара, різностороннього спортсмена, який зіграв за збірну Польщі 25 матчів, був учасником Олімпіади 1924 року. На футбольних полях провів 1052 матчі, забив 847 голів, у сезоні 1923 р. – 88 голів. 1938 р. збірна Львова, яку він очолював як тренер, виборола Кубок президента Польщі.

1927 р. до вищої ліги Польщі увійшли команди "Погонь", "Чарні", "Гасмоня", "Лехія". У той самий час відбувалася першість Львівського округу по класах "А", "В", "С". З року в рік склади учасників змагань у класах змінювалися за рахунок збільшення команд міста Львова. 1928 р. в розіграші окружної ліги брали участь дев'ять команд: "А.З.С.", "Спарта", "Чарні-2", "Гасмоня-2", "Лехія", "Україна", "Екран", "Погонь-2", "Погонь" (Стрий), "Яніна" (Золочів).

1927 р. "Україна" зустрічалася з відомою командою "Русь" (м. Ужгород), у якій грали кілька запозичених гравців, і двічі зіграла внічию – 3:3.

Варто зазначити, що у 1929, 1930, 1932, 1933 рр. "Україна" була на чільних місцях у чемпіонаті Львівської області. В окружній лізі, крім команди "Україна", виступали і команди "Сян" (Перемишль), "Скала" (Стрий), "Дністер" (Самбір), у класі "Б" виступали вісім, а у класі "С" – дванадцять українських клубів Львівщини.

Починаючи з 1934 р., було започатковано проведення розіграшів в окружній лізі. Із львівських команд до участі у змаганнях було допущено такі команди: "Чарні", "Лехія", "Погонь", "Україна", "Гасмоня", "Світеж", "Другий Сокіл". З інших міст до Львівської окружної ліги допущено команди "Ресовія" (Жешув), "Полонія" (Перемишль), "Огніско" (Ярославль). Розіграш своїх окружних ліг

проводили також міста Станіслав та Стрий, де були вища і нижча ліги з переходами команд з однієї ліги в іншу за результатами змагань.

1935 р. право виступати в окружній лізі виборола команда "Погонь" (Стрий), а до нижчої перейшла команда "Україна", яка пізніше, у 1936-38 рр., упевнено посідає друге місце у змаганнях окружної ліги, а 1939 р. на початку змагань стає лідером окружної ліги. Чемпіонат було припинено у зв'язку з нападом Німеччини на Польщу.

До 1939 р. в Галичині було 48 українських товариств і спортивних клубів, що належали до Українського Спортивного Союзу (УСС) і Польського Звйонзку Пілкі Ножней (ПЗПН).

До Польського Звйонзку Пілкі Ножней до 1939 р. входили такі команди: з міста Львова – "Україна", "Зоря", "Степ", "Луг", з Самбора – "Дністер", з Дрогобича – "Ватра", зі Стрия – "Скала", з Борислава – "Ропшик", з Жовкви – "Стріла", з Мостиськ – "Скала", з Сокаля – "УСК", з Ходорова – "Зоря", з Перемишлян – "Юнак" (13 команд).

До Українського Спортивного Союзу входили такі команди: зі Львова – "Сокіл-Батько", "Сокіл 2", "Сокіл 3", "Сокіл 4", "КЛК", "Тризуб", "Український Робітничий Спортивний Клуб", "Чорноморці", "Буревій", "Черник", "Український Студентський Клуб", з Добромиля – "Каменярі", "Сокіл" з Бібрки, "Русалка" із Золочева, "Дністер" з Миколаєва, "Дніпро" з Винник (12 клубів).

1939 р. резервна (юнацька) команда спортивного товариства "Україна" стала переможцем чемпіонату м. Львова (Й.Г. Фалес, І.М. Чорнобай, В.І. Борейко, 2004). У цих змаганнях взяли участь тридцять команд, серед яких були відомі на той час команди "Погонь", "Чарні", "Лехія", "Гасмоня".

Після того, як восени 1939 р. до Львова вступили радянські війська, спортивне товариство "Україна" було ліквідовано. Влітку 1941 р. спортивне товариство "Україна" відновило свою діяльність. 1944 р. Львів удруге зайняли радянські війська і спортивне товариство "Україна" було ліквідовано остаточно.

У період німецької окупації українські команди зуміли організувати свій галицький чемпіонат. 1943 р. стрийська "Скала" у вирішальному матчі перемогла "Україну" з рахунком 4:3 і стала

переможцем чемпіонату. У львівській окружній лізі Стрий представляла "Погонь", а в класі "А" дрогобицької групи виступала команда "Стриянка".

Після другої світової війни поступово почало відновлюватися спортове життя Львова. У Львові постає профспілкова команда "Спартак", яка з перемінним успіхом грає у першостях України та СРСР. Проте 1949 р. ліквідовують і цю цивільну команду, натомість створивши армійський колектив окружного будинку офіцерів. 1962 р. активну і наполегливу боротьбу за право грати у лізі майстрів повела команда заводу "Львівсільмаш". На чолі з ветераном львівського футболу, колишнім змагуном спортивного товариства "Україна" Юрієм Зубачем (на фото), сільмашівці стали чемпіонами області та володарями Кубка Львівщини. За "Львівсільмаш" тоді виступали молоді здібні футболісти Ігор Кульчицький, Йозеф Фалес, Вілья Прайфер, Богдан Кесло, Валентин Ходукін.

1963 р. рішенням Федерації футболу СРСР була створена друга група класу "А", де було надане місце і львівським футболістам. Для цього у лютому-березні 1963 р. на базі команди "Львівсільмаш" була створена нова команда "Карпати" (на фото).

Команда "Карпати" перших же матчів заповонила серця любителів футболу області. Про це свідчили переповнені трибуни львівських стадіонів. Початок був успішним. "Карпати" після кількох турів очолили турнірну таблицю групи. Проте нестача ігрового досвіду призвела до того, що сезон команда закінчила на сьомому місці.

У наступних сезонах львів'яни чергують вдалі матчі з невдалими і займають місця в середині турнірної таблиці. Після невдало проведеного сезону 1966 р. (14-те місце) керівництво "Карпат" вирішило різко омолодити команду. Тоді у львівському клубі з'явилися Р. Поточняк, Р. Покора, В. Данилюк, Б. Грещак, П. Данильчук. Сезон 1967 р. засвідчив, що колектив на правильному шляху (7-ме місце).

*"Карпати-63" під час тренувального збору на Закарпатті:
зліва направо – А. Кроценко, В. Шутильов, О. Кольцов,
І. Кульчицький, С. Береговський, В. Іванюк, Й. Фалес, Д. Баканчос,
Л. Лемещенко, Ю. Сусла, О. Філяєв*

1968 р. за команду почали грати Л. Броварський, І. Герег, Я. Габовда,
В. Сиров, Г. Лихачов.

Того ж року у липні "Карпати" очолив новий начальник команди, в минулому центрфорвард команд СТ "Україна" та "Спартак" (м. Львів) Карло Мікльош (на фото ліворуч). Команда закінчила сезон на першому місці.

Наступного року "Карпати" провели свій найкращий сезон, заволодівши Кубком СРСР. Тоді до складу львівської команди входили: Віктор Турпак (на фото праворуч), Іван Герег, Ростислав Поточняк, Валерій Сиров, Петро Данильчук, Лев Броварський, Володимир Булгаков, Ігор Кульчицький,

Володимир Данилюк, Янош Габовда, Геннадій Лихачов. Тренували команду Карло Мікльош та Ернест Юст.

Для львівського футболу пам'ятним є 1969 р. Цього року "Карпати", долаючи по черзі ждановський "Азовець", одеські команди "СКА" і "Чорноморець", ереванський "Арарат", миколаївський "Суднобудівельник", вийшли у фінал кубка СРСР, де помірялися силами зі "СКА" з Ростова-на-Дону.

У фіналі (17 серпня 1969 р.) в першому таймі львів'яни поступилися іменитішому суперникові – 1:0, але в другому "Карпати" зуміли проявити свої бійцівські якості, і влучні удари Геннадія Лихачова та Володимира Булгакова принесли перемогу команді, а разом з тим і кришталевий кубок СРСР.

Отримавши вольову перемогу у фінальному матчі розіграшу Кубка СРСР 1969 р. над "СКА" з Ростова-на-Дону з рахунком 2:1, футболісти "Карпат" (на фото) назавжди увійшли в історію: львівська команда стала єдиним колективом неелітного дивізіону радянського футболу, який зумів вибороти почесний трофей. Відтоді минуло вже 40 років. Життєва доля учасників того матчу склалася по-різному: хтось до сьогодні займається улюбленою справою, хтось уже давно відійшов від футболу, а декого вже немає серед нас.

Упродовж 1971-1977 рр. і 1980 р. "Карпати" брали участь у дев'яти чемпіонатах СРСР серед команд вищої ліги. Із львівським клубом рахувалися всі гранди радянського футболу. Не обділяли увагою карпатців й уболівальники. "Карпати" у ці роки – найпопулярніша після київського "Динамо" команда України за кількістю відвідувачів. Не було такого колективу в Радянському Союзі, у якого б не вигравали львівські футболісти. Двічі команда займала четверте місце у вищій лізі.

У січні 1982 р. команду вирішено розформувати. Цілих сім років у Львові не було цивільної команди. Новоутворений армійський

*Переможний склад команди "Карпати" (1969):
зліва направо стоять – Р. Поточняк, П. Данильчук, В. Данилюк,
В. Булгаков, В. Сиров, Я. Габовда, Е. Юст;
сидять – Г. Лихачов, І. Герег, Л. Броварський, І. Кульчицький,
В. Турпак*

колектив СКА "Карпати" фактично був додатком до столичного "ЦСКА" і, зрозуміло, виявився неспроможним вирішувати складні футбольні завдання.

Свідectво про друге народження команди "Карпати" футбольні функціонери Москви були змушені підписати 5 січня 1989 р. завдяки активному наполяганню громадськості України. Тоді ж у Львові був організований один з перших в Україні футбольний клуб "Карпати" (на фото), який по праву вважається спадкоємцем Спортивного Товариства "Україна".

Мету своєї роботи ФК "Карпати" вбачає не лише у досягненні високих спортивних результатів, але й у патріотичному вихованні, шкєпанні національної гордості та національної гідності українців.

*Гравці відродженої футбольної команди "Карпати" (1989):
 зліва направо верхній ряд – А. Саулевич, В. Юрчишин, В. Журавчак,
 С. Юрчишин, О. Кулешевич, Б. Бандура, Г. Батич;
 середній ряд – С. Квасников, А. Тищенко, І. Кульчицький,
 Б. Россихін, Р. Поточняк, О. Пишук;
 сидять – О. Гула, Р. Лаба, Р. Деркач, А. Василитчук, В. Фарковець,
 В. Леськів*

1.4. Розвиток футболу у незалежній Україні (з 1991 р. до наших днів)

Український футбол почав набувати самостійності з проголошенням 1991 р. незалежності України. Українські команди 1991 р. востаннє брали участь у чемпіонаті СРСР.

Перший національний чемпіонат України з футболу був проведений 1992 р. в трьох лігах за участю 68 команд. У вищій лізі грали 20 команд, у першій – 30, а в перехідній – 18 команд.

У вищій лізі чемпіоном України вперше стала команда "Таврія" (Сімферополь), яка у фінальному матчі на львівському стадіоні "Україна" перемогла команду "Динамо" (Київ) з рахунком 1:0.

До червня 2009 р. в Україні було проведено 18 національних чемпіонатів з футболу. Переможцями у вищій лізі були: 1992 р. – "Таврія" (Сімферополь); 1993-2001 рр. – "Динамо" (Київ); 2002 р. – "Шахтар" (Донецьк); 2003-2004 рр. – "Динамо" (Київ); 2005-2006 рр. – "Шахтар" (Донецьк); 2007 р. – "Динамо" (Київ); 2008 р. – "Шахтар" (Донецьк); 2009 р. – "Динамо" (Київ).

Перший розіграш Кубка України з футболу був проведений 1992 р., володарем Кубка став "Чорноморець" (Одеса), який переміг у фінальному матчі "Металіст" (Харків) з рахунком 1:0.

До червня 2009 р. в Україні розіграно 18 кубків України з футболу. Ініціями володарями стали: 1992 р. – "Чорноморець" (Одеса); 1993 р. – "Динамо" (Київ); 1994 р. – "Чорноморець" (Одеса); 1995 р. – "Шахтар" (Донецьк); 1996 р. – "Динамо" (Київ); 1997 р. – "Шахтар" (Донецьк); 1998-2000 рр. – "Динамо" (Київ); 2001-2002 рр. – "Шахтар" (Донецьк); 2003 р. – "Динамо" (Київ); 2004 р. – "Шахтар" (Донецьк); 2005-2007 рр. – "Динамо" (Київ); 2008 р. – "Шахтар" (Донецьк); 2009 р. – "Ворскла" (Полтава).

Варто зазначити, що після того, як Україна здобула незалежність, національна збірна України з футболу розпочала свої ігри на міжнародній арені.

До червня 2009 р. національна збірна України з футболу провела 153 міжнародні матчі, з них 66 вдома та 87 на виїзді зі збірними 54 країн світу, з яких у 64 матчах перемогли, 45 зіграли внічию і 44 програли.

Зі 153 міжнародних матчів за статусом національна збірна України з футболу зіграла 40 матчів чемпіонату світу, п'ять матчів фінального турніру чемпіонату світу, 42 – чемпіонату Європи та 66 товариських матчів.

Головними тренерами національної збірної України з футболу, починаючи з 1992 р., були: Й. Сабо (на фото), В. Лобановський, О. Базилевич, А. Коньков, В. Прокопенко, М. Павлов, В. Мунтян,

Л. Ткаченко, Л. Бурак, О. Блохін, О. Михайличенко.

Свій перший матч під егідою ФІФА збірна України провела 29 квітня 1992 року в Ужгороді проти збірної Угорщини і програла з рахунком 1:3.

Перший матч у гостях українці зіграли у Пискатаваї (США) 27 червня 1992 року проти збірної США – 0:0.

Першу перемогу збірна України здобула лише у шостому своєму матчі 18 травня 1993 року у Вільнюсі над збірною Литви – 2:1, а першу домашню перемогу – у Києві 25 травня 1994 року над збірною Білорусі – 3:1.

В офіційних турнірах перший матч збірна України провела 1 вересня 1994 року у Києві і програла збірній Литви 0:2.

Свою першу перемогу в офіційних турнірах збірна здобула у третьому офіційному матчі 13 листопада 1994 у Києві над Естонією – 3:0.

Перший гол збірної України забив у ворота Угорщини на 90-й хвилині І. Гецько, перший гол в офіційних турнірах – С. Коновалов у ворота Естонії, перший гол у фінальних турнірах чемпіонатів світу забив А. Русол.

Успішним роком для України був 2005 рік, коли збірна України з футболу виборола путівку на чемпіонат світу до Німеччини. Головним тренером був Олег Блохін (на фото), захищав ворота Олександр Шовковський.

Здобувши путівку на чемпіонат світу у Німеччину, збірна команда України провела матчі у своїй групі з командами Іспанії, Саудівської Аравії та Тунісу. У першому матчі чемпіонату світу збірна команда України зустрічалася з командою Іспанії і поступилася з рахунком 4:0. У другому матчі збірна команда

України перемогла команду Саудівської Аравії з рахунком 4:0, а

Основний склад гравців збірної України з футболу, що виборювали півтіку на чемпіонат світу 2006 р в Німеччину:

зліва направо стоять – Андрій Воробей, Володимир Єзерський, Олександр Шовковський, Андрій Шевченко, Андрій Русол, Андрій Несмачний;

сидять – Андрій Радченко, Олег Гусєв, Руслан Ротань, Андрій Воронін, Анатолій Тимошук

третьому матчі з мінімальним рахунком 1:0 перемогла команду збірної Тунісу. Посівши друге місце у своїй групі, команда збірної України продовжила змагання за Кубок світу. В 1/8 чемпіонату світу збірна команда України здобула перемогу у післяматчевих 11-метрових ударах (пенальті) у збірної команди Швейцарії. Проте, в 1/4 чемпіонату світу команда Олега Блохіна поступилася збірній команді Італії з рахунком 3:0, як пізніше з'ясувалось – чемпіонам світу 2006 р.

Крім здобутків збірної команди України варто відзначити особливий успіх команди "Шахтар" (Донецьк), яка змагалася за Кубок УЄФА у сезоні 2008-2009 років. Українська команда перемогла у фіналі команду "Вердер" (Бремен, Німеччина) з рахунком 2:1. Кубок УЄФА "Шахтар" (Донецьк) здобув завдяки забитим голам Л. Адріано і Жадсона. Перемігши бременський "Вердер", донецький "Шахтар" (на фото) здобув Кубок УЄФА, який цього року розігрувався востаннє.

Команда "Шахтар", володар Кубка УЄФА 2009 року

Варто зазначити, що з наступного року буде проводитися Ліга Європи. Можемо сподіватися, що Україна достойно виступатиме і в цьому європейському турнірі.

Як бачимо, з часу проголошення України незалежною державою футбол почав розвиватися по-новому в усіх регіонах. Зупинимось детальніше на розвитку футболу на Львівщині, починаючи з 1991 р.

1992 р. Федерація футболу України провела відбіркові, кваліфікаційні турніри серед усіх команд України для розподілу їх за спортивним принципом на відповідні ліги. У вищому ешелоні Львівщину представляли львівські "Карпати", у I лізі виступали "Галичина" (Дрогобич) і "Скала" (Стрий), у II лізі область представляли "Газовик" (Комарно), "Промінь" (Воля-Баранецька) і "Авангард" (Жидачів).

У кінці 80-х – на початку 90-х рр. львівські "Карпати" знову заявили про себе. 1991 р. львів'яни здобули перемогу у західній зоні другої ліги, зайнявши 9-ту позицію серед українських команд, що відкрило шлях до вищої ліги першості незалежної України. 1992 р. "Карпати" очолив Мирон Маркевич. Вже через рік "Карпати" вийшли до фіналу Кубка України, де поступилися київським динамівцям,

вдруге взяли участь у розіграші Кубка володарів Кубків європейських країн.

1995 р. команда "Карпати" (Львів) стала фіналістом Кубка України і вдруге за час свого існування брала участь у Єврокубковому турнірі. На жаль, поступилася переможцю Кубка Ірландії – команді "Шелбурн" (Дублін) (1:0 та 1:3).

Другий злет "Карпат" відбувся у 1997-1999 роках. У цей період команду виступали гравці національної команди України Сергій Мішин, Іван Гецько, Олександр Паляниця, Володимир Микитин, Сергій Ковалець та інші. До складу "Карпат" також входили місцеві футболісти Богдан Стронціцький, Олександр Чижевський, Володимир Єзерський, Юрій Беньо, Любомир Вовчук, Роман Толочко. Саме цим складом гравці "Карпат" (на фото) вперше в історії здобули бронзові медалі сезону 1997-1998 рр. Здобувши бронзові медалі, команда втретє стала учасником європейських кубкових турнірів. Цього разу "Карпати" зустрічалися зі шведським клубом "Хельсінгборг". У Хельсінгборгу команди зіграли 1:1, що давало

надії на успіх на власному полі. Але у Львові матч закінчився з рахунком 2:2 і перемогу за різницею забитих і пропущених м'ячів отримали гості.

Склад команди "Карпати" (1998):

*зліва направо верхній ряд – Г. Вайда (начальник команди),
Й. Канак (фінансовий директор), Р. Кусень (адміністратор),
О. Кулішевич (тренер), Ю. Беньо, В. Єзерський, Р. Зуб,
В. Журавчак (тренер), М. Маркевич (головний тренер),
Ю. Дячук-Ставицький (тренер), О. Тимчишин, Є. Назаров,
А. Сапуга, О. Семків (почесний президент), Ю. Макогін (лікар),
І. Цюпа (адміністратор), Ю. Назаркевич (керівник прес-служби);
середній ряд – М. Цюпа, С. Ковалець, С. Євлевський, І. Маковей,
І. Ядлось, Б. Стронціцький, Е. Расулов, І. Плотко, С. Танасюк,
В. Тимченко (перебував на перегляді), Ю. Маркевич;
нижній ряд – А. Петрик, Ю. Войтович, В. Єфименко, А. Соума,
Р. Толочко, О. Чижевський, Л. Вовчук, В. Микитин, Р. Гнатів.*

У кінці 1999 р. команду покинула група провідних гравців (С. Мізін, О. Паляниця, І. Гецько) і тимчасово було втрачено ігровий потенціал, що відбилось на підсумках виступів "Карпат" у чемпіонаті України

1999-2000 рр. У сезоні 2003-2004 рр. команда посіла 15-те місце, що не дозволило "Карпатам" продовжити змагання у вищій лізі. Лише через два роки (у 2006 р.) львівським "Карпатам", завдяки вдалим виступам у першій лізі вдається повернутись до вищої ліги. Очолив команду Ю. Дячук-Ставицький.

Команду ФК "Львів" засновано 1992 року. Головним співзасновником клубу стало Львівське регіональне управління "Промінвестбанку" України. Досвід Степана Юрчишина, Богдана Бандури, Михайла Кутельмаха допомогли перспективній молоді під керівництвом тренера Михайла Вільхового успішно розпочати виступи у змаганнях чемпіонату міста і в підсумку стати чемпіоном Львова. 1993 р. ФК "Львів" стає абсолютним чемпіоном області, здолавши "Карпати" з Кам'янки-Бузької (0:0, 3:3). Цього ж року львів'яни дебютували на республіканській арені у змаганнях серед команд перехідної ліги. Провівши 34 матчі, ФК "Львів" посів 4-те місце, завоювавши одну з путівок до другої ліги.

У сезоні 1994-1995 рр. команду очолив С. Юрчишин. ФК "Львів" посів друге місце і знову здобув право на підвищення в ранзі – цього разу виступати у першій лізі.

Починаючи з 1995 р., ФК "Львів" – постійний учасник змагань серед першолігівців. Так, у п'ятому чемпіонаті наші земляки посіли 11-те місце, у шостому – 8-ме, у сьомому – 15-те місце. 2000 р. ФК "Львів" стає структурною одиницею "Карпат".

У 2006 р. було зареєстровано ТзОВ ФК "Львів", власником клубу став Юрій Кіндзерський. З цього часу розпочалася нова сторінка в історії клубу. Нова команда ФК "Львів" стартувала у першій лізі. Успіху команда ФК "Львів" досягає у сезоні 2007-2008 рр. під керівництвом Степана Юрчишина (на фото). Команда провела 38 зустрічей, з яких у 23 здобула перемогу, 5 звела нічию і 10 разів поступилася. Саме завдяки удалим проведенням зустрічам команда посіла друге місце у першій лізі і здобула право на підвищення в ранзі – виступати в еліті українського чемпіонату (вищій лізі).

2008 р. Федерація футболу України прийняла рішення перейменувати вищу лігу у прем'єр-лігу. Таким чином, Львівщину у прем'єр-лізі чемпіонату України 2008-2009 рр. представляють дві команди: ФК "Львів" (на фото) та ФК "Карпати" (на фото).

Склад команди ФК "Львів" (2008):

зліва направо верхній ряд – А. Радь, Є. Чепурненко, Б. Баранець, І. Рябовол, Д. Козьбан, В. Федорчук, Г. Баранець, Є. Зарічнюк, О. Бурвіян, М. Маруцак;

середній ряд – В. Сюттик (відеооператор),

Б. Хоркавий (керівник КНГ), А. Цибрій (начальник команди), М. Калита (старший тренер), С. Юрчишин (головний тренер),

С. Гончарук, А. Даньків, В. Мавров (тренер),

О. Лабуш (масажист), В. Варламов (адміністратор),

В. Галько (лікар);

сидять – А. Ханас, Л. Гальчук, Р. Горецький, І. Ільків, В. Романюк, В. Лобойко, А. Ільчишин, О. Теплий, М. Слобода

У 1998 р. на всеукраїнську футбольну арену виходить команда Львівського автобусного заводу під назвою "Скіфи". Вона здобула титул переможця серед команд колективів фізкультури й одержала право 1994 р. виступати в перехідній лізі українського футболу. Проте у кінці цього ж року команда припинила своє існування. Очолювали команду В. Мандзяк та Л. Броварський.

Склад команди "Карпати" (2008):

*зліва направо верхній ряд – Р. Спринь (масажист), В. Кобін,
М. Фецуц, С. Годвін, С. Пишеничний, В. Романенко, І. Мілошевіч,
А. Гурський, В. Федорів, О. Голодюк,
Р. Пастушенко (старший лікар);
середній ряд – С. Зеньов, Т. Петрівський,
В. Васютук (тренер воротарів), О. Горобець (помічник тренера),
О. Кононов (головний тренер), В. Безуб'як (тренер),
Я. Мартинюк, Р. Кузик, О. Женюх, А. Новак,
М. Гринишин (старший адміністратор), Р. Концевой (масажист);
сидять – А. Сагайдак, Ю. Фурта, М. Кополовець, І. Оціпко,
В. Бідловський, І. Худоб'як, А. Ткачук, Є. Тарасенко, Д. Кожанов*

1993 р. з'явилася команда "Авангард" (Жидачів). Вона впродовж двох років виступала серед команд перехідної і другої ліги. Високих спортивних перемог команда не здобувала, проте була укомплектована переважно місцевими молодими, перспективними футболістами. Проте через фінансові негаразди команда припинила існування.

Перший незалежний чемпіонат України "Газовик" (Комарно) провів у перехідній лізі, посів друге місце і здобув путівку до другої ліги. Очоловав команду В. Журавчак. Старт у лізі виявився вдалим – 7-ме місце. Головним тренером був С. Юрчишин. У третьому

чемпіонаті під керівництвом В. Ходукіна команда стала першою. Наступний, четвертий чемпіонат команда розпочала з новим тренером Ю. Дячуком-Ставицьким, але, незважаючи на прихід досвідчених гравців, "Газовик" не підвищив клас своєї гри. У 2002 р. команду "Газовик" переведено до м. Стрий, де вона змогла підвищитися в класі.

Команду "Гарай" (Жовква) засновано 1990 року. Восени 1993-1994 рр. "Гарай" стає володарем кубка області, а в 1994-1995 рр. – переможцем зони чемпіонату України. З 1995 р. бере участь у змаганнях серед команд другої ліги. З 1990 до 1994 року команду очолював Ю. Бондаренко, з 1994 до 1997 – Б. Блавацький, а з 1998 року – Я. Бобиляк.

1996 р. серед команд другої групи з'явився ще один представник львівського футболу – "Цементаж-Хорда" (Миколаїв). До 1997 р. команду очолював В. Ходукін, з 1997 – І. Герилів. 2001 р. у зв'язку з незадовільним фінансовим становищем команда припинила виступи у другій лізі.

З 1997 р. у другій лізі виступає і команда "Карпати-2", яка за підсумками першого у своїй історії футбольного сезону посіла третє місце в зоні.

1988 р. переможцем фінального турніру серед команд колективів фізкультури стала команда "Карпати" (Кам'янка-Буська). Здобута перемога дала їй путівку до участі у змаганнях серед команд другої ліги, де вона успішно виступала, починаючи з 1989 року. Але 1992 р. команду переведено до м. Стрий, де вона під назвою "Скала" до 1995 р. виступала в першій лізі українського футболу. У сезоні 1995-1996 рр. виступає вже у другій лізі і з закінченням сезону 1996 р. припиняє участь у змаганнях серед команд професіональної футбольної ліги.

1992 р. було створено футбольну команду "Галичина" (Дрогобич). Найвище досягнення команди в чемпіонатах незалежної України – третє місце у своїй зоні у сезоні 1997-1998 років.

Команда "Сокіл" (Золочів) успішно виступала в чемпіонаті області, що дозволило їй вийти у другу лігу. 2002 р. команда підвищується в класі й виступає у першій лізі.

2000 р. в чемпіонаті області з'являється футбольний клуб "Рава" з Риви-Руської. 2002 р. команда здобуває право виступати у другій лізі, де й надалі успішно виступає.

У перехідній лізі українського футболу успішно представляла Львівщину команда "Промінь" (Самбір), яка протягом двох сезонів посідала чільні місця у своїй зоні.

Участь такої кількості команд зі Львівщини у професійних футбольних лігах України свідчить про високий рівень розвитку цього виду спорту в області, і особливо про високу якість підготовки футболістів та високий рівень фахової підготовки тренерів.

Враховуючи вищенаведене, можна стверджувати, що футбол у південній Україні продовжує розвиватися, здобуваючи все більше прихильників.

1.5. Розвиток правил гри у футбол

Перші офіційні правила гри у футбол з'явилися 1863 р. У них були викладені основна формула футболу, якою заборонялися будь-які фізичні дії щодо суперника, ведення й удари м'яча руками. Навіть воротарю не дозволялося брати м'яч руками. Це право було дано йому тільки через кілька років. Правила були опубліковані у книзі "Футбол: історія, організація, техніка, тренування і тактика" (Москва, 1927) (П. Н. Казаков, 1978; В. Гайдовский, 1987).

Усього було опубліковано 13 правил гри:

1. Довжина поля не перевищує 200 ярдів (183 м), ширина – 100 ярдів (91,5 м). На кутах поля встановлюються прапорці. Ворота складаються з двох стоек, розміщених на відстані 8 ярдів (7,32 м) без перекладки.

2. Вибір сторін поля вирішується жеребом. Гра починається ушіром в м'яч, що лежить у центрі поля. Починає гру команда, що програла жереб. Гравці іншої команди не можуть наблизитися до м'яча ближче ніж на 10 ярдів (9,1 м) до того часу, поки не зроблено ушір.

3. Після того, як м'яч забили у ворота, команди міняються сторонами поля.

4. Ворота вважаються взятими, коли м'яч пройшов між стояками або між їхнім продовженням, якщо м'яч не був вкинутий або внесений руками.

5. Якщо м'яч вилетів за бічну лінію, то викидає його у поле гравець, який швидше за інших торкнувся м'яча. Викидає гравець м'яч з того місця, у якому м'яч пересік лінію, під прямим кутом до цього місця. М'яч входить у гру після того, як він торкнувся землі після вкидання.

6. Коли гравець ударяє м'яч, то всі гравці його команди, що знаходяться в момент удару ближче до воріт суперника, ніж гравець, що вдаряє, вважаються поза грою і не можуть торкатися м'яча або заважати супернику...

7. Якщо м'яча, який виходить за лінію воріт, першим торкнувся гравець команди, що захищається, вона отримує право на удар з тієї точки лінії воріт, яка розміщена навпроти місця торкання гравця до м'яча; якщо м'яча першим торкнувся гравець команди, що атакує, то ця команда отримує право на вільний удар з точки поля, яка знаходиться за 15 ярдів (13,6 м) від тієї точки лінії воріт, навпроти якої гравець торкнувся м'яча. Команда, що захищається, під час вільного удару стоїть за лінією воріт до того часу, поки не зроблено удар.

8. Якщо гравець зловить м'яч безпосередньо з повітря руками після того, як його вдарив інший гравець, він може зробити відмітку на землі в тому місці, де зловив м'яч, і виконати з цього місця вільний удар.

9. Гравці не можуть бігати з м'ячем у руках.

10. Підніжки й удари гравців забороняються, не можна зупиняти або штовхати гравця руками.

11. Забороняється передавати м'яч руками.

12. Забороняється торкатися м'яча руками, поки він знаходиться в межах поля.

13. Забороняється грати у взутті з металевими або гутаперчевими виступами.

У наступні роки правила гри неодноразово змінювалися та вдосконалювалися: змінювалися розміри поля, маса м'яча, також удосконалювалися правила, згідно з якими м'яч вважався у грі і поза

грою, правила щодо порушення правил гри, спірного м'яча, вільного удару тощо. Комісію з правил гри було створено у 1882 р. у Манчестері. До складу комісії входили представники Англії, Шотландії, Уельсу та Ірландії. З цього часу саме вона вносить зміни і поправки до правил гри.

Футбольне поле

1863 р. у футбол грали на полі з максимальними розмірами 130х90 м (рис. 1.1).

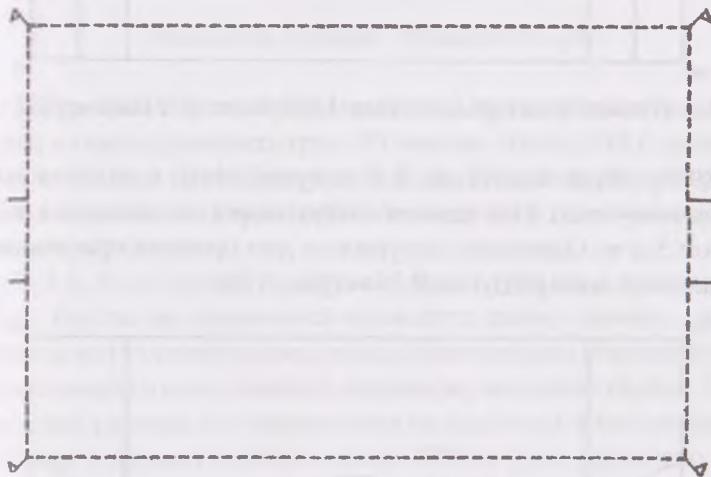

Рис. 1.1. Позначення ігрового поля 1863 р. (за В. Гайдовским, 1987)

Проте ці розміри виявилися надто великими, і 1866 р. було визначено мінімальні розміри поля (91х45 м), а з 1897 р. максимальні розміри були зменшені до 119х91,5 м. 1883 р. на футбольному полі проводили дві лінії, паралельні до лінії воріт, на відстані 5,5 м і 11 м від лінії воріт. Ці лінії проходили по всій ширині поля від однієї бокової лінії до іншої (рис. 1.2).

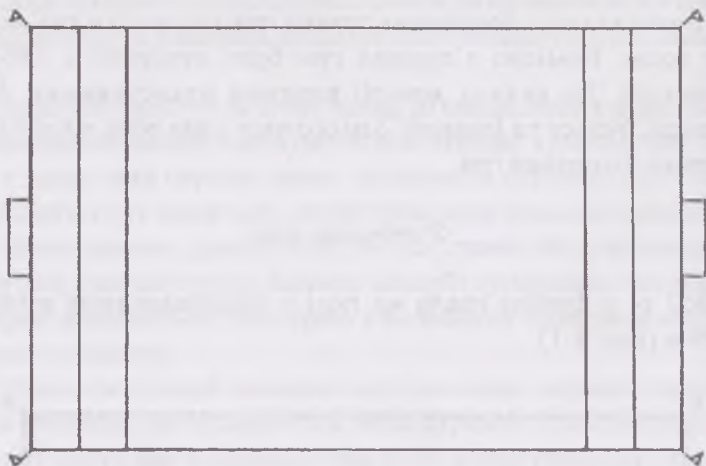

Рис. 1.2. Позначення ігрового поля 1885 р. (за В. Гайдовским, 1987)

1891 р. було відмінено 5,5-метрові лінії, а замість них на футбольному полі біля кожної стійки воріт позначалося півколо радіусом 5,5 м. Одночасно вступило в дію правило про позначення центрального кола радіусом 9,15 м (рис. 1.3).

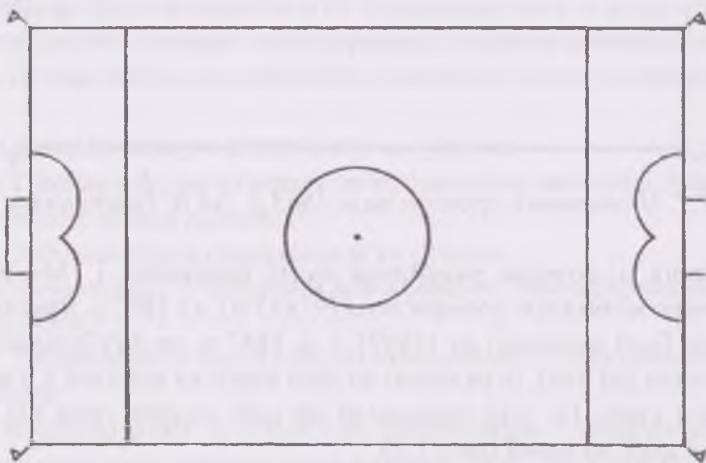

Рис. 1.3. Позначення ігрового поля 1891 р. (за В. Гайдовским, 1987)

1866 р. було визначено сучасні розміри воріт, а 1871 р. гравцям (крім воротаря) було заборонено грати руками в межах штрафного майданчика. 1873 р. було впроваджено кутові удари. Мотузок, що об'єднував бічні стійки воріт, замінили поперечиною 1875 р. Цього ж року почало діяти правило про те, що після першого тайму команди повинні мінятися воротами. З 1890-1891 рр. на ворота почали прикріплювати сітку. 1891 р. було введено правило про виконання штрафних ударів.

1902 р. правилами було встановлено розміри та форма воротарського і штрафного майданчиків, а також інші лінії, які відносяться до розмітки футбольного поля.

Кількість гравців і тривалість гри

1877 р. було встановлено кількісний склад гравців на полі – 11 гравців, а також тривалість гри – 90 хвилин. Лише 1938 р. правилами було встановлено тривалість гри 2х45 хв. З цього ж року витрачений час (для надання допомоги гравцям на полі) у грі компенсується у відповідному таймі.

1923 р. було прийнято рішення, що 11 гравців є максимальним числом. Раніше не дозволялося проводити заміну гравців, і команди догравали матч у початковому складі. Якщо гравець отримав травму і був виключений з поля, команда догравала у меншому складі. З 1954 р. поранений гравець міг повернутися на поле навіть без зупинки гри, але тільки з дозволу арбітра. Лише 1959 р. було дозволено робити заміну гравця, який отримав травму. З 1967 р. можна робити заміну двох гравців запасними, незалежно від того, отримав гравець травму чи ні. З 1968 р. за неправильний вихід гравця на поле арбітр робить йому зауваження і призначає вільний удар на користь суперника з того місця, де гравець неправильно вийшов на поле. З 1971 р. гравець має право вийти на поле лише від центрального прапорця. З 1973 р. неправильний вихід гравця на поле карається призначенням вільного удару з того місця, де був м'яч у момент, коли гра була зупинена.

М'яч

Необхідно зазначити, що в правилах змагань лише 1871 р. згадується про те, що м'яч повинен мати округність від 68,5 до 71 см. Маса м'яча була встановлена лише 1888 р. – від 370 до 425 г. З 1935 р. допустима маса збільшилася до 396-453 г. Вказана маса вважалася обов'язковою для початку матчу. З 1955 р. м'яч замінювали лише з дозволу арбітра. З 1960 р. арбітр може дозволити заміну м'яча лише в тому випадку, якщо впродовж матчу маса м'яча збільшилася настільки, що, за висновком арбітра, він є небезпечним для гравців.

Керування грою

Спочатку грою керували капітани команд-учасниць. Канони суддівства вперше згадуються 1873 р. У той час арбітр слідкував лише за часом, робив помітки про матч, призначав і вилучав гравців з гри. Гру він зупиняв словами або жестами, а з 1878 р. – свистком. З 1887 р. представники команд стали арбітрами на лінії. Вони також мали право зупиняти гру за бажанням команд і за взаємною згодою. Представники команд вибирали арбітра. З 1889 р. арбітр міг втручатися у гру лише в тому випадку, якщо арбітри на лінії не знаходили спільної думки. Тоді арбітр сам вирішував, як буде продовжуватися гра. Лише 1891 р. арбітр отримав усі повноваження. 1895 р. повноваження арбітра поширювалися і на ті випадки, коли потрібно було зупинити гру. 1936 р. арбітру було надано право карати гравців з моменту їхнього виходу на поле. З 1938 р. арбітр має право застосовувати правила після початкового удару.

Коли гол вважався забитим

Гол вважався забитим у тому випадку, коли м'яч пройшов між стійками на будь-якій висоті. Висота була обмежена лише з 1866 р. На висоті 2,44 м від землі натягувалася мотузка між стояками воріт. Гол вважався забитим, якщо м'яч пройшов за лінію воріт між стояками під верхнім обмеженням воріт. Також гол вважався забитим, якщо

м'яч не пройшов за лінію воріт через те, що захисник рукою не дав м'ячу влетіти у ворота. Вкиданням м'яча з-за бічної лінії гол забитим не вважається. 1874 р. для воріт замість мотузки було рекомендовано колоду (поперечину). 1894 р. було встановлено товщину стояків воріт і колоди (12,5 см). Пізніше ширина і товщина колоди та стояків була збільшеною у межах від 10 до 12 см. 1898 р. було вказано, що ворота повинні стояти на середині лінії воріт (лицевої лінії), тобто на однаковій відстані від бічних ліній. Поперечина і стояки воріт до 1957 р. були квадратними. З 1957 р. для виготовлення воріт було дозволено використовувати не лише дерево, але й метал. З 1967 р. за допомогою обох команд дозволялося догравати товариські зустрічі і без поперечини, якщо вона під час гри була пошкоджена.

З 1927-1929 рр. почали зараховувати м'яч, забитий у ворота безпосередньо з кутового удару. 1937 р. з'явився сектор подачі кутового удару.

Взуття футболістів

Вже 1863 р. в перших офіційних правилах було визначення взуття. Було заборонено мати на бутсах цвяхи, залізні пластинки і тверду рішину. Порушення цієї заборони з 1887 р. каралося вилученням з гри. Правилами також вказувалося, що арбітр за бажанням команди перевіряє бутси гравців команди суперника. Гравець, якого вилучено з гри за невідповідне взуття, за чинними з 1929 р. правилами міг повернутися на поле після того, як привів його в належний стан. Правила про заміну шипів почали діяти з 1955 р. 1973 р. вийшли правила про незмінні шипи, які є одним цілим з підошвою.

Початковий удар

Про початковий удар згадується у правилах 1863 р. Після голу м'яч не вводився в гру з центру поля. Його вводили в гру так, як м'яч, який вийшов за лінію воріт. Лише з 1886 р. після голу виконується удар з центру поля. Удар з центру поля виконує команда, яка пропустила гол. З 1887 р. удар пробивається у напрямку до воріт

суперника. Після розподілу гри на два тайми м'яч у другому таймі вводить у гру команда, яка не пробивала початкового удару. Якщо удар був виконаний неправильно, то згідно з правилами 1903 р. його потрібно було повторити. З 1938 р. для пробивання удару арбітр повинен дати свисток.

Воротар

1870 р. у правилах вперше згадується про воротаря. З 1877 р. воротарю заборонялося нести м'яч у руці, але він міг зробити два кроки з м'ячем у русі. Функції воротаря в команді міг виконувати лише один гравець, але їх під час матчу міг взяти на себе інший гравець, який брав участь у грі. Про це команда мала повідомити арбітра заздалегідь. 1898 р. право воротаря грати рукою було обмежене власною половиною футбольного поля, а з 1912 р. воротар має право грати рукою лише у своєму штрафному майданчику. 1931 р. воротарю було дозволено робити з м'ячем у руках чотири кроки. Правила про напад на воротаря також змінювалися. З 1892 р. суперник має право коректно нападати на воротаря, якщо він тримає м'яч або блокує суперника, який нападає. З 1903 р. воротар захищений лише у своєму воротарському майданчику.

М'яч у грі і поза грою

1887 р. з'явилося правило, відповідно до якого м'яч знаходиться поза грою після того, як він опинився за межами поля. Одночасно підкреслювалося, що м'яч, який відбився в полі від стійки чи поперечини воріт або від кутового прапорця, залишається у грі. З 1889 р. м'яч залишається у грі й після того, як торкнеться арбітра чи бокового судді (асистента), який знаходиться в полі.

Положення поза грою

У правилах 1863 р. було визначено, що гравець знаходиться у положенні поза грою, якщо він є ближче до лінії воріт суперника,

між гравець, який володіє м'ячем. У правилах 1866 р. вважалося, що положення поза грою немає, якщо між гравцем, якому адресований м'яч, і лінією воріт суперника знаходилися три суперники. У правилах 1887 р. вказувалося, що положення поза грою немає, якщо суперник останнім торкнеться м'яча. З 1908 р. гравець не вважається у положенні поза грою, якщо в момент удару в м'яч він знаходився на своїй половині поля. З 1921 р. партнер не може бути у положенні поза грою під час вкидання м'яча з-за бічної лінії, під час удару від воріт і під час кутового удару. З 1925 р. гравець не може бути поза грою, якщо між ним і воротами є два (а не три, як раніше) суперники.

Вкидання м'яча з-за бічної лінії

Раніше, коли м'яч під час гри опинявся за межами поля, у гру його вводив гравець, який першим торкнувся м'яча за межами поля. Він вводив м'яч у гру ударом ноги з того місця, де м'яч вийшов за межі поля. Гравець вводив м'яч у напрямку, перпендикулярному до бічної лінії. З 1864 р. замість удару ногою м'яч вкидають двома руками, але також у напрямку, перпендикулярному до бічної лінії. Після вкидання м'яча вважався у грі лише після потрапляння на поле, а пізніше – зразу після перетину бічної лінії у повітрі. Вкидання м'яча у довільному напрямку було введено 1877 році. 1882 р. м'яч у гру вкидають двома руками з-за голови. З цього часу м'яч вкидає будь-який гравець команди, протилежний до тієї, від гравця якої м'яч вийшов за межі поля.

З 1895 р. гравець, який вкидає м'яч, повинен стояти обома ногами за бічною лінією. З 1898 р. гол, який забито безпосередньо після вкидання, не зараховується. За порушення правил вкидання призначається вільний удар на користь команди суперника. З 1931 р. за неправильне вкидання м'яча вільний удар не призначається. З 1937 р. гравець, який вкидає м'яч, повинен стояти на бічній лінії або за нею поза межами футбольного поля. З 1974 р. гравець не має права вкидати м'яч з відстані до одного метра від лицевої лінії.

Удар від воріт і кутовий удар

Раніше, якщо м'яч під час гри перелітав за лінію воріт, не ввійшовши у ворота, то його вводив у гру гравець, який першим торкнувся м'яча за лінією воріт. Якщо м'яча першим торкнувся гравець команди, що нападає він виконував удар з довільного місця на 11-метровій лінії. Якщо м'яча першим торкнувся гравець команди, яка захищається, він виконував удар з 5,5-метрової лінії.

З 1891 р. удар виконується не з 5,5-метрової лінії, а від власних воріт, з того місця, де перетиналися воротарські півкола. Це місце знаходилося навпроти центру воріт на відстані 4 м від лінії воріт. Кутовий удар було введено 1872 р. Боротьбу за м'яч за лінією воріт було скасовано 1887 р. З того часу, якщо м'яч вийшов за лінію воріт від гравців однієї команди, то в гру його вводять гравець іншої команди. Одночасно для виконання ударів від воріт і кутового удару для гравців команди суперника була призначена мінімальна відстань – 5,5 м від м'яча.

Півкола біля воріт були відмінені 1902 р., а удар від воріт виконується вже зі свого воротарського майданчика. У правилах 1910 р. підкреслювалося, що, виконуючи кутовий удар, гравець не має права відсунути кутовий прапорець. 1913 р. для суперників у всіх ударах була встановлена мінімальна відстань – 9,15 м. З 1923 р. м'яч, який був забитий у ворота безпосередньо з кутового удару, зараховувався. З 1925 р. гравець, який виконував кутовий удар, не має права безпосередньо після виконання кутового удару повторно торкнутися м'яча. З 1948 р. для удару від воріт суперники зобов'язані покинути штрафний майданчик.

Порушення правил гри

Вже 1863 р. в правилах було обумовлено покарання за деякі недозволені прийоми і заборонені методи гри. Гравцю заборонялося вдарити суперника, затримати його рукою чи підставити йому ногу. Було заборонено брати в руки м'яч із землі, бігти з м'ячем у руках, подавати м'яч рукою. З 1866 р. гравець не мав права нести м'яч у

руках, але міг спіймати м'яч руками з повітря. З 1869 р. було категорично заборонено торкатися м'яча рукою всім гравцям на полі. З 1871 р. було заборонено атакувати суперника ззаду, якщо він повернутий обличчям до власних воріт. З 1880 р. за грубий прийом гравця видаляли з поля. З 1881 р. гравець має право атакувати воротаря суперників, але тільки у випадку, коли той тримає м'яч у руці чи блокує нападника. З 1918 р. у правилах була підкреслена різниця між колективним та індивідуальним покаранням. Штрафним ударом арбітр карає ту команду, гравець якої порушив правила. Арбітр також може покарати особисто гравця, якщо він цього заслуговує. Гравця виключають попередженням або вилученням з поля. З 1951 р. у правила введено поняття про блокування.

Спірний м'яч

З 1887 р. у правилах згадується про спірний м'яч (викидування). У ці часи арбітр, який вводив м'яч у гру, кидав його вгору. З 1903 р. спірний м'яч вважається у грі з того моменту, коли він торкнувся землі поля кидка арбітра. З 1908 р. арбітр не мав права кидати м'яч угору, а лише на землю. З 1922 р. арбітр вільно опускає м'яч на землю. З 1924 р. порушення правила виконання спірного м'яча каралося вільним ударом. З 1937 р. у випадку порушення виконання спірного м'яча його викидають повторно.

Вільний удар

Вільний удар раніше призначався не лише як покарання за порушення правил, але і як заохочення за спритність та наполегливість. З 1873 р. вільний удар призначався за недозволені прийоми і в разі положення поза грою, а з 1878 р. – за порушення правил виконання удару від воріт. З 1887 р., під час виконання вільного удару суперники мали знаходитися на відстані не менше ніж 5,5 м. З 1903 р. захисникам під час виконання вільного удару, які знаходилися безпосередньо біля воріт, дозволялося знаходитися на лінії воріт, навіть якщо відстань була меншою ніж 5,5 м. З 1913 р. під час

виконання вільного удару гравці повинні знаходитися на відстані 9,15 м від м'яча, а не 5,5 м. З 1948 р. під час виконання вільного удару суперники зобов'язані покинути штрафний майданчик.

Одинадцятиметровий удар

1890 р. було введено 11-метровий удар. З 1891 р. гравець, який пробивав 11-метровий удар, не мав права виконати повторний удар. При цьому воротар не повинен наближатися до м'яча на відстань меншу, ніж 5,5 м. З 1893 р. гравець мав пробивати 11-метровий удар лише вперед – у напрямку воріт суперника. 1902 р. були внесені зміни у правила: 11-метрову лінію було відмінено, а 11-метровий удар пробивали зі спеціальної відмітки. Арбітр призначав 11-метровий удар за певні провини, які гравець здійснював зумисне у своєму штрафному майданчику. Під час виконання 11-метрового удару всі гравці, крім воротаря покараної команди і гравця, який виконував 11-метровий удар, повинні знаходитися за межами штрафного майданчика. 1923 р. для гравців обох команд, крім гравця, який пробивав 11-метровий удар, визначено мінімальну відстань від м'яча – 9,15 м. З 1929 р. під час виконання 11-метрового удару ніхто не може самовільно покидати футбольне поле, а воротар покараної команди має знаходитися на лінії воріт. З 1937 р. на полі позначається штрафна дуга, а воротар зобов'язаний під час 11-метрового удару знаходитися на лінії воріт між стійками. З 1966 р. 11-метровий удар виконують повторно, якщо м'яча, який летів у напрямку воріт, торкнувся сторонній.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які ви знаєте стародавні ігри з м'ячем?
2. Як розвивався футбол у світі від найдавніших часів до 1863 року?
3. Які особливості розвитку футболу у світі у період з 1863 року до II Світової війни?
4. Як розвивався футбол у світі після II Світової війни?
5. Як зароджувався і розвивався футбол в Україні від найдавніших часів до II Світової війни?
6. Які особливості розвитку футболу в Україні після II Світової війни?
7. Як розвивався футбол у незалежній Україні (з 1991 р. до наших днів)?
8. Як зароджувався і розвивався футбол у Галичині до II Світової війни?
9. Як розвивався футбол на Львівщині після II Світової війни?
10. Які особливості розвитку футболу на Львівщині, починаючи з 1991 року?
11. Які видатні українські футболісти вам відомі?
12. Яких видатних футболістів світового рівня ви знаєте?
13. Які видатні перемоги в історії українського футболу вам відомі?
14. Які основні пункти Правил гри у футбол, прийнятих 1863 року?
15. Як розвивалися правила гри у футбол?

РОЗДІЛ 2. ТЕХНІКА ГРИ У ФУТБОЛ

Питанням техніки гри у футбол приділяється чимало уваги у сучасній науково-методичній літературі (П.Н. Казаков, 1978; А. Чанади, 1978; К.Л. Віхров, 2004; В.В. Соломонко, Г.А. Лісенчук, О.В. Соломонко, 2005).

Техніка гри у футбол – це сукупність спеціальних прийомів, які використовуються у грі для досягнення поставленої мети.

Технічні прийоми – це засоби ведення гри. Досягнення високих спортивних результатів значною мірою залежить від того, наскільки футболіст володіє різноманіттям цих засобів, як вміло та ефективно він їх використовує у варіативних умовах ігрової діяльності.

У сучасному футболі технічні прийоми характеризуються доцільною системою рухів, яка дозволяє економно використовувати робочі зусилля для підвищення швидкості й точності ігрових дій. Варто зазначити, що швидкість без точності не дає бажаного результату. Неточний удар у ворота зводить нанівець добре задуману комбінацію, погана зупинка м'яча часто призводить до його втрати. Чим швидше та економніше (з точки зору витрати фізичних зусиль) гравець буде виконувати технічні прийоми, тим досконалішою буде техніка його гри.

Технічна майстерність футболіста залежить від рівня його загальної фізичної підготовленості і розвитку спеціальних якостей, що сприяють швидшому і досконалішому оволодінню технічними прийомами. Техніка є досконалою, коли всі рухи в ній є цілеспрямованими і раціональними.

Основними завданнями процесу вдосконалення техніки футболістів є:

- досягнення високої стабільності та варіативності рухових навичок, що складають основу технічних прийомів, підвищення їхньої ефективності у складних змагальних умовах;
- часткова перебудова рухових навичок, удосконалення кінематики чи динаміки окремих деталей з точки зору досягнень сучасної науки і вимог спортивної практики.

Як зазначає П.Н. Казаков, **класифікація техніки футболу** – це розподіл технічних прийомів на групи за спільними специфічними ознаками (рис. 2.1).

Техніка гри у футбол поділяється на загальну та спеціальну. До загальної техніки належать старти, зупинки, стрибки, напрямок бігу, зміна темпу рухів. До спеціальної – удари в м'яч, ведення м'яча, фінти, відбір м'яча у суперника, зупинки м'яча, обведення, приймання м'яча, гра тулубом, вкидання м'яча з-за бічної лінії, гра воротаря.

За характером ігрової діяльності у техніці футболу виділяють три розділи:

- техніка гри польового гравця;
- техніка гри воротаря.

Кожен із вищевказаних розділів поділяється на такі підрозділи:

- техніка пересувань;
- техніка володіння м'ячем.

До техніки пересувань належить біг (звичайний і спиною вперед, хресним і приставним кроком), стрибки (поштовхом однієї та двох ніг), зупинки (випадом та стрибком), повороти (переступанням, стрибком).

Техніка володіння м'ячем польового гравця включає в себе удари (ногою, головою), зупинки (ногою, головою, тулубом), ведення (ногою та головою), фінти ("уходом", "ударом" ноги, голови, "зупинка" ногою, головою, тулубом), відбір (ударом ноги, зупинка ногою, поштовх плечем, вкидання м'яча з-за бічної лінії).

До техніки володіння м'ячем воротаря входить: відбивання (однією та двома руками), ловля м'яча двома руками, переводи (однією та двома руками), кидки (однією та двома руками), а також прийоми техніки польового гравця.

Напрямок і траєкторія руху м'яча залежить від того, в яку його частину гравець ударив. Якщо удар було завдано в центр м'яча, він буде котитися, летіти по прямій лінії, якщо нижче від центру м'яча – буде обертатися у зворотному напрямку, тобто до гравця, і підніматися крутою дугою вгору. Якщо удар був вище від центру м'яча, то обертання і напрямок його руху будуть спрямовані вперед, дуга польоту при цьому невисока, а швидкість пересування збільшиться.

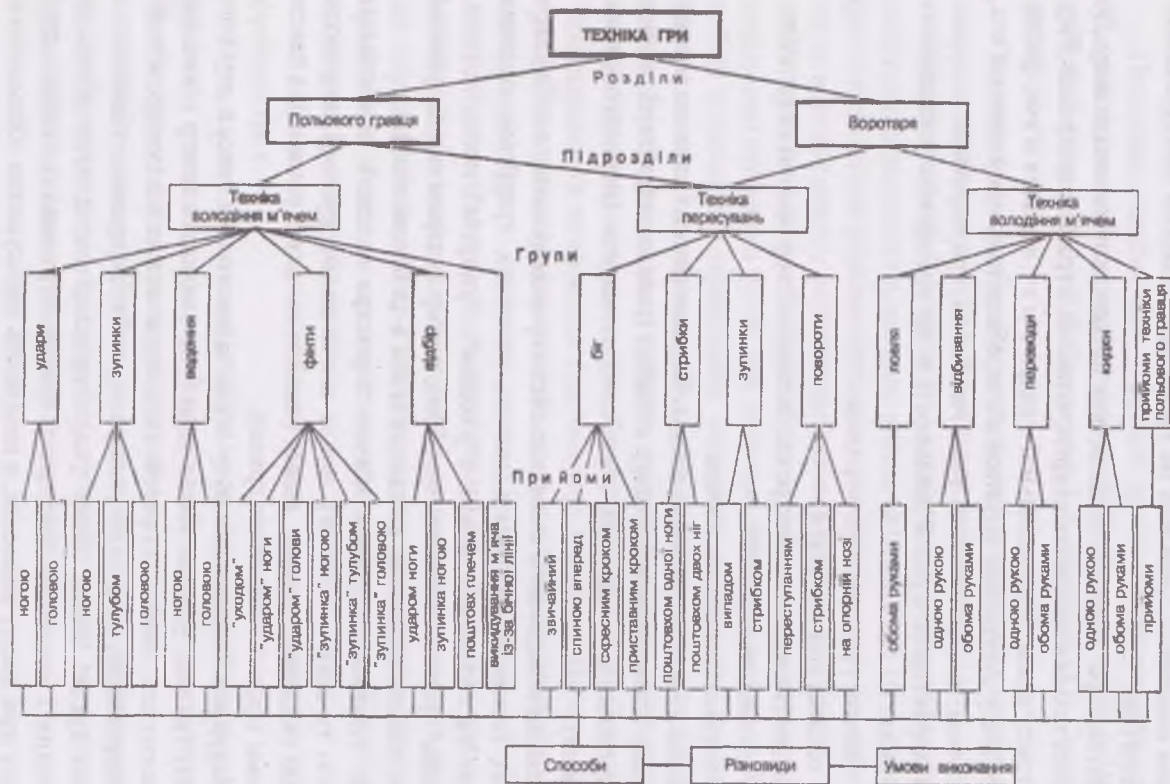

Рис. 2.1. Класифікація техніки гри у футбол (за П. Н. Казаковим, 1978)

Якщо удар в м'яч було зроблено з правого боку від центру, він обертатиметься вліво, і навпаки, а під час руху відхилитиметься вбік від прямої лінії (рис. 2.2, рис. 2.3).

Рис. 2.2. Напрямок руху м'яча під час удару в центр та удару нижче від центру м'яча

Рис. 2.3. Напрямок руху "різаного" м'яча

Удари в м'яч є основним способом ведення гри. Удари в м'яч ногою поділяються на два види: прямі та різані (рис. 2.4).

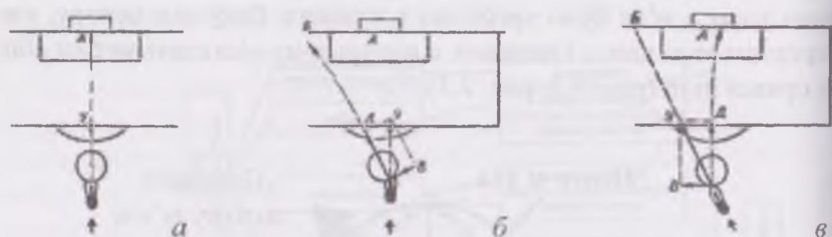

Рис. 2.4. Види ударів в м'яч ногою: а – прямий удар, б – різаний удар правою ногою, в – різаний удар лівою ногою

Удари в м'яч ногою виконують такими способами: внутрішньою частиною стопи; внутрішньою, середньою і зовнішньою частинами підйому; серединою підйому; носком; п'ятою. Удари здійснюються в нерухомий м'яч, в м'яч, що котиться чи летить, з місця, у русі, у стрибку, з поворотом, у падінні тощо (рис. 2.5).

Удар внутрішньою частиною стопи використовують здебільшого у коротких і середніх передачах, а також під час ударів із близької відстані.

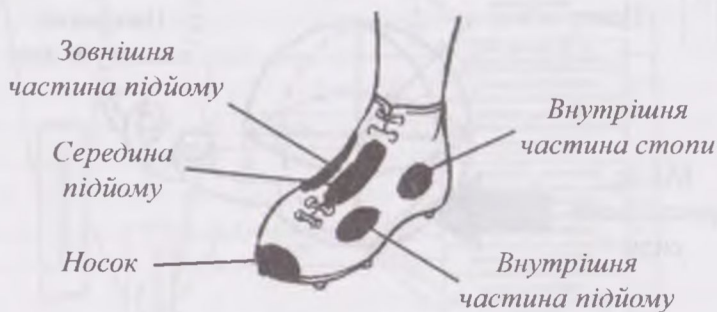

Рис. 2.5. Частина стопи, якими футболіст виконує удар в м'яч

Удар серединою підйому виконують з розбігу. Місце розбігу знаходиться приблизно на одній лінії з м'ячем і ціллю.

Удар внутрішньою частиною підйому застосовується у середніх і довгих передачах, "прострілах" уздовж воріт та ударах по цілі з різних дистанцій.

Удар зовнішньою частиною підйому використовується для виконання "різаних" ударів.

Удар носком використовують тоді, коли необхідно без підготовки вдарити по цілі. У момент удару носок повинен бути трохи піднятий.

Виділяють основні фази рухів, які є загальними для багатьох способів удару в м'яч:

- попередня фаза – розбіг;
- підготовча фаза – постановка опорної ноги, замах ударною ногою;
- робоча фаза – ударний рух і проводка;
- завершальна фаза – прийняття вихідного положення для наступного руху.

2.1. Методика навчання техніці виконання ударів в м'яч

Удар в м'яч внутрішньою частиною стопи

Удар в м'яч внутрішньою частиною стопи використовують під час ударів на невеликі відстані, зокрема по воротах. Це один із точних ударів, оскільки під час удару м'яча торкається досить велика частина поверхні стопи – від п'яти до великого пальця (рис. 2.6).

Рис. 2.6. Частина поверхні стопи, якою завдають удар в м'яч, виконуючи удар внутрішньою частиною стопи

Під час удару гравець переносить масу тіла на опорну ногу, зігнуту в коліні. М'яч перебуває на рівні носка опорної ноги, приблизно на відстані 10 см збоку. Носок ноги, якою гравець завдає удар, розвернутий назовні під прямим кутом до опорної ноги, внутрішнім боком вперед. У такому положенні носок перебуває як у момент удару, так і після нього. Пальці ноги, якою завдають удар в м'яч, підняті вгору, тулуб трохи нахилений вперед, руки зігнуті в ліктях (рис. 2.7).

Рис. 2.7. Удар в м'яч внутрішньою частиною стопи

Алгоритм навчання техніки удару в м'яч внутрішньою частиною стопи:

- а) гравець імітує виконання удару без м'яча;
- б) виконання удару в нерухомий м'яч з місця;
- в) удари в нерухомий м'яч з одного кроку і після стрибка на опорну ногу;
- д) гравець виконує удари в нерухомий м'яч після ходьби, повільного і швидкого бігу;
- е) удар в м'яч, що котиться вперед;
- ж) удар в м'яч, що котиться гравцеві назустріч;
- и) виконання ударів в м'яч з льоту;
- к) удар в м'яч з льоту після відскоку від землі, з місця і з розбігу;
- л) удар з льоту в м'яч, який кинув партнер з відстані 2-3 м;
- м) удар в м'яч з напівльоту;

п) виконання ударів в м'яч по воротах внутрішньою частиною стопи.

Типові помилки, яких припускаються під час навчання техніки виконання ударів в м'яч внутрішньою частиною стопи:

- вісь стопи опорної ноги гравця спрямована не в бік удару;
- кут між стопами гравця під час удару менше ніж 90° ;
- пальці ноги, якою гравець б'є в м'яч, відтягнуті донизу;
- під час удару в м'яч маса тіла гравця перенесена не на всю поверхню підошви;
- опорна нога знаходиться на далекій відстані від м'яча;
- гравець штовхає м'яч, а не завдає удару.

Удар в м'яч внутрішньою частиною підйому

Удар в м'яч внутрішньою частиною підйому використовують у середніх і довгих передачах, "прострілах" уздовж воріт, під час подачі кутових, подач із краю до центру поля, передач на великі відстані і під час ударів по воротах. Розбіг під час виконання удару гравець виконує під кутом 45° до напрямку удару. Опорна нога в положенні стрибка зігнута в коліні. Тулуб дещо нахилений у бік опорної ноги (рис. 2.8).

Рис. 2.8. Удар в м'яч внутрішньою частиною підйому

Нога, що завдає удару, виконує рух, подібний до натягнутого лука, і торкається м'яча внутрішньою частиною підйому (рис. 2.9). Після удару нога, якою гравець завдає удару, схрещується перед опорною.

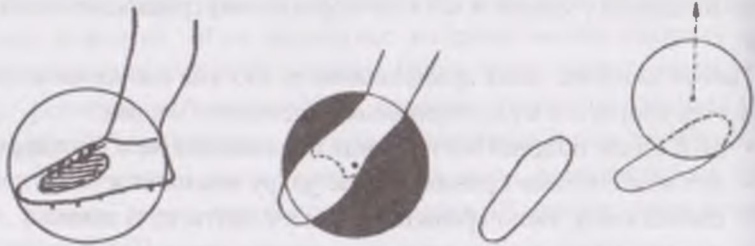

Рис. 2.9. Частина стопи, якою завдають удар

Алгоритм навчання техніки удару в м'яч внутрішньою частиною підйому:

- а) гравець виконує удари в нерухомий м'яч;
- б) удари в м'яч після ходьби і повільного бігу;
- в) удари в м'яч, що котиться вперед;
- д) удари в м'яч, що котиться до гравця з протилежного боку до напрямку удару;
- е) удар в м'яч, що котиться до гравця збоку;
- ж) удар в м'яч, який гравець випустив з рук;
- и) гравець має наздогнати м'яч, який кинув партнер, і після першого відскоку від землі завдати удару;
- к) гравець завдає удару в м'яч, який підкидає партнер, з льоту;
- л) удари в м'яч по воротах з різних положень.

Типові помилки під час навчання техніки виконання ударів в м'яч внутрішньою частиною підйому:

- кут між напрямком руху м'яча і розгоном гравця менший ніж 45° ;
- удар в м'яч виконується не внутрішньою частиною підйому, а верхньою частиною великого пальця ноги або внутрішньою частиною стопи;
- надто великий нахил тулуба в бік напрямку руху м'яча.

Удар в м'яч серединою підйому

Удар в м'яч серединою підйому за технікою виконання схожий з ударом внутрішньою частиною підйому, але деталі виконання дещо відрізняються. Цей удар застосовують, коли потрібно завдати удару на великій відстані. Під час виконання цього удару вісь стопи опорної ноги гравця спрямована в напрямку удару (рис. 2.10).

Рис. 2.10. Частина стопи, якою завдають удар

Опорна нога повинна бути зігнута в коліні і перебувати на рівні або трохи попереду (10 см збоку) від м'яча. В момент удару в м'яч опорну ногу потрібно підняти на носок. Нога, якою гравець завдає удару, має бути зігнута в коліні й відведена назад, потім її швидко виносять уперед до м'яча, а після удару вона продовжує рухатися вперед, вирівнюючись у коліні. Кут коліна ноги, якою завдають удару, має припадати на м'яч (рис. 2.11). Це значно впливає на висоту польоту м'яча після удару. Якщо удар в м'яч завдають правою ногою, ліве плече висунуте трохи вперед.

Рис. 2.11. Удар в м'яч серединою підйому

Алгоритм навчання техніки:

- а) імітація удару без м'яча;
- б) виконання ударів в м'яч, підвішений на мотузці;
- в) удари в м'яч, випущений з рук після відскоку;
- г) удари в м'яч, випущений з рук під час бігу;
- д) виконання ударів в м'яч, який кинув партнер з достатньою траєкторією;
- ж) удар в м'яч з льоту;
- и) удар в м'яч з напівльоту;
- к) удар в нерухомий м'яч;
- л) удар в нерухомий м'яч зі стрибком на опорну ногу;
- м) удар в м'яч, що котиться вперед;
- н) удар в м'яч, що котиться назустріч;
- п) передача м'яча партнеру або удар у стінку без зупинки;
- р) удари в м'яч по воротах.

Типові помилки в техніці під час навчання виконання удару в м'яч серединою підйому:

- стопа гравця під час удару розслаблена;
- гравець завдає удару пальцями, а не підйомом;
- опорна нога гравця знаходиться на значній відстані позаду м'яча.

Удар в м'яч зовнішньою частиною підйому

Удар в м'яч зовнішньою частиною підйому найчастіше застосовують для виконання "різаних" ударів, а також вільних і штрафних ударів. Цей удар використовують під час передач, якщо між гравцем і партнером є суперник. Удар завдають зовнішньою частиною підйому. Стопа гравця розвернута носком усередину. Розгін прямий. Завдяки цьому удару м'яч можна спрямовувати по прямій лінії і дугою. Якщо удар виконують правою ногою, тоді до м'яча необхідно підходити зліва, і навпаки. Останній крок збільшений (рис. 2.12). Щоб надати м'ячу обертання, удар завдають не по центру, а збоку. Верхня частина тулуба нахилена в бік опорної ноги, руки трохи зігнуті в ліктях.

Рис. 2.12. Удар в м'яч зовнішньою частиною підйому

Алгоритм навчання техніки:

- а) гравець виконує удари в підвішений м'яч;
- б) удари в м'яч, підкинутий вгору руками з місця і з розгону;
- в) удари в м'яч з відскоку;
- д) удари з льоту в м'яч, кинутий партнером;
- е) удари в нерухомий м'яч з місця;
- ж) удари в нерухомий м'яч зі стрибком на опорну ногу з одного кроку;
- и) удари в нерухомий м'яч після ходьби, бігу зі стрибком на опорну ногу;
- к) удари в м'яч, що котиться;
- л) удари в м'яч по воротах.

Типові помилки під час навчання техніки виконання удару в м'яч зовнішньою частиною підйому:

- удар завдають зовнішньою частиною стопи;
- носок гравця недостатньо розвернутий усередину.

Удар в м'яч зовнішньою частиною стопи

Цей удар гравці застосовують нечасто, оскільки вдарити м'яч на велику відстань таким способом не можна (через прикладання малої сили).

Удар в м'яч носком

Удар носком виконують, коли необхідно виконати раптовий удар по цілі.

Цей удар застосовується і тоді, коли у гравця немає часу для достатнього замаху ноги або на мокрому полі.

Удари носком є підступними для суперника, оскільки є непомітними. Замах ногою для удару дуже короткий, а якщо завдати його вище від центру м'яча, то він специфічно обертається, що значною мірою ускладнює захист від такого удару (рис. 2.13).

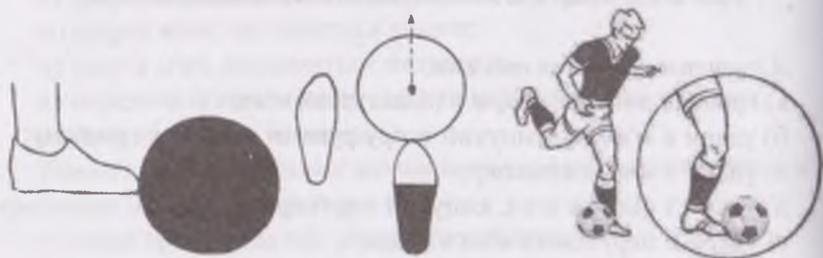

Рис. 2.13. Удар в м'яч носком

Удар в м'яч п'ятою

Удар п'ятою у грі використовується рідше, ніж інші види ударів. Пояснюється це складністю виконання цього удару, незначною силою і точністю. Коли гравець використовує удар в м'яч п'яткою, він має на меті дезорієнтувати суперника. У момент перенесення ноги гравець ніби має намір завдати удар в м'яч, на що очікує суперник. Тим часом гравець переносить ногу над м'ячем і, відводячи її назад, завдає удару п'ятою. У момент удару нога напружена, стопа розташована паралельно до землі (рис. 2.14).

Рис. 2.14. Удар в м'яч п'ятою

Удар в м'яч коліном

Удар в м'яч коліном використовують у тих випадках, коли у гравця не вистачає часу, щоб опустити м'яч донизу і завдати удару стопою. Оскільки поверхня зіткнення з м'ячем у цьому випадку велика, то й удар буде досить точним.

Удар в м'яч головою

Удар в м'яч головою є важливим засобом ведення гри. Цей удар здійснюють передньою верхньою або бічними частинами чола. Удари передньою верхньою частиною чола є влучними, оскільки плоска поверхня під час удару надає м'ячеві потрібного напрямку. Удари головою виконують з місця і в русі.

Техніка ударів в м'яч головою складається з підготовчої, робочої і завершальної фази. Підготовча фаза – замах, робоча фаза – удар і проводка, завершальна фаза – прийняття вихідного положення для наступних дій.

Удар в м'яч головою з місця

Гравець виставляє одну ногу вперед на крок, руки знаходяться на висоті плечей, дещо зігнуті в ліктях. У першій фазі тулуб гравця відхилений назад, починаючи від стегон; м'язи напружені, підборіддя притиснуте до грудей; коліна сильно зігнуті і висунуті вперед. У

другій фазі тулуб швидко подається вперед, і верхньою частиною чола гравець б'є в м'яч. Після удару тулуб гравця нахилений уперед і відведеними назад плечима (рис. 2.15).

Рис. 2.15. Удар в м'яч головою з місця

Алгоритм навчання техніки:

- а) гравець виконує рухи без м'яча;
- б) удари в нерухомий м'яч, якого тримає партнер на прямих руках на рівні голови;
- в) удари в підвішений м'яч;
- д) удари в м'яч, підкинутий вгору;
- е) удари в м'яч під час бігу без стрибка.

Удар в м'яч головою назад з місця

Цей удар використовують лише у відповідних ситуаціях. Гравець сильно згинає ноги в колінах, відхиляє тулуб назад так, щоб потрапити точно під м'яч. Під час удару швидко випрямляє ноги в колінах і одночасно випинає стегна вперед.

Алгоритм навчання техніки:

- а) виконання обох фаз руху без м'яча;
- б) удари з підкиданням м'яча вгору руками і передача його партнеру, який стоїть за спиною;
- в) вправи у трійках.

Удар в м'яч головою вбік з місця

Техніка виконання удару в м'яч головою вбік з місця не відрізняється від техніки удару в м'яч з місця вперед, по прямій. Рішуча полягає лише в тому, що між першою та другою фазами гравець робить чверть повороту в напрямку удару (рис. 2.16).

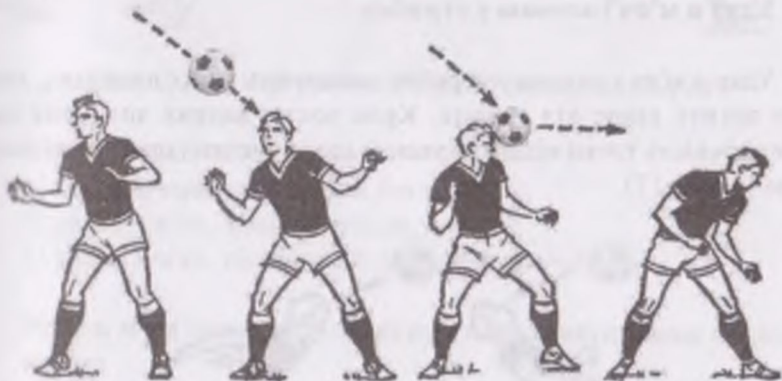

Рис. 2.16. Удар в м'яч головою вбік з місця

Алгоритм навчання техніки удару в м'яч головою вбік з місця:

- а) гравець виконує рухи без м'яча з точним визначенням фаз;
- б) удари в нерухомий м'яч;
- в) удари в підвішений м'яч;
- д) вправи у трійках (гравці утворюють трикутник, перебуваючи на відстані 3-4 м один від одного. Один з гравців кидає м'яч іншому двома руками знизу, а той ударом голови спрямовує третьому, і так по колу).

Удар в м'яч головою в русі

Важливим моментом у техніці виконання цього удару є початок другої фази, коли м'яч перебуває ще на достатній відстані від гравця. У разі запізнення гравця удар доводиться виконувати верхньою частиною чола або тім'ям, що надає м'ячу обертання до себе.

Алгоритм навчання техніки:

а) гравці розташовуються парами: один підкидає м'яч руками знизу, другий спершу повільно, а пізніше під час бігу завдає удар в м'яч;

б) ті ж вправи у трійках.

Удар в м'яч головою у стрибку

Удар в м'яч головою у стрибку виконують у тих випадках, коли м'яч летить вище від гравця. Крім росту, велике значення має оптимальність точки відштовхування щодо висоти і швидкості льоту м'яча (рис. 2.17).

Рис. 2.17. Удар в м'яч головою в стрибку

Удар в м'яч головою з падінням уперед

Удар використовують тоді, коли м'яч летить назустріч на висоті нижче від голови. Техніка виконання не відрізняється від викладених раніше способів. Різниця лише в тому, що стрибок гравець виконує вперед, а удар в м'яч завдає у горизонтальному положенні корпусу. У цьому випадку важливо амортизувати падіння тіла руками (рис. 2.18).

Рис. 2.18. Удар в м'яч головою з падінням уперед

Алгоритм навчання техніки:

- а) гравець виконує всі рухи без м'яча;
- б) удари в м'яч, який висить на мотузці;
- в) удари в м'яч, підкинутий партнером назустріч.

Удар в м'яч головою у стрибку з відштовхуванням однією ногою

Цей удар застосовується у випадках, коли поблизу немає суперника і можна виконати стрибок угору і вперед. Розбіг виконується з кількох кроків. Нога в момент відштовхування залишається в положенні стрибка. Махова нога, зігнута в коліні, виконує мах угору-вперед. Наступні рухи не відрізняються від рухів під час ударів головою з відштовхуванням обома ногами (рис. 2.19).

Алгоритм навчання техніки:

- а) імітація удару після розгону з кількох кроків;
- б) імітація удару з визначенням місця відштовхування;
- в) удари в м'яч, який висить на мотузці;
- д) удари в підкинутий партнером м'яч;
- е) удари в м'яч в трійках у лівий, правий бік.

Рис. 2.19. Удар в м'яч головою в стрибку з відштовхуванням однією ногою

Удар в м'яч головою з відштовхуванням двома ногами

Цей удар застосовується в умовах контакту гравця із суперником. Перед вистрибуванням сильно зігнувши ноги в кульшових і колінних суглобах, гравець відхиляє верхню частину тулуба назад. Відштовхнувшись і досягнувши максимальної висоти, він завдає удар в м'яч. Під час удару гравець виносить уперед ноги, а плечі відхиляє назад, після чого відбувається підготовка до приземлення в положення кроку. Удар можна спрямовувати вперед, убік, назад.

Алгоритм навчання техніки удару в м'яч головою з відштовхуванням обома ногами:

- а) гравець виконує вправи з вистрибуванням і рухами, що імітують удари (без м'яча);
- б) удари в м'яч, який висить на мотузці;
- в) удари в м'яч, який партнер підкидає вгору з малої відстані;
- д) удари у трійках вправо і вліво;
- е) удари в м'яч назад (за спину) у трійках.

Удар в м'яч бічною частиною голови (чоло)

Цей удар використовують захисники, щоб відбити м'яч. Удари бічною частиною голови можна виконувати з місця, у стрибку і з рикошету, відштовхуючись однією і двома ногами (рис. 2.20). Техніка виконання та методика навчання не відрізняються від інших ударів в м'яч головою. Різниця полягає лише в ротації голови в момент удару.

Рис. 2.20. Удар в м'яч бічною частиною голови (чоло):
а – з місця, б – в стрибку

Типові помилки під час навчання техніки виконання ударів в м'яч головою:

- удар завдається скронєю або тім'ям, а не чолом;
- відсутність фази відведення голови назад, а м'язи шиї ніби скорочені;
- відсутність фази замаху, причиною чого є обмеженість рухомості в суглобах;
- удар завдається не по центру, а в нижню частину м'яча;
- під час ударів убік гравець завдає удару не серединою бічної частини голови (чоло), що призводить до зісковзування м'яча.

2.2. Методика навчання техніці виконання зупинок м'яча

Зупинки є засобом прийому та оволодіння м'ячем. Мета зупинки – зменшити швидкість м'яча, що котиться або летить, для здійснення подальших доцільних дій.

Зупинки виконують ногою, тулубом і головою. Якщо м'яч летить, його зупиняють серединою підйому, внутрішньою частиною стопи, стегном, головою, животом, грудьми. Якщо м'яч котиться, його зупиняють внутрішньою і зовнішньою частинами стопи, підошвою. Після відскоку від землі м'яч зупиняють підошвою, внутрішньою, зовнішньою частинами стопи і підйому, стегном та грудьми.

Зупинка м'яча внутрішньою частиною стопи

Зупинку м'яча внутрішньою частиною стопи використовують під час прийому м'ячів, що котяться і летять.

Вісь опорної ноги спрямована в той бік, звідки котиться м'яч. Нога, що зупиняє м'яч, виставлена вперед і розвернута носком "від себе" (рис. 2.21). Маса тулуба перенесена на опорну ногу, тулуб нахилений уперед для рівноваги. Нога, якою зупиняють м'яч, розслаблена, її відводять назад, щоб зменшити швидкість руху м'яча.

Рис. 2.21. Зупинка м'яча внутрішньою частиною стопи

Алгоритм навчання техніки:

- а) імітація вправи без м'яча;
- б) гравець виконує зупинку м'яча, що котиться назустріч від партнера;
- в) зупинка м'яча у русі;
- д) зупинка м'яча, пробитого з різною силою і з різних напрямків

Типові помилки під час навчання техніки виконання зупинки м'яча внутрішньою частиною стопи:

- нога, якою гравець зупиняє м'яч, напружена;
- передчасне або запізніле зіткнення м'яча зі стопою, якою виконується зупинка;
- із м'ячем контактує лише частина внутрішнього боку стопи;
- гравець неправильно поставив стопу опорної ноги.

Зупинка м'яча внутрішньою частиною стопи після його відскоку від землі

Під час виконання зупинки м'яча внутрішньою частиною стопи після його відскоку від землі опорна нога зігнута в коліні і спрямована у бік м'яча. Носок ноги, якою гравець виконує зупинку, відведений убік під прямим кутом до опорної ноги і під кутом 45° до поверхні стопи. Плече, що відповідає опорній нозі, висунуте наперед, руки дещо зігнуті в ліктях. Маса тіла повністю перенесена на опорну ногу, і це положення зберігається доти, поки гравець не зупинить м'яч.

Алгоритм навчання техніки зупинки м'яча внутрішньою частиною стопи після його відскоку від землі:

- а) імітація зупинки без м'яча;
- б) гравець зупиняє м'яч після другого відскоку від землі;
- в) гравець зупиняє м'яч після першого відскоку від землі;
- г) гравець зупиняє м'яч під час бігу вперед.

Типові помилки в техніці виконання зупинки м'яча внутрішньою частиною стопи після його відскоку від землі:

- опорна нога до землі поставлена під кутом 45° ;
- маса тіла перенесена не на повну стопу опорної ноги;
- стопа опорної ноги відносно точки відскоку м'яча від землі поставлена неправильно;
- м'яч, що відскочив від землі, не потрапляє на потрібну частину стопи ноги, якою виконують зупинку.

Зупинка м'яча підшвою

Цей прийом використовується для зупинки м'ячів, що котяться. Вихідне положення – обличчям до м'яча, маса тіла на опорній нозі. Вісь стопи опорної ноги спрямована у той бік, звідки котиться м'яч. Носок ноги, якою зупиняють м'яч, піднятий вгору, ноги трохи зігнуті в колінних суглобах. Під час торкання м'яча підшвою, якою виконують зупинку, дещо відтягують назад.

Зупинка м'яча підшвою після його відскоку від землі

Техніка виконання зупинки м'яча підшвою після його відскоку від землі не відрізняється від техніки зупинки м'яча підшвою. Різниця лише в тому, що кут між підшвою і поверхнею поля залежить від напрямку наближення м'яча до гравця. Якщо м'яч падає зверху, то і кут буде більший (рис. 2.22).

Рис. 2.22. Зупинка м'яча підшвою

Алгоритм навчання техніки:

- а) гравець випускає м'яч з рук і намагається виконати зупинку після другого відскоку від землі;
- б) партнер вкидає м'яч двома руками знизу, а гравець зупиняє його після другого відскоку від землі;
- в) зупинка м'яча після його першого відскоку від землі, зупинка м'яча під час ходьби і бігу.

Типові помилки під час навчання техніки виконання зупинки м'яча:

- маса тіла не повністю перенесена на опорну ногу;
- кут між підшвою і поверхнею поля замалий або зовеликий;
- гравець зупиняє м'яч не всією підшвою, а тільки нижньою частиною носка.

Зупинка м'яча зовнішньою частиною стопи після його відскоку від землі

Виконуючи таку зупинку, гравець переносить масу тіла на зігнуту в коліні опорну ногу. Нога, якою виконується зупинка, також зігнута в коліні, носок повернутий усередину до себе і ніби схрещується з опірною ногою, руки зігнуті в ліктях, голова висунута трохи вперед. У момент торкання м'яча землі нога, якою виконується зупинка, представляється вбік і зупиняє його (рис. 2.23).

Якщо гравець виконує зупинку правою ногою, м'яч торкнеться землі зліва. Саме в такому положенні вдасться дещо схрестити ноги, щоб виконати зупинку м'яча.

Алгоритм навчання техніки:

- а) гравець випускає м'яч з рук і в момент торкання землі схрещену ногу переносить убік, зупиняючи м'яч;
- б) гравець зупиняє м'яч після другого відскоку від землі;
- в) гравець зупиняє м'яч після першого відскоку від землі;
- д) зупинка м'яча після ходьби і бігу по прямій лінії;
- е) зупинка м'яча з напівповоротами.

Рис. 2.23. Зупинка м'яча зовнішньою частиною стопи

Типові помилки під час навчання техніки виконання зупинки м'яча зовнішньою частиною стопи:

- нога, що зупиняє м'яч, не розвернута носком усередину;
- невластива постановка опорної ноги відносно точки відскоку м'яча від землі.

Зупинка м'яча гомілкою після його відскоку від землі

М'яч зупиняють бічними частинами гомілки. Маса тіла переміщена на опорну ногу. Стопа ноги, якою гравець виконує зупинку, розвернута носком усередину. Точка торкання м'яча землі міститься збоку від гравця. Руки зігнуті в ліктях (рис. 2.24).

Алгоритм навчання техніки:

- а) імітація вправи без м'яча;
- б) гравець зупиняє м'яч після другого відскоку від землі;
- в) гравець зупиняє м'яч після першого відскоку від землі;
- д) гравець зупиняє м'яч під час ходьби і бігу.

Рис. 2.24. Зупинка м'яча гомілкою

Типові помилки під час навчання техніки виконання зупинки м'яча гомілкою:

- неправильна постановка стопи опорної ноги;
- гравець виконує зупинку м'яча передньою частиною гомілки.

Зупинка м'яча животом

Цей спосіб особливо використовують, якщо м'яч раптово відскакує від землі. Живіт є м'якою частиною тіла, і тому сила відскоку м'яча від землі зменшується.

Гравець стає обличчям до м'яча, що наближається. Ноги трохи зігнуті в колінах, маса тіла переміщена на обидві ноги, руки розслаблені й опущені донизу вбік. Коли м'яч торкнеться живота, гравець однією ногою робить невеликий крок назад (рис. 2.25). М'яч, торкнувшись м'якої поверхні живота, відскакує донизу, оскільки сила його руху різко зменшується.

Алгоритм навчання техніки зупинки м'яча животом:

- а) гравець виконує вправи без м'яча;
- б) зупинка м'яча животом на місці після другого відскоку м'яча від землі;
- в) зупинка м'яча на місці після першого відскоку від землі;
- д) зупинка м'яча під час ходьби та повільного бігу.

Рис. 2.25. Зупинка м'яча животом

Типові помилки під час навчання техніки виконання зупинки м'яча животом:

- гравець не стоїть навпроти м'яча, що наближається;
- м'яч відскакує від землі дуже близько від гравця і тому може проскочити між ногами або біля ніг;
- м'яч відскакує від землі і потрапляє в руку.

Зупинка м'яча в повітрі

Зупинка м'яча внутрішньою частиною стопи

Цей прийом застосовують, коли м'яч летить на висоті колін або дещо вище. Техніка його виконання не відрізняється від техніки виконання зупинки м'яча, що котиться по землі, внутрішньою частиною стопи. Різниця тільки в положенні м'яча (рис. 2.26).

Алгоритм навчання техніки:

- а) імітація вправи без м'яча;
- б) несильні удари із зупинкою по закріпленому на мотузці м'ячу;
- в) зупинка м'яча, якого партнер вкинув зверху вниз;
- д) зупинка м'яча, якого партнер вкинув з відстані 15 м.

Рис. 2.26. Зупинка м'яча внутрішньою частиною стопи

Типові помилки:

- повільне і передчасне відведення назад ноги, якою гравець виконує зупинку м'яча;
- гравець виконує зупинку м'яча не всією поверхнею внутрішньої частини стопи.

Зупинка м'яча серединою підйому

Зупинку м'яча серединою підйому використовують під час швидкого прикривання гравця суперником. Нога, якою гравець виконує зупинку м'яча, винесена вгору-вперед, зігнута в коліні. Ногою, якою виконують зупинку м'яча, починаючи від стегна, вільним рухом відводять назад. Тулуб поступово нахилиється вперед, руки зігнуті в ліктях (рис. 2.27).

Алгоритм навчання техніки:

- а) імітація зупинки без м'яча;
- б) гравець виконує зупинку м'ячів різної ваги і величини;
- в) зупинка м'яча, якого вкинув партнер, після відскоку від землі;
- г) зупинка м'яча в повітрі, якого вкинув партнер.

Рис. 2.27. Зупинка м'яча серединою підйому

Типові помилки під час навчання техніки виконання зупинки м'яча в повітрі серединою підйому:

- низький винос ноги, якою гравець зупиняє м'яч;
- гравець повільно опускає стопу ноги, якою виконує зупинку м'яча, що призводить до його далекого відскоку;
- короткий контакт із м'ячем.

Зупинка м'яча стегном

Стегном можна зупинити м'яч двома способами: перший – м'яч відскочить угору; другий – після зіткнення м'яч опуститься на землю перед гравцем (рис. 2.28).

Гравець стає точно навпроти м'яча, що наближається. Ногою, якою зупиняє м'яч, піднімає вгору так, щоб кут між стегном і гомілкою мав приблизно $50-60^\circ$. Стегню ноги, якою виконують зупинку, виставляють назустріч м'ячу, що наближається.

Рис. 2.28. Зупинка м'яча стегном

Рух ноги, якою виконують зупинку м'яча, не відрізняється від аналогічного руху під час зупинки м'яча серединою підйому. Назустріч м'ячу, що наближається, виносять стегно і під час зіткнення з ним опускають разом з м'ячем, відводячи стегно вниз-назад.

Алгоритм навчання техніки:

- імітація рухів без м'яча;
- гравець підкидає м'яч угору і зупиняє його стегном;
- зупинка м'яча, якого партнер підкинув угору;
- зупинка м'яча стегном під час руху гравця вперед.

Типові помилки під час навчання техніки виконання зупинки м'яча стегном:

- гравець опускає ногу, якою зупиняє м'яч, повільно або дуже швидко;

- зупинку гравець виконує не стегном, а коліном;
- гравець із запізненням опускає стегно.

Зупинка м'яча грудьми

Зупинка м'яча грудьми – ефективний технічний прийом, який часто використовується у грі. Проте цей прийом є складний за координацією рухів і вимагає серйозного тренування.

Є два способи зупинки м'яча грудьми: зупинка м'яча з відведенням тулуба назад (у цьому випадку м'яч швидко опуститься на землю); гравець виставляє груди вперед-угору назустріч м'ячу, що наближається (після такої зупинки він відскочить угору).

Зупинка м'яча грудьми з відведенням тулуба назад застосовується, коли поруч із гравцем немає суперника. Під час наближення м'яча гравець груди, стегна, руки виставляє наперед, нахиляє трохи вперед і тулуб (рис. 2.29).

Рис. 2.29. Зупинка м'яча грудьми

Другий спосіб – гравець перебуває в положенні "ноги ширше плечей, зігнуті в колінах, тулуб відхилений назад, стегна висунуті вперед". Як тільки м'яч торкнеться грудей, гравець різко випрямляє ноги в колінах, руки відводить назад, а груди виставляє наперед. М'яч відскакує від грудей вперед-угору (рис. 2.30).

Рис. 2.30. Зупинка м'яча грудьми

Алгоритм навчання техніки:

- а) імітація рухів без м'яча;
- б) гравець зупиняє м'яч, якого вкинув партнер;
- в) зупинка м'яча, якого вкинув партнер, під час бігу вперед.

Типові помилки:

- м'яч торкається висунутого наперед плеча, а не грудей гравця;
- гравець із запізненням відводить назад груди.

Зупинка м'яча п'ятою

Цей прийом застосовується у тих випадках, коли м'яч наближається до гравця ззаду, тоді п'ятою можна перекинути його вперед. Опорна нога дуже зігнута в коліні, тулуб нахилений вперед і повернутий у бік ноги, якою гравець зупиняє м'яч. Нога, якою виконується зупинка, відведена назад-угору так, щоб стопа була розвернута паралельно до землі.

Алгоритм навчання техніки:

- а) імітація техніки виконання зупинки без м'яча;
- б) зупинка м'яча, підвішеного на мотузці;
- в) зупинка м'яча у трійках;
- д) зупинка м'яча в русі.

Зупинка м'яча головою

У випадку, коли м'яч летить вище від гравця, його можна зупинити головою. Гравець робить крок уперед і перед зупинкою, впрямляючи спину, стає на пальці ніг. Під час торкання м'яча головою гравець виставляє коліна вперед, а тулуб і голову відводить назад.

Для зупинки м'яча у стрибку потрібно, щоб голова зіткнулася з м'ячем, коли тулуб після стрибка опускатиметься донизу (рис. 2.31).

Рис. 2.31. Зупинка м'яча головою

Алгоритм навчання техніки:

- зупинка м'яча, якого підкинув угору сам гравець;
- зупинка м'яча, якого підкинув угору партнер;
- зупинка м'яча в русі.

Типові помилки:

- гравець відводить тулуб назад із запізненням або швидко;
- гравець із запізненням підстрибнув угору.

2.3. Методика навчання техніці виконання ведення м'яча

З допомогою ведення здійснюються переміщення гравців. Найчастіше гравці застосовують ведення м'яча зовнішньою частиною підйому, внутрішньою частиною стопи, внутрішньою частиною підйому (рис. 2.32), серединою підйому, стегнами і головою.

*Рис. 2.32. Ведення м'яча різними способами:
 а – внутрішньою частиною стопи,
 б – зовнішньою частиною підйому,
 в – внутрішньою частиною підйому*

Ведення м'яча зовнішньою частиною підйому

Під час ведення м'яча зовнішньою частиною підйому стопа ноги, якою гравець виконує ведення м'яча, розвернута носком усередину. Цей спосіб ведення м'яча особливо придатний для гравців з О-подібними ногами.

Ведення м'яча серединою підйому

Ведення м'яча серединою підйому застосовується рідко, оскільки існує небезпека, що гравець може носком зачепити землю. Рух гравця тут природний, тому що відсутнє розвертання стопи зовні або всередину. Перевагою такого прийому ведення м'яча є збільшена площа дотику до нього, що гарантує точність виконання.

Ведення м'яча внутрішньою частиною підйому

Цей прийом використовується у тих випадках, коли з м'ячем потрібно змінити напрямок руху. М'яча торкається внутрішня частина стопи від великого пальця до гомілки. Гравець ніби штовхає м'яч

ногою, розвернутою носком від себе (назовні), а після поштовху повертається в попереднє, звичайне положення. Коліно ноги, якою гравець виконує ведення м'яча, також розвернуте від себе, тулуб дещо нахилений у бік опорної ноги. Кроки гравця під час ведення м'яча громи збільшені.

Алгоритм навчання техніки:

- а) ведення м'яча зовнішньою частиною підйому;
- б) ведення м'яча внутрішньою частиною підйому;
- в) ведення м'яча серединою підйому;
- г) ведення м'яча повільною ходьбою і поступово з переходом на біг;

е) ведення м'яча почергово правою і лівою ногою по прямій лінії, потім дугою, "вісімку", і нарешті "слаломом" між прапорцями або налиццями;

ж) ведення із застосуванням різноманітних завдань (зі зміною напрямку руху, швидкості бігу, обведенням перешкод).

Типові помилки під час навчання техніці ведення м'яча:

- гравець не штовхає м'яч, а завдає йому удар, що призводить до втрати контролю над ним;
- під час ведення м'яча гравець відпускає його далеко від себе;
- гравець веде м'яч тільки однією ногою;
- гравець концентрує всю увагу лише на м'ячі;
- гравець веде м'яч ближчою до суперника ногою і тому позбавлений можливості прикривати його тулубом.

Ведення м'яча стегном

Цей прийом використовується тоді, коли м'яч летить напіввисоко та під час швидкого бігу, щоб гравець не витрачав час на опускання м'яча на землю. М'яч підбивають короткими рухами стегна, частиною, ближчою до коліна, вгору в потрібному гравцеві напрямку.

Ведення м'яча головою

Гравець підбиває м'яч невисоко вгору-вперед, наздоганяє його і знову повторює удар, рухаючись у визначеному напрямку.

Обведення

Обведення використовують для збереження контролю над м'ячем в умовах безпосереднього контакту із суперником. Гравець може вести м'яч зовнішньою або внутрішньою частиною стопи, а також штовхати подошвою. Обведення можна також здійснювати, користуючись швидкістю зміни напрямків руху.

2.4. Методика навчання техніці виконання фінтів

Фінти – це рухи, внаслідок яких суперника вводять в оману. Використання фінтів дозволяє успішно вирішувати тактичні завдання як в атаці, так і в захисті. Успішне виконання фінтів залежить від наявності у гравця необхідних фізичних і психічних якостей, його інтуїції та здатності імпровізувати. Важливу роль відіграє багата уява, швидкість реакції, висота розташування центра маси тіла, швидкість і фізична підготовленість.

Фінти виконують із м'ячем і без м'яча. До фінтів без м'яча належать прискорення, зміна швидкості та напрямку бігу. Фінти без м'яча є засобом звільнення себе від опіки суперника для виходу на вигідну позицію й оволодіння м'ячем. Захисники також використовують фінти без м'яча: вони слідкують за атаками суперника, який веде м'яч, і намагаються його спровокувати, щоб він відпустив м'яч, і вибити або відібрати його в нього. Воротарі застосовують фінти тілом для того, щоб нападники завдавали удари у ті кути воріт, до захисту яких вони підготувалися заздалегідь. Достатньо ефективно воротарі використовують фінти і під час виходів з воріт.

Фінти без м'яча – це природні рухи. Ними оволодівають під час проведення ігрових вправ та ігор.

Фінти з м'ячем розподіляються залежно від місця і положення, яке займає суперник під час здійснення гравцем фінта: спереду, збоку, тилу.

Фінти під час виконання ударів в м'яч

Обманний удар – передача – удар або перехід на ведення м'яча

Такий фінт застосовується у тих випадках, коли суперник рухається назустріч гравцеві, який веде м'яч. Гравець з м'ячем спочатку виконує рух, ідентичний удару серединою підйому, що викликає у суперника захисну реакцію як перед сильним ударом (підведення голови або закривання обличчя). Цієї миті суперник на короткий час вибуває з гри. Гравець, який утримує м'яч після виконання обманного руху на удар, може передати його партнеру, продовжити його ведення тощо.

Алгоритм навчання техніки:

- а) імітація рухів без м'яча;
- б) виконання руху без завдання удару з дошкою з одного кроку і на закінчення поставити стопу на м'яч;
- в) те саме під час ходьби, повільного і швидкого бігу;
- д) після виконання фінта зробити подачу або продовжити ведення м'яча.

Фінт під час зупинки м'яча

Якщо до гравця наближається м'яч спереду, а суперник стоїть за спиною, то гравець робить крок уперед, переносить масу тіла на ногу, що розташована попереду, з одночасним поверненням тулуба в напрямку наближення м'яча. Суперник переконаний, що гравець зупинить м'яч підшоною, і наближається до нього з того самого боку. У цей час гравець переносить масу тіла на протилежну ногу і зупиняє м'яч другою ногою, залишаючи суперника за спиною.

Алгоритм навчання техніки:

- а) імітація рухів без м'яча;
- б) після першої фази гравець виконує фінт із веденням м'яча в протилежному напрямку;
- в) те саме, але в присутності гравця, який спостерігає за грою суперника;
- д) виконання всієї вправи.

Фінт з відтягуванням м'яча назад

Цей фінт має викликати в суперника захисну реакцію. Гравець імітує рухи удару в м'яч носком, у суперника виникає захисна реакція, а гравець, користуючись нею, заносить ногу над м'ячем і відтягує його вбік або назад.

Алгоритм навчання техніки:

- а) імітація рухів без м'яча;
- б) занесення стопи над м'ячем;
- в) те саме з відтягуванням м'яча назад стопою;
- д) те саме під час руху, ходьби, бігу.

Фінт з поворотом

В основі фінта є перенесення маси тіла з ноги, що виставлена наперед і пропускає м'яч. Після виконання швидкого, напівповороту, якого не очікував суперник, гравець залишає його за спиною, маючи перед собою м'яч.

Алгоритм навчання техніки:

- а) імітація рухів без м'яча;
- б) гравець виконує всі рухи фінта біля нерухомого м'яча;
- в) гравець виконує всі рухи фінта із суперником.

Фінт з ударом в м'яч головою, прийом м'яча ногою

Цей фінт застосовують, коли м'яч наближається до гравця на висоті голови, а суперник перебуває за кілька метрів. Гравець у першій

фазі виконує рухи, що і під час удару головою. У другій фазі тулуб відводиться назад, а м'яч зупиняє ногою в момент торкання землі.

Алгоритм навчання техніки:

- а) імітація удару без м'яча;
- б) вправа із закінченням першої фази, відведення тулуба назад, зупинки м'яча;
- в) вправа із закінченням першої фази;
- г) те саме із зупинкою м'яча на землі;
- д) виконання фінта із суперником.

Фінт із пропуском м'яча

Якщо суперник перебуває за спиною, то гравець із максимальною швидкістю стартує назустріч м'ячу, імітує його зупинку й пропускає м'яч широко розставлені стопи, після цього робить налівоповорот і наздоганяє м'яч.

Алгоритм навчання техніки:

- а) гравець виконує рухи без м'яча;
- б) гравець завдає удару м'ячем у стінку, стартує до нього, коли м'яч відскочить, потім зупиняється, пропускає його, виконує налівоповорот і наздоганяє м'яч;
- в) м'яч подає партнер, а гравець виконує фінт.

Фінти під час ведення м'яча

Одиночний фінт

Суперник виходить назустріч гравцеві, який веде м'яч. У першій фазі гравець виконує нахил тулуба в бік вільної ноги, імітуючи відхід із м'ячем у тому ж напрямку. У другій фазі швидко переносить масу тіла на другу ногу, водночас внутрішньою частиною підйому відтягує м'яч у протилежний бік.

Подвійний фінт

Подвійний фінт застосовують у тих випадках, коли суперник стоїть на місці. У першій фазі фінта рухи ідентичні рухам одиночного фінта. У другій фазі гравець корпусом робить рух управо, швидко переносить масу тіла на другу ногу та відходить із м'ячем убік початкового руху.

Алгоритм навчання техніки:

- а) перенесення маси тіла з ноги на ногу;
- б) перенесення маси тіла з ноги на ногу під час ходьби та бігу;
- в) виконання фінта перед нерухомим м'ячем;
- д) те саме з відтягуванням м'яча стопою вбік;
- е) гравець виконує фінт перед нерухомим суперником;
- ж) гравець виконує фінт навпроти суперника, який рухається.

Фінт із зупинкою м'яча підшвою

Виконуючи цей фінт, необхідно змінювати швидкість бігу. Суперник атакує гравця, який веде м'яч збоку, той неочікувано робить прискорення, на що суперник реагує відповідним прискоренням. Гравець, який володіє м'ячем, раптово виконує зупинку підшвою. Захисник, зреагувавши на те, уповільнює біг, а гравець із м'ячем у цей час прискорює біг із зміною напрямку або передає м'яч партнеру.

Алгоритм навчання техніки:

- а) підготовчі вправи без м'яча;
- б) гравець підбігає до нерухомого м'яча і ставить на нього підшву;
- в) після встановлення стопи на м'яч перейти на ведення і своєчасно виконати чвертьповорот, а потім і напівповорот;
- д) те саме із суперником.

Фінт із зупинкою м'яча підшвою і веденням у тому ж напрямку

Гравець веде м'яч, збоку його атакує суперник. Він раптово зупиняє м'яч підшвою, після чого продовжує рухатися в тому ж

напрямку із прискоренням, щоб залишити суперника за спиною.

Фінт із занесенням ноги над м'ячем

Якщо суперник атакує збоку, застосовують фінт із занесенням ноги над м'ячем. Суперник переконаний, що гравець зупинить м'яч ногою, а насправді він тільки уповільнює біг, заносить ногу вперед над м'ячем, після чого миттєво прискорює рух у тому ж напрямку.

Алгоритм навчання техніки:

- а) занесення ноги над нерухомим м'ячем рухом уперед і назад;
- б) те саме, як тільки гравець підбіжить до м'яча;
- в) те саме, але м'яч перебуває в русі;
- д) те саме із суперником, який атакує гравця збоку.

2.5. Методика навчання відбирання м'яча у суперника

Відбирання м'яча здійснюється здебільшого тоді, коли суперник приймає м'яч, або під час ведення м'яча. Відбирання м'яча можна виконувати спереду, збоку, ззаду.

Відбирання м'яча спереду штовханням плечем в плече і накладанням стопи на м'яч

Суперники стоять обличчям один до одного. Спина напружена, щоб запобігти виникненню травми або пошкодженню м'язів, суглобів ноги. Один з гравців накладає на м'яч внутрішню частину стопи (рис. 2.33) і штовхає суперника плечем або грудьми, а ногою відпирає м'яч. Підбирати м'яч поштовхом у плече можна, коли гравець, який володіє м'ячем, знаходиться на ігровій відстані. Дозволяється штовхати його плечем (тільки в плече) у момент, коли той знаходиться в одноопорному положенні (рис. 2.34).

- в) гравець виконує підкат за кілька метрів від нерухомого м'яча;
- д) виконання підкату, коли суперник вільно веде м'яч.

Гра тулубом

Нападники застосовують гру тулубом для збереження м'яча під своїм контролем, а захисники – щоб відібрати його в суперника. Завданням гравця є відштовхнути вбік суперника, який володіє м'ячем, тоді, коли той переніс масу тіла на дальню ногу. Маса тіла гравця, який відштовхує суперника, припадає також на дальню, сильно зігнуту в коліні ногу.

Алгоритм навчання техніки:

- а) підготовча вправа "бій півнів";
- б) два гравці в русі штовхають один одного плечима без м'яча;
- в) те саме під час бігу без м'яча, а потім з м'ячем;
- д) відштовхування один одного у грі (1х1).

2.6. Методика навчання техніці укидання м'яча з-за бічної лінії

Цей прийом виконується з місця і з розбігу. У першій фазі вкидання гравець відхиляє тулуб назад, а руками заносить м'яч над головою назад. Тулуб відхилений назад, має вигляд натягнутого лука. У другій фазі вкидання руки випрямляють у ліктьових суглобах, тулуб нахилиють уперед, м'яч вкидають руками в поле з-за голови з відстані, не більшої ніж 1 м від бічної лінії.

На велику відстань м'яч укидають з розбігу, що вимагає відповідної координації рухів. Розбіг виконується за 6-8 м від бічної лінії поля. Тримавши м'яч над головою і перебуваючи приблизно за 2-3 м від бічної лінії, гравець заносить м'яч за голову. Під час укидання м'яча маса його тіла переноситься на ногу, що попереду (рис. 2.36 – 2.40).

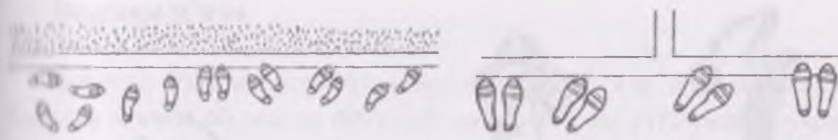

Рис. 2.36. Правильне розміщення стоп відносно бічної лінії під час вкидання м'яча

Рис. 2.37. Неправильне розміщення стоп відносно бічної лінії під час вкидання м'яча

Рис. 2.38. Положення рук гравця під час вкидання м'яча: а – правильне; б – неправильне

Рис. 2.39. Правильне вкидання м'яча із замахом з-за голови

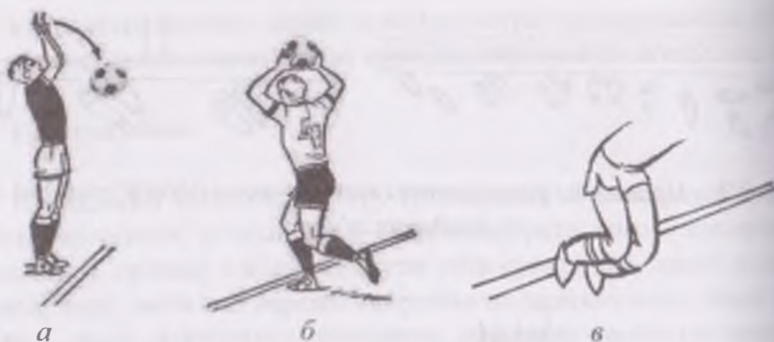

Рис. 2.40. Неправильне вкидання м'яча з-за голови: а – гравець опустив м'яч перед собою; б – гравець не зупинився і відірвав ногу від землі; в – гравець переступив бічну лінію

Алгоритм навчання техніки:

- а) вкидання м'яча з використанням тільки плечей та рук;
- б) вкидання м'яча після ходьби та бігу;
- в) вкидання м'яча в ціль;
- д) вкидання м'яча на відстань;
- е) вкидання м'яча з місця та з розбігу з падінням уперед.

2.7. Методика навчання техніці гри воротаря

Воротар – єдиний гравець команди, якому правилами гри дозволено ловити м'яч руками в межах штрафного майданчика. Велика увага приділяється фізичній підготовці, швидкості реагування воротаря.

Техніка гри воротаря складається з техніки атаки і захисту воріт. Воротар бере участь в атаках, коли м'яч перебуває під його контролем. Після ловлі м'яча воротар є першим гравцем, який розпочинає атаки своєї команди. До техніки гри воротаря входить також ведення м'яча, удари в землю після ловлі, вкидання рукою і вибивання м'яча ногою.

Ведення м'яча

Воротар повинен користуватися веденням м'яча дуже обережно. Ударити м'ячем об землю потрібно дальньою від суперника рукою, нахиливши тулуб уперед. Ліва рука і права нога мають бути попереду, щоб унеможливилось падіння м'яча на стопу, а тільки на землю. Крім того, це один зі способів прикривання м'яча від суперника тулубом.

Викочування і вкидання м'яча рукою

Воротар рукою вкидає м'яч точніше, ніж ногою, але ближче. М'яч краще вкидати в напрямку бічних ліній, а не в центр поля. Воротар приймає м'яч обома руками знизу. У момент переносу маси тіла на передню ногу він робить одночасно крок уперед, щоб зробити розбіг, а рукою підтримує м'яч знизу, виносить його наперед і випускає (викидає). Увага воротаря має бути сконцентрована на м'ячі (рис. 2.41).

Рис. 2.41. Викочування м'яча рукою: а – збоку, б – знизу

Вкидання м'яча згори – менш надійний прийом, ніж викочування, але вкинути його можна на більші відстані. Вкидання м'яча здійснюється збоку або зверху так званім "гаком". Часто застосовується і техніка вкидання м'яча "диском". Під час вкидання збоку воротар обома руками заносить м'яч убік-назад, масу тіла в переносить на ногу, що є позаду, після цього робить рух уперед з перенесенням маси тіла на ногу, що попереду, і виконує вкидання м'яча (рис. 2.42).

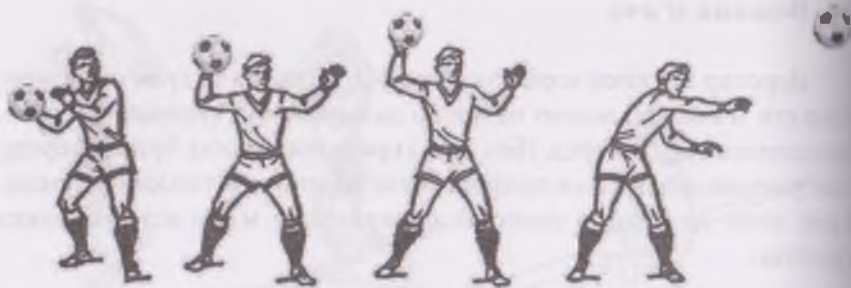

Рис. 2.42. Вкидання м'яча рукою

Вибивання ногою м'яча, випущеного з рук

Воротар вибиває м'яч ногою, що створює сприятливі умови для контратаки воріт суперника. М'яч можна вибити з льоту і напівльоту. Ці удари краще виконувати серединою підйому. Якщо воротар має намір прискорити гру, він намагається вибити м'яч з напівльоту партнерам, які є ближче до нього. Після такого удару м'яч летить по прямій траєкторії і досягає мети найкоротшим шляхом.

У захисних діях техніка гри воротаря розподіляється на дії з м'ячем і без м'яча.

Захисні дії воротаря без м'яча

Вихідне положення воротаря

Воротар має бути готовий вступити у гру. Його готовність у міру наближення суперника з м'ячем до воріт зростає.

Положення воротаря: ноги на ширині плечей, зігнуті в колінах, стопи поставлені паралельно і на такій відстані, щоб м'яч не пройшов між ними. Маса тіла – на середині стоп, тулуб нахилений уперед, руки зігнуті в ліктях, долоні на висоті стегна, погляд спрямований на м'яч.

Вибір місця і пересування воротаря у воротах

Воротар завжди має знаходитися посередині кута, вершину якого створює м'яч, а основу – бічні стояки воріт. Йому постійно доводиться змінювати позицію, враховуючи місце перебування м'яча, особливо якщо він неподалік від воріт. Пересувається воротар приставними кроками, зберігаючи висоту центра маси тіла. У випадках, коли доводиться ловити м'яч у падінні або з кидком, він робить останній крок, відштовхуючись від землі ногою, ближчою в напрямку удару. Якщо ігрова ситуація вимагає виходу воротаря вперед, він при цьому робить короткі кроки з відштовхуванням. Під час бігу назад воротар також пересувається короткими кроками, переносячи масу тіла через стопу з пальців на п'яти.

Захисні дії воротаря

Ловля м'яча

Ловля м'яча – основний засіб техніки гри воротаря. Відповідно до правил гри, воротар може ловити м'яч руками тільки в межах штрафного майданчика. Воротареві доводиться ловити м'ячі, що котяться по землі, летять напіввисоко і високо. Під час ловлі м'яча воротар наставляє долоні так, щоб пом'якшити силу удару. Вони повернуті тильним боком до себе, великі пальці майже торкаються один одного і спрямовані досередини і вниз. Якщо м'яч летить на висоті грудей, голови, то між вказівними й великими пальцями утворюється трикутник.

Під час ловлі м'яча воротар вибирає таку позицію, щоб на шляху м'яча завжди був подвійний захист: ловля м'яча руками і додаткове страхування тулубом та ногами, якщо м'яч випадково проскочить повз руки воротаря.

М'ячі, що котяться або летять на висоті колін, воротар ловить, нахиливши тулуб уперед або ставши на одне коліно. Він займає позицію навпроти м'яча, стопи ставить паралельно, нахилляє тулуб уперед, торкаючись пальцями рук землі, ноги в колінах прямі. М'яч

підхоплює долоньями, руки згинає в ліктях і притискає його до грудей, потім випрямляється.

Алгоритм навчання техніки:

- а) виконання підготовчих вправ без м'яча;
- б) ловля м'яча, що котиться назустріч;
- в) ловля м'яча, що котиться збоку з відстані кількох метрів від воротаря;
- д) ловля м'яча, сильно пробитого по воротах.

Під час ловлі м'ячів, що низько летять чи котяться, з опусканням воротаря на одне коліно значно покращується їх підстраховування. У цьому випадку руки воротаря рухаються в тій же послідовності, що і під час ловлі з нахилом тулуба вперед, лише ноги поставлені боком до напрямку руху м'яча. Маса тіла перенесена на виставлену вперед зігнуту ногу. Нога, що позаду, також зігнута в коліні. Коліно ноги, що попереду, віддалене від п'яти на таку відстань, яка може забезпечити підстраховку м'яча. Після торкання м'яча долоньями повторюються ті ж дії, що і під час ловлі м'яча з нахилом тулуба вперед.

Ловлю м'ячів, що котяться назустріч, воротарі виконують з нахилом вперед, ноги прямі (рис. 2.43).

Рис. 2.43. Ловля м'яча воротарем

Ловля м'яча, що летить напіввисоко

Воротар ловить м'яч, що летить на висоті від колін до рівня очей, двома способами. Якщо м'яч пробито сильно і він летить по прямій лінії, воротар стає обличчям до нього в такому положенні: лівий ніг попереду, тулуб дещо нахилений уперед, руки долонями вперед, спрямовані вперед і зігнуті в ліктях. Торкнувшись долонями м'яча, воротар опускає його на груди, розкриває долоні й розгортає передпліччя, щоб перехопити м'яч, одночасно відхиляє тулуб, щоб покласти силу удару м'яча.

Якщо м'яч опускається зверху або наближається дугою, воротар підготовує ловлю у стрибку з відштовхуванням однією ногою. Долоні цільною стороною повернуті в бік землі, руки розставлені паралельно, трохи зігнуті в ліктях і спрямовані на м'яч, що наближається. Для зменшення швидкості руху м'яча потрібно вибрати момент, щоб відштовхнутися у стрибку. Руки торкаються м'яча у фазі початку опускання воротаря на землю (рис. 2.44).

Рис. 2.44. Ловля м'яча, що летить напіввисоко

Алгоритм навчання техніки:

- виконання підготовчих вправ без м'яча;
- притягування м'яча до грудей з перехопленням знизу;
- ловля підкинутого м'яча з малої відстані;
- ловля м'яча під час бігу;
- те саме, тільки м'яч пробитий ногою з відстані близько 16 м, а сила удару поступово збільшується.

Ловля м'яча, що летить вище від голови

Цей прийом воротар виконує стоячи на місці та в стрибку. Під час ловлі м'яча, що летить високо, воротар застосовує відштовхування однією ногою. Махова нога сильно зігнута в коліні й затуляє м'яч від суперника. Руки під час ловлі м'яча воротар відводить дещо назад, щоб амортизувати силу удару, а приземлившись на ноги, притулює м'яч до грудей (рис. 2.45).

Алгоритм навчання техніки:

- а) виконання підготовчих вправ без м'яча;
- б) партнер підкидує м'яч вгору, щоб воротар зміг дотягнутися до нього і притулити до грудей;
- в) ловля м'ячів, що летять високо, на місці та в стрибку після ударів з різної відстані.

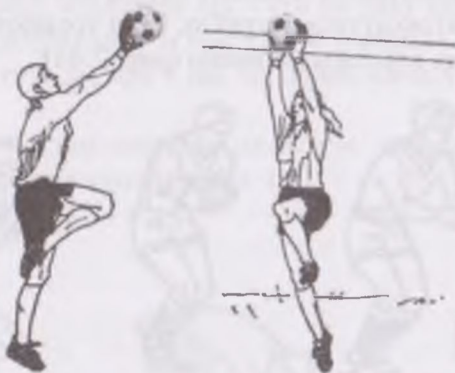

Рис. 2.45. Ловля м'яча, що летить вище від голови

Типові помилки воротаря під час навчання техніки ловлі м'ячів, що летять вище від голови:

- воротар неправильно розкриває долоні;
- пальці воротаря дуже напружені;
- відсутня амортизація сили удару, воротар випинає груди, а не відтягує їх назад, тому можливий далекий відскок м'яча;
- після ловлі м'яча воротар досить широко розводить лікті;

- воротар неправильно вибирає вихідне положення для ловлі м'яча;
- мала гнучкість пальців і недостатнє згинання ніг воротаря в м'ячах під час ловлі м'яча.

Ловля м'яча з падінням-кидком

Якщо воротареві не вдається дотягтися до м'яча у стрибку або під час бігу, він застосовує кидок, який завершується падінням на землю. З вихідного положення воротар розпочинає рухатися до м'яча, потім відштовхується ближчою до м'яча ногою. Його тулуб після відштовхування і до моменту приземлення повернутий боком до м'яча. Нога, якою він відштовхувався, пряма, а махова підтягнута вгору, що збільшує висоту і дальність польоту. У фазі польоту тулуб воротаря прогинається, ноги випрямлені, руки витягнуті в бік м'яча. У цій позиції він ловить м'яч і готується до приземлення. Щоб збільшити силу падіння, воротар згинає ближчу до землі ногу в коліні, а руки з м'ячем – у ліктях (рис. 2.46).

Під час ловлі м'яча, що котиться або летить низом, виконуються і кидки в ноги супернику. Воротарю потрібно швидко покласти долоні на м'яч. Кидок на м'яч виконується в напрямку вперед-поперек. Маса тіла опущена якнайнижче. Ближча до землі рука ловить м'яч ззаду, а інша підтримує зверху.

Рис. 2.46. Ловля м'яча з падінням-кидком

Якщо кидки виконуються в льоті, то в падіннях ця фаза відсутня. Ловлячи м'ячі, які низько летять, падіння воротар виконує так, що землі спочатку торкається його гомілка, стегно, тулуб, плече. Під час ловлі м'яча, що летить низом, з кидком воротар приземляється у зворотній послідовності: спочатку землі торкаються його руки, плече, потім тулуб, стегно, гомілка.

Алгоритм навчання техніки:

а) з положення сидячи, присіду, напівприсіду і стоячи виконати падіння на землю бічною частиною тулуба, торкаючись землі в такій послідовності: гомілкою, стегном, боком і плечем;

б) те саме, тільки на нерухомий м'яч, що перебуває на відстані падіння воротаря, з підтягуванням його до тулуба;

в) після виконання приставних або схресних кроків дістати м'яч, що лежить на відстані, до якого можна дотягнутися руками;

д) те саме з виконанням кидка на м'яч, що котиться за 2-3 м;

е) те саме з виконанням кидка на м'яч, що відскочив від землі на висоту 0,5 м;

ж) ловля м'яча з кидком, що летить у ворота на різній висоті;

и) ловля м'ячів, спрямованих у ворота з різних напрямків.

Типові помилки воротаря під час навчання техніки ловлі м'яча і падінням-кидком:

- воротар після кидка приземляється на живіт, груди, плечі, що може спричинити травму;
- кидок виконується не по діагоналі – вперед;
- кидок убік може призвести до травми воротаря.

Відбивання м'яча кулаками

Якщо біля воріт скупчується багато гравців, воротар змушений відбивати м'яч кулаками. Він відштовхується однією ногою, вистрибує до м'яча і відбиває його, випрямляючи руки в ліктях, кулаки складає разом так, щоб треті фаланги пальців утворювали площу для відбивання (рис. 2.47). Техніка стрибка воротаря не відрізняється від техніки під час ловлі м'яча, що летить високо. У момент зіткнення кулаків із м'ячем руки раптово випрямляються і

п'ятих. У тих випадках, коли воротар не дістає до м'яча двома руками, він вибиває його одним кулаком, техніка виконання при цьому є ідентичною.

Рис. 2.47. Відбивання м'яча кулаками

Алгоритм навчання техніки:

- а) відбивання м'яча одним, двома кулаками (м'яч вкидає партнер);
- б) те саме, лише воротар сам завдає удару в стінку;
- в) відбивання м'яча, підвешеного на мотузці, кулаками;
- д) м'яч, кинутий партнером з різних напрямків, відбити кулаком у стрибку.

Типові помилки воротаря під час навчання техніки відбивання м'яча кулаками:

- недостатня скоординованість стрибка воротаря з роботою його рук під час відбивання кулаками;
- руки воротаря випрямлені в ліктях ще до удару в м'яч кулаками;
- воротар випрямляє руки в ліктях із запізненням;
- воротар намагається відбити м'яч, що перебуває далеко.

Переведення м'яча через поперечину і за бічні стояки воріт

Якщо нападник намагається перекинути м'яч через воротаря або якщо м'яч опускається зверху під поперечину воріт, або у випадках неочікуваної зміни напрямку руху м'яча за спиною воротаря використовують переведення м'яча кінчиками пальців або долонею через поперечину чи за бічні стояки воріт (рис. 2.48).

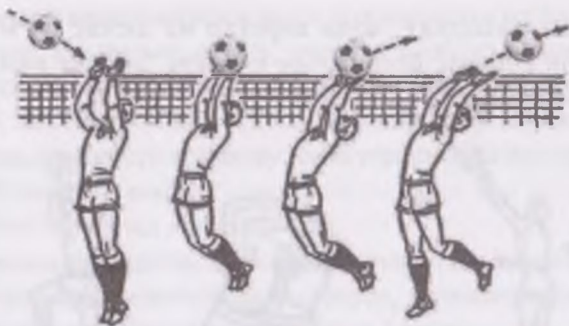

Рис. 2.48. Переведення м'яча через поперечину воріт

Після відштовхування воротар переводить м'яч, випрямивши руки у плечовому та ліктьовому суглобах. М'яч виштовхують ближчою до нього рукою.

Алгоритм навчання техніки:

- а) підготовчі вправи з переведенням м'яча однією рукою над поперечною;
- б) три воротарі шикуються в колону за 10 м один від одного, крайній партнер кидає м'яч середньому, який у стрибку переводить його крайньому назад (за спину); після кількох повторень воротарі міняються місцями;
- в) те саме, лише м'яч воротар вибиває над поперечною воріт;
- д) те саме, лише воротар виштовхує м'яч за бічний стоек воріт і падінням;
- е) те саме з пересуванням схресним або приставним кроком;
- ж) після ударів по воротах, виконаних з відстані 16 м, воротар переводить м'яч за бічні стояки або поперечину воріт.

Інші можливі способи захисту воріт

Якщо суперник далеко відпустив м'яч, воротар, який вийшов з воріт, змушений відбивати його ногою. Аналогічно він діє у випадках, коли один із гравців власної команди подає м'яч ногою у свій штрафний майданчик. Воротар відбиває м'яч ногою і в тих випадках, коли йому доводиться діяти за межами штрафного майданчика.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке "техніка" гри у футбол?
2. Що таке "технічні прийоми"?
3. З чого складається техніка гри у футбол?
4. Що включає в себе техніка гри польового гравця?
5. Що входить до техніки гри воротаря?
6. Які ви знаєте способи ударів в м'яч ногою?
7. Як виконуються удари в м'яч головою?
8. Як виконуються зупинки м'яча?
9. Які способи ведення м'яча вам відомі?
10. Які фінти ви знаєте?
11. Які існують способи відбирання м'яча у суперника?
12. Як виконується удар в м'яч носком?
13. У яких випадках виконується удар в м'яч п'ятою?
14. Коли гравець застосовує гру тулубом?
15. Які захисні дії застосовує воротар у грі?

РОЗДІЛ 3. ТАКТИКА ГРИ У ФУТБОЛ

У сучасній науково-методичній літературі (П.Н. Казаков, 1978; А. Чанади, 1978; В.В. Соломонко, Г.А. Лісенчук, О.В. Соломонко, 2005) з проблем підготовки футболістів значна увага приділяється питанням техніки і тактики гри, системам гри тощо.

Аналізуючи літературні джерела (К.-Х. Хеддерготт, 1976; П.Н. Казаков, 1978; А. Чанади, 1978; А.Д. Брейкин, 1979; К.Л. Віхров, 2004), можна зустріти декілька визначень поняття "тактика", які практично не відрізняються за змістом і суттю.

Тактика – це організація індивідуальних і колективних дій гравців, спрямованих на досягнення перемоги над суперником, тобто взаємодія футболістів команди за певним планом, який дозволяє успішно вести боротьбу з конкретним суперником.

Тактика – це планомірна, розумна гра, мета якої – досягнення найкращого результату у конкретних умовах. Під тактикою також розуміють вміння у кожній ігровій ситуації діяти розумно, швидко, з розрахунком, віддаючи всі свої сили для перемоги у змаганнях.

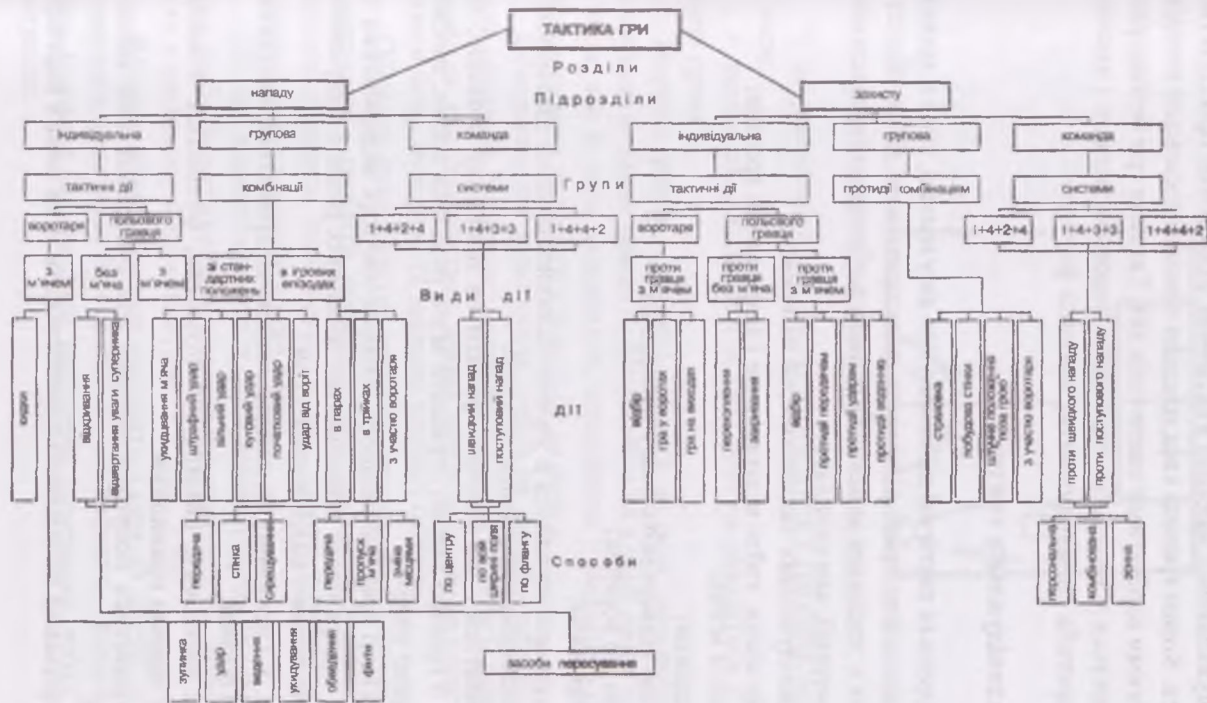
Усі тактичні дії поділяються на індивідуальні, групові, командні (рис. 3.1).

Основне в тактиці – це визначення оптимальних засобів, способів і форм дій у нападі і захисті, які можуть забезпечити досягнення мети.

Вибір тактики у кожному випадку залежить від завдань, які ставлять перед командою, співвідношення сил гравців, стану поля, кліматичних умов тощо.

Тактика є основним змістом усієї ігрової діяльності під час гри. Правильно вибрана тактика боротьби проти конкретного суперника сприяє успіху, а неправильно вибрана або не здійснена у ході зустрічі тактика здебільшого веде до поразки.

У футбольній грі тактика і техніка взаємопов'язані. Лише відмінна технічна підготовка дозволяє застосовувати різноманітні тактичні дії.

Систематизація прийомів тактики (за П.Н. Казаковим)

Рис. 3.1. Класифікація тактики футболу (за П.Н. Казаковим, 1978)

У тренувальному процесі тактичній підготовці приділяється значна увага. Кожен гравець і вся команда повинні досконало володіти різноманітними варіантами тактичних дій. Тактика гри безперервно вдосконалюється у результаті постійної боротьби нападу і захисту. Саме ця боротьба сприяє розвитку тактики футболу.

3.1. Індивідуальна тактика

Індивідуальні тактичні дії виконують як у нападі, так і в захисті. Під індивідуальною грою розуміють цілеспрямовані дії футболіста, його вміння з декількох можливих рішень вибрати найправильніше в ігровій ситуації, яка склалася.

До індивідуальних тактичних дій належать:

- вибір місця, тобто відкривання і закриття гравців;
- ведення м'яча;
- обведення;
- дії, що відвертають увагу суперника;
- удари по воротах;
- відбір м'яча;
- уміння орієнтуватися в умовах складної рухової діяльності;
- мисленнєве вирішення ситуації.

Відкриватися – це означає зайняти на полі таку позицію, яку дозволила б гравцю вільно отримати м'яч, рухатися з ним, зробити передачу, удар тощо.

У практиці гри здебільшого використовують відкривання на швидкості, відкривання з допомогою обманних рухів і відкривання у вигляді обманного виключення з гри.

На рис. 3.2 показано, як найдоцільніше відкриватися нападнику, який діє на фланзі.

У всіх випадках, вибираючи позицію, футболіст повинен керуватися такими правилами:

- відкриватися потрібно раптово для суперника і на великій швидкості;
- відкривання не повинно перешкоджати діям інших партнерів без м'яча;

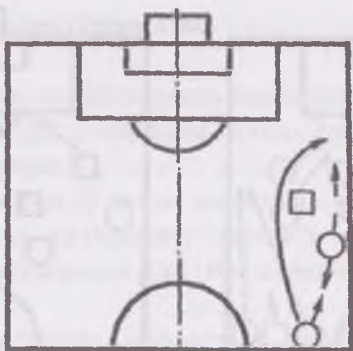

Рис. 3.2. Тактична дія "відкриття"

- не рекомендується надто зближатися з гравцем, який володіє м'ячем;
- необхідно слідкувати за тим, щоб не опинитися у положенні "поза грою".

Закрити гравця – значить зайняти на полі таку позицію, яка б дозволила не лише завадити йому вийти на вільне місце та оволодіти м'ячем, але й мати можливість перехопити у закритого гравця м'яч або своєчасно вступити у боротьбу за нього.

Обведення дає можливість вийти на вигідну позицію. Гравець, який обводить суперника, може відволікати на себе й іншого гравця команди, яка захищається, таким чином відкривши свого партнера і давши йому можливість зайняти вигідну позицію.

Обманні рухи (фінти) використовують для того, щоб обвести суперника і зробити передачу або удар по воротах. Фінти ще використовують, щоб виграти час, зуміти побачити партнера, вирішити, куди передати м'яч тощо.

Дії, що відвертають увагу суперника, гравець використовує для того, щоб створити вигідну позицію для партнера чи самому отримати м'яч у вигідному положенні (рис. 3.3, рис. 3.4).

Ведення м'яча дозволяє виходити з ним на зручну позицію для завершального удару по воротах чи для передачі. Гравець, який веде м'яч, повинен бачити поле, партнерів, суперника, тобто всю ігрову ситуацію.

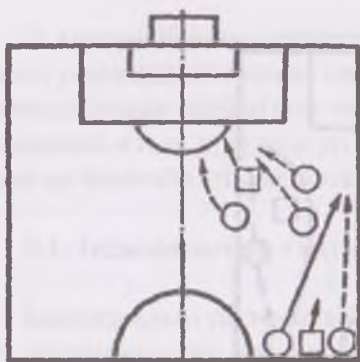

Рис. 3.3. Дії, що відвертають увагу, – “звільнення”

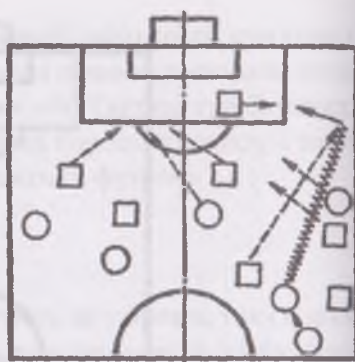

Рис. 3.4. Дії, що відвертають увагу для створення вигідних умов партнеру

Ведення пов'язане з обведенням. Щоб обвести суперника, потрібно узгоджувати фінт із ривком. Гравці мають також постійно вдосконалюватися в ударах по воротах. Потрібно вміти добре пробивати з усіх дистанцій, з різних позицій, усіма можливими способами.

У захисті необхідно вміти відбирати м'яч. Відбір м'яча здійснюється такими способами:

- перехоплення м'яча;
- відбір м'яча у момент його прийому;
- відбір м'яча у гравця, який його повністю контролює.

Перехопити м'яч – означає перервати передачу, зроблену одним гравцем іншому. Успіх у перехопленні м'яча залежить від правильно вибраної позиції, своєчасного старту і точного визначення місця передачі.

Якщо гравець не впевнений у перехопленні м'яча, необхідно атакувати гравця у момент прийому м'яча, у той час, коли його увага спрямована на обробку м'яча.

Якщо гравець із м'ячем може зробити передачу, то перші рухи гравця, який відбирає м'яч, мають бути спрямовані на те, щоб закрити передбачуваний напрямок передачі і розпочати відбір м'яча, нападаючи з боку можливого напрямку передачі.

3.2. Тактика колективної гри

Одним із засобів, що об'єднують індивідуальні дії футболістів у колективні тактичні дії, є передача м'яча. Здебільшого використовують такі види передач:

- за призначенням (у ноги, на вільне місце, в зону, на хід, прострільна передача, на передачу "стінка");
- за дистанцією (коротка – до 10 м, середня – до 25 м, довга – до 30 м);
- за напрямком (пряма, діагональна, поперечна);
- за шляхом, який описує м'яч (низом, верхом, перекидна);
- за часом (своєчасна, передчасна, запізнїла).

У більшості випадків тактичні завдання вирішуються груповими діями. Взаємодіючи між собою, гравці виконують різні тактичні комбінації. Комбінації – це дії двох чи декількох гравців, які вирішують певну тактичну задачу. Розрізняють два види комбінацій:

- в ігрових епізодах, коли команда володіє м'ячем;
- у стандартних положеннях.

Комбінації застосовують не лише під час атаки, але й під час захисту своїх воріт.

Найпростіша тактична комбінація у нападі – це передача м'яча в русі між двома чи декількома гравцями. Досить швидка й ефективна комбінація – розіграш "стінка" (рис. 3.5).

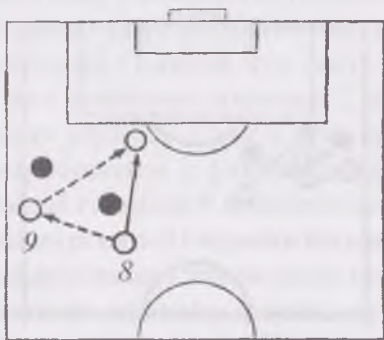

Рис. 3.5. Комбінація "стінка"

В основі комбінації "стінка" лежить передача м'яча в один дотик. Гравець, який володіє м'ячем (8), зблизившись із партнером (9), передає йому м'яч, а сам на максимальній швидкості ховається за спину суперника. Партнер в один дотик віддає м'яч на вільне місце з таким розрахунком, щоб гравець 8 міг оволодіти м'ячем, не втрачаючи швидкості бігу. Ця комбінація вимагає від пари, що атакує, відмінного взаєморозуміння і технічної майстерності.

Крім парної комбінації "стінка", великого поширення набула комбінація "стінка третьому" (рис. 3.6).

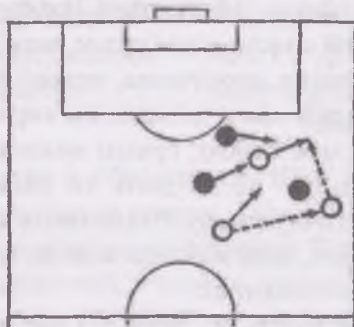

Рис. 3.6. Комбінація "стінка третьому"

Крім комбінації "стінка", існують комбінації з участю двох футболістів, які базуються на діях, що відвертають увагу, і вивільненні зони (рис. 3.7).

Рис. 3.7. Комбінація, що базується на діях гравця, які відвертають увагу, без м'яча

У грі часто використовується передача м'яча між трьома гравцями "гра трикутником" (рис. 3.8).

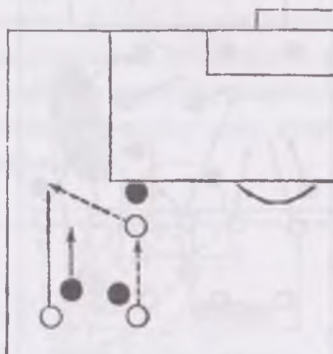

Рис. 3.8. Комбінація на фланзі з участю трьох гравців без зміни місць

Крім комбінацій з участю двох, трьох і більше гравців, у грі використовують комбінації під час введення м'яча у гру початковим ударом, ударом від воріт, а також під час кутового, штрафного, вільних ударів, під час вкидання м'яча з-за бічної лінії.

Початковий удар. Мета комбінації під час початкового удару – організація гострої атаки. На рис. 3.9 показана комбінація під час розігріву початкового удару з виведенням півзахисника у вільну зону.

Гравці до початкового удару розміщуються, як показано на рис. 3.9. Центральний нападник 10 віддає м'яч центральному нападнику 9, який відправляє його крайньому захиснику 2, а останній затримує м'яч у себе. У момент першого удару в м'яч крайній нападник 7 починає швидко пересуватися у район штрафного майданчика суперника. Центральний нападник 9 пересувається вперед-уліво, щоб привернути увагу півзахисника 8 і змусити його перейти до середини поля. Гравець 9 відходить назад і займає місце правого півзахисника 6. Звільняється зона на правому фланзі, де вже знаходиться півзахисник 6, який оволодіває м'ячем. Подальший успіх у розвитку атаки залежить від дій півзахисника 6 і його партнерів по нападу.

Рис. 3.9. Комбінація під час початкового удару

Удар від воріт. Комбінації під час ударів від воріт здійснюються двома варіантами. У першому воротар вибиває м'яч одному з партнерів, який відкрився. У другому воротар вибиває м'яч одному із захисників, який знаходиться біля бічної лінії штрафного майданчика. Захисник повертає м'яч воротарю, який вводить його у гру ногою чи рукою (рис. 3.10).

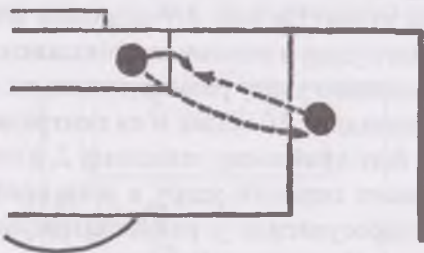

Рис. 3.10. Комбінація під час удару від воріт

Штрафний і вільний удари. Метою комбінації під час штрафних ударів безпосередньо біля воріт суперника є удар по воротах або виведення партнера на вигідну позицію для взяття воріт.

На рис. 3.11 показана комбінація з підключенням півзахисника для завершального удару по воротах. Під час замаху для удару в м'яч гравцем 5 його партнери 9, 10, 11 починають рухатися вправо і захоплюють за собою суперника, звільняючи зону на лівому фланзі. Гравець 5, імітуючи удар по воротах, скеровує м'яч гравцю 8, який передає його через "стінку" у вільну зону, куди входить півзахисник 6 для завершення комбінації.

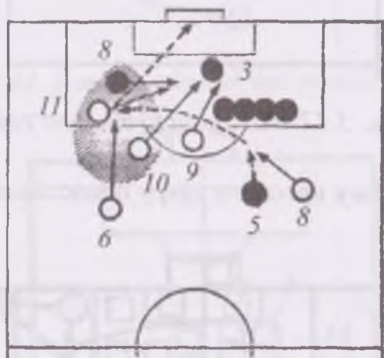

Рис. 3.11. Комбінація під час штрафного удару

Кутовий удар. Комбінації під час кутових ударів виконують двома способами. У першому випадку гравець подає м'яч у штрафний майданчик, підрізаючи його так, щоб він летів дугою у напрямку воріт. У другому випадку кутовий удар розігрують. Гравець, який подає, передає м'яч партнеру, який знаходиться поруч, отримує передачу у відповідь і потім або сам виходить на ударну позицію, або передає м'яч партнеру, що зайняв вигідну позицію. На рис. 3.12 показана комбінація з вивільненням зони і підключенням лівого півзахисника.

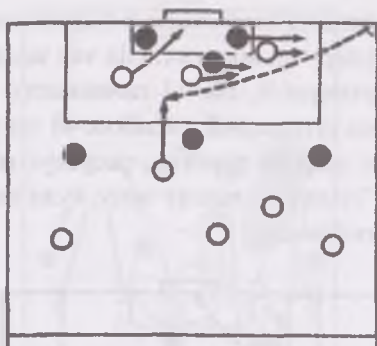

Рис. 3.12. Розіграш кутового удару

Варіант розіграшу кутового удару представлено і на рис. 3.13.

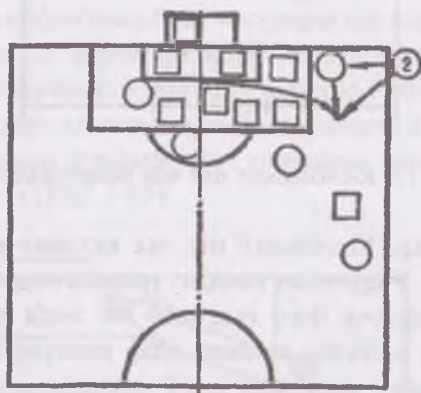

Рис. 3.13. Розіграш кутового удару

Вкидання м'яча з-за бічної лінії. Метою комбінацій під час вкидання м'яча є збереження м'яча у своїй команді чи виведення одного з партнерів на ударну позицію (рис. 3.14, рис. 3.15, рис. 3.16)

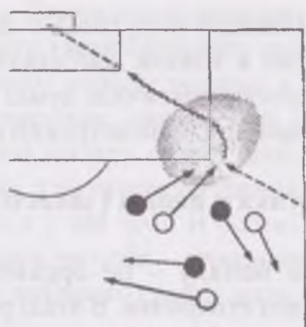

Рис. 3.14. Комбінація під час вкидання м'яча

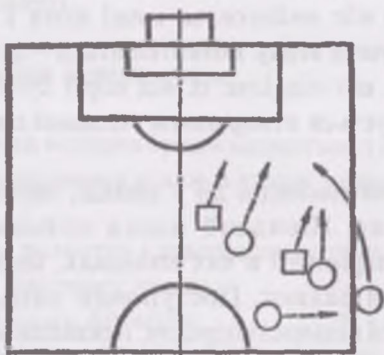

Рис. 3.15. Комбінація під час вкидання м'яча

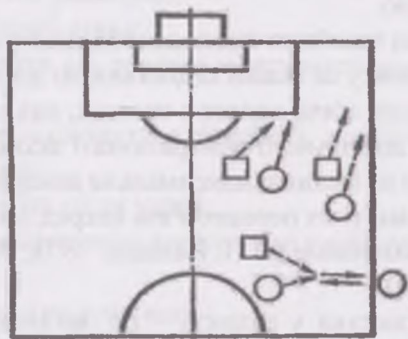

Рис. 3.16. Комбінація під час вкидання м'яча

Основою всіх комбінацій у футболі є швидкі переміщення гравців. Наявність майже в кожній комбінаційній атаці декількох гравців дає широкий простір тактичній думці гравця щодо вибору пасу, дозволяє вибрати кращий, найгостріший варіант атаки.

3.3. Командна тактика в нападі і захисті

Командна тактика нападу – це організація дій команди, спрямована на взяття воріт суперника. В атаці розрізняють три фази: організація, розвиток, завершення.

Організація атаки починається в той момент, коли м'яч відібрано у суперника або він вийшов за межі поля і команда отримала можливість розпочати атаку. Розвиток атаки – це та фаза, коли гравці долають простір, що відділяє їх від воріт суперника. Завершення атаки характеризується створенням гольової ситуації та ударом по воротах.

Організуючи командні дії у нападі, застосовують швидкий і поступовий напад. Швидкий напад здійснюється за рахунок випередження суперника і в тих випадках, коли суперник не зумів організувати свій захист. Поступовий напад здійснюється за допомогою великої кількості передач, неквапливого розіграшу м'яча, повільного просування вперед для пошуку слабких місць у захисті суперника і створення необхідних умов для швидкого виходу гравців на ударну позицію.

Ефективними засобами посилення атаки є раптове перенесення атаки з одного флангу на інший за допомогою довгої передачі і виходу у зону приземлення м'яча одного з гравців; вихід одного нападника якомога ближче до вільного центрального захисника з подальшим відведенням його на фланги; максимальне використання всього поля за рахунок різноманітних передач м'яча вперед; участь в атаці крайніх і центральних захисників (П.Н. Казаков, 1978; А.Д. Брейкин, 1979; К.Л. Віхров, 2004).

Командна тактика у захисті – це організація дій команди, спрямована на нейтралізацію атаки суперника. Дії в захисті спрямовані на захист воріт, на активну боротьбу за оволодіння м'ячем

ти організацію атаки. Командні дії у захисті можуть мати характер персонального, зонного і комбінованого захисту.

Суть персонального захисту полягає в опікуванні визначеним гравцем команди суперника, одноборстві з ним упродовж усього м'ячу. Під час зонного захисту гравці діють у рамках певної зони. Гравець закриває зону, а не окремого гравця і грає проти будь-кого з гравців, які опинилися у цій зоні. В основі комбінованого захисту лежить узгодження двох методів – персонального і зонного захисту. Інхисник закриває підопічного гравця доти, поки він є небезпечний для воріт.

У грі захисників велике значення має своєчасне, правильне і точне страхування один одного.

Основні принципи ведення гри

Основні принципи ведення гри складаються з певних тактичних правил розвитку і завершення атаки, а також з правил ведення гри в захисті.

Основні правила розвитку і завершення атаки:

- вести атаку у високому темпі;
- атакувати широким фронтом;
- атакувати маневруючи, міняючись місцями;
- вести гру низом (по землі) і точними передачами;
- атакувати всією командою;
- посилювати темп атаки;
- використовувати всі реальні можливості для обстрілу воріт суперника;
- ширше використовувати адресовані, протрільні передачі і швидкісне обведення;
- атакувати ворота після удару;
- ширше використовувати наступальні комбінації у стандартних положеннях.

Основні правила гри у захисті:

- захищатися всією командою;
- закривати всіх гравців команди, що атакує, у районі м'яча;

- строго дотримуватися правил страхування і взаємо-страхування гравців;
- використовувати створення штучного положення "поза грою";
- йти на свої ворота у момент удару суперника.

3.4. Характеристика систем гри

Система гри – це основний спосіб гри команди, який визначає особливості розташування і пересування гравців за завданням, встановленим за позиціями в атаці і захисті, спрямованими на досягнення мети. Система гри не дає точних вказівок, як діяти, але окреслює рамки дій, особливості розташування сил на полі в конкретними ігровими функціями, що впливають з рівня здібностей і підготовленості гравців та якості їхнього виконання отриманих завдань.

Протягом гри футболістам доводиться безперервно розв'язувати основні й специфічні тактичні завдання атаки та захисту, що впливають з їхніх функцій у розробленому плані на гру. Гра як у захисній фазі, так і у фазі атаки вимагає від гравців оперативного розв'язання ігрових ситуацій, використання для цього різноманітних тактичних засобів. Це дозволяє говорити про тактику гри в захисті та атаці. Вона має бути скоординованою, тому в обох цих фазах для правильного розв'язання завдань гравці використовують фізичні та технічні можливості у мінливих умовах гри.

Існують різні тактичні системи: 1+4+3+3, 1+4+4+2 тощо.

Стиль гри – це прийоми та дії, які команда та окремі гравці часто повторюють під час матчу.

Тактична система – це організація командних ігрових дій, що зумовлює функції кожного гравця та їх початкове розташування на футбольному полі.

Кожна тактична система має свої постійні ознаки, до яких належать розташування гравців, способи і форми ведення гри, а також функціональні обов'язки футболістів у процесі використання цієї системи.

Хоча система гри і не дає точних вказівок щодо правильності тактичних дій, проте окреслює рамки доцільності та спрямування таких дій, особливості розташування сил на футбольному полі з визначенням конкретних ігрових функцій, які базуються на певному рівні кваліфікації та підготовленості гравців та їхніх показниках якісного виконання тактичних завдань.

Система гри не вирішує долю матчу, вона формує тільки схему гри, за якою гравці, спираючись на власні тактичні знання та вміння, вирішують певні завдання, визначені вимогами цієї системи.

У сучасному футболі тактичні системи є досить динамічним компонентом у процесі гри, про що свідчать зміни певних тактичних систем у командах високої кваліфікації протягом одного матчу, тайму і невеликого відрізка гри. Пов'язано це з ходом гри, погодними умовами, змінами у тактичних побудовах суперника, замінами гравців, тренерськими вказівками тощо.

На перший план у сучасних умовах розвитку футболу висувається один з найважливіших чинників, який формує сучасну ефективну систему гри, – питання взаємодії окремих гравців, зв'язок і ланок футболістів та команди в цілому.

Швидкість індивідуальних, групових і командних тактичних дій, що перманентно зростає, арсенал техніко-тактичних засобів, який постійно збільшується, розширення зон дій гравців, і особливо високий рівень організації гри призвели до того, що як у наступальних, так і в захисних діях бере участь майже вся команда, у тому числі і воротар.

Тактичні системи початку – середини 19 століття

На початкових етапах розвитку футболу навряд чи можна було вести мову про організований футбол. Як правило, переважав примітивний підхід, який можна назвати "бий – біжи". У деяких літературних джерелах називають таку тактичну систему 1+10 (рис. 3.17). Згідно з цією системою, всі гравці були нападниками і практично не виконували захисних функцій.

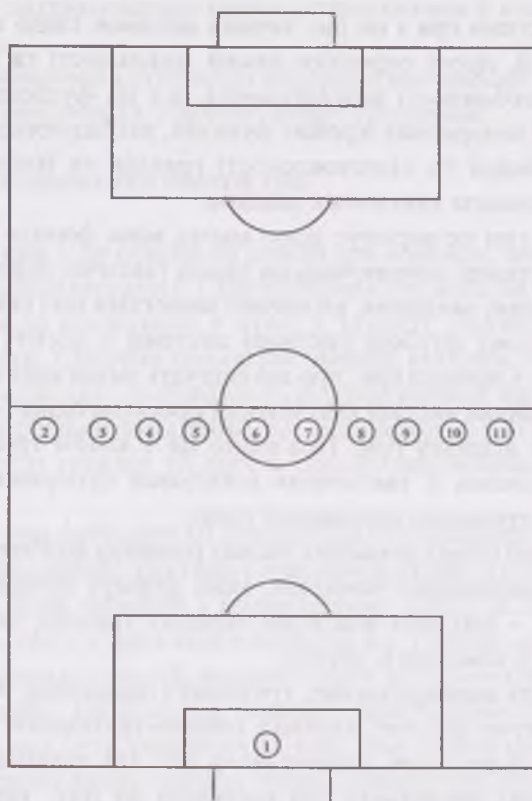

Рис. 3.17. Тактична система 1+10

Зміни та вдосконалення правил гри впливали на техніку і тактику футболу. Після затвердження єдиних правил гри 1863 р. з'явилася тактична система з розташуванням гравців 1+1+9 (воротар, захисник і дев'ять нападників) (рис. 3.18).

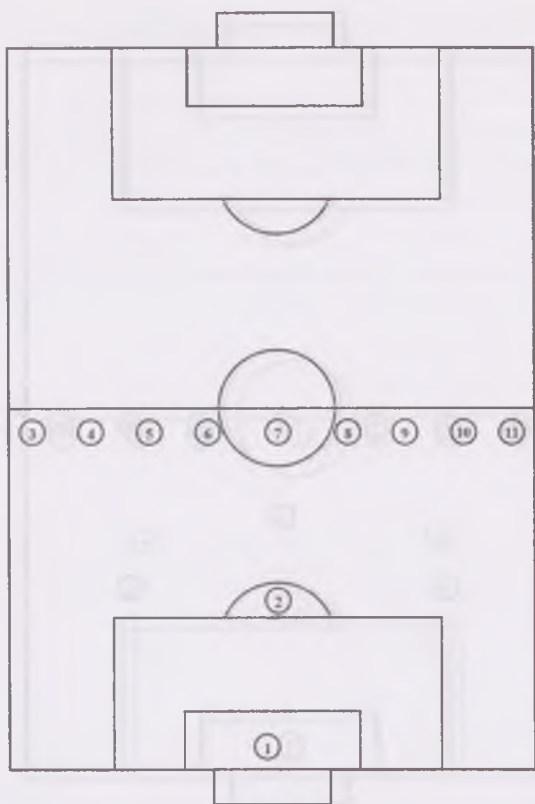

Рис. 3.18. Тактична система 1+1+9

У 1863-1872 рр. застосовувалися тактичні системи, в яких польові гравці утворювали три лінії: захист, півзахист і напад. Математичною мовою тогочасні системи можна зобразити таким чином: 1+2+1+7 та 1+1+2+7 (рис. 3.19 та 3.20).

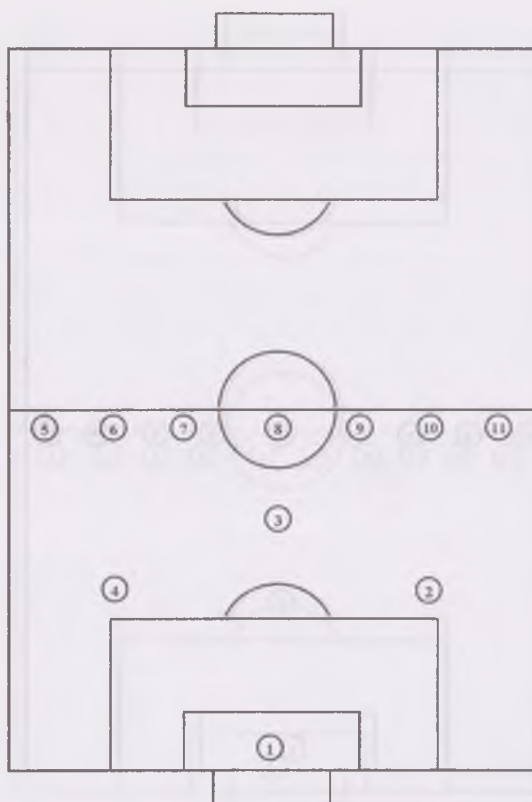

Рис. 3.19. Тактична система 1+2+1+7

Тактична система 1+2+1+7 була досить поширеною схемою розташування футболістів, її використовували англійські клуби та збірна аж до першого офіційного міжнародного матчу із шотландцями 1873 р. Ця тактична система передбачала використання трьох ліній. Найчисельнішою та найважливішою була лінія нападу, до якої входили сім найкращих гравців команди, метою яких була гра тільки на передній лінії атаки без жодних захисних обов'язків.

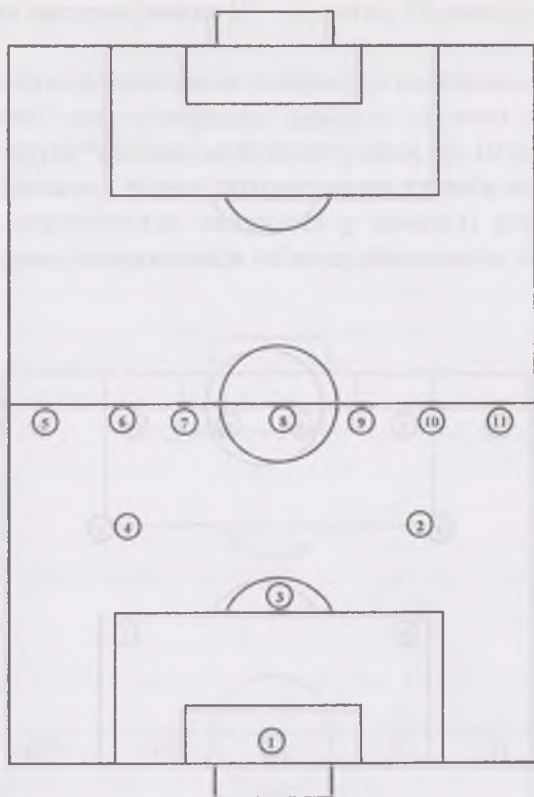

Рис. 3.20. Тактична система 1+1+2+7 ("англійська")

Тактична система 1+1+2+7 використовувалася, як правило, у тих випадках, коли суперником була команда, що поступалася за рівнем підготовленості, адже в захисті залишався тільки один гравець, "чистильник", в обов'язки якого входило протистояння нападникам суперника, а також "підчищення" технічних і тактичних огрехів гравців середньої лінії власної команди.

Після "презентації" збіркою Шотландії нової тактичної системи 1+2+2+6 (рис. 3.21) під час першого міжнародного матчу з англійцями всі клуби та збірні, ніби змовившись, перейшли на "шотландську" схему гри.

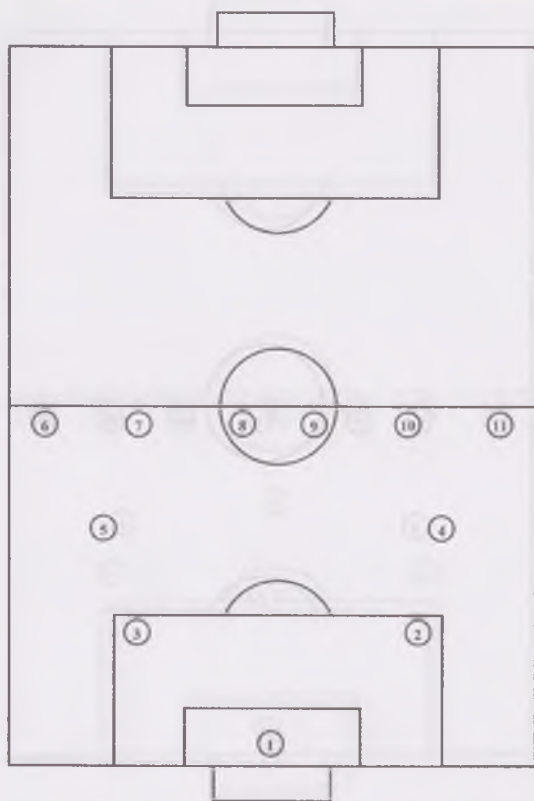

Рис. 3.21. Тактична система 1+2+2+6 ("шотландська")

Рушійною силою вдосконалення тактичних систем гри цього періоду розвитку футболу було декілька чинників, серед яких найважливішими були внесення змін у правила гри, а також покращення фізичної, технічної, тактичної та інших видів підготовленості гравців.

Тактичні системи кінця 19 – початку 20 століть

Першою чітко розробленою тактичною системою стала система "п'ять у лінію", яку створили тренери і гравці англійського футбольного клубу "Ноттінгем Форест" у 80-х рр. 19 століття. Назва системи походить від форми розташування гравців передньої лінії. Ця система передбачала наявність у команді воротаря, двох захисників, трьох півзахисників і п'ятьох нападників, тобто 1+2+3+5 (рис. 3.22).

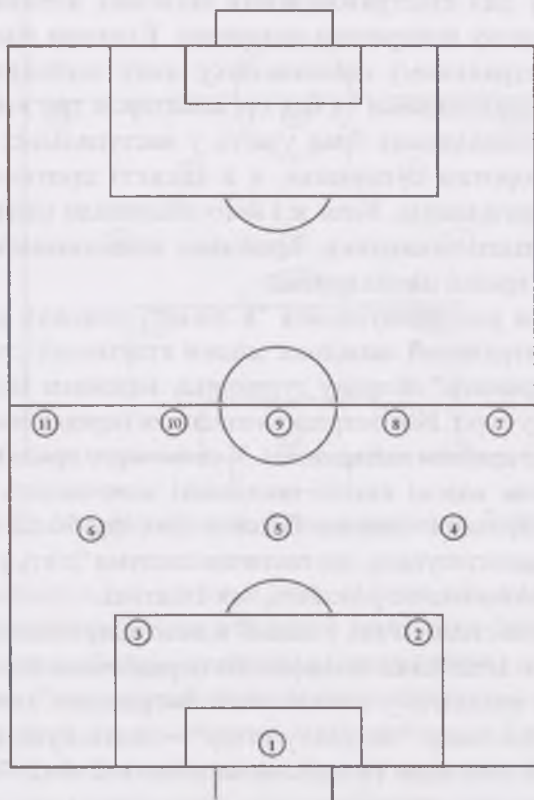

Рис. 3.22. Тактична система 1+2+3+5 ("п'ять у лінію")

Угорський спеціаліст із футболу, доктор Арпад Чанаді (1978, 1986) називає цю тактичну систему "пірамідальною", оскільки початкове розташування футболістів нагадує піраміду. Хоча історично систему називають "п'ять у лінію", необхідно зазначити, що термін угорського фахівця цілісно відображає сутність тактичної системи гри з урахуванням як захисних, так і наступальних тактичних побудов команди.

У захисті ця система базувалася на використанні другої редакції правила про "положення поза грою". Два захисники залишалися далеко позаду для підстраховування захисних починань власної команди у випадку контратаки суперника. Ключова роль у системі належала центральному півзахиснику, який здійснював зв'язок нападників із захисниками та був організатором гри всієї команди. Центральний півзахисник брав участь у наступальних діях, часто загрожував воротам суперника, а в захисті протистояв трійці центральних нападників. Коли ж і його обігравали нападники, то в боротьбу вступали захисники. Крайніми нападниками суперника "опікувалися" крайні півзахисники.

Нападники розташовувалися "в лінію", основну ударну роль виконував центральний нападник міцної атлетичної статури, який міг би "протаранити" оборону суперника, виконати завершальний удар у площину воріт. Напівсередні нападники переважно підігравали центральному і крайнім нападникам. У свою чергу крайні нападники, використовуючи власні високі швидкісні можливості, переважно здійснювали проходи вздовж бокової лінії футбольного поля. В цілому можна констатувати, що тактична система "п'ять у лінію" була досить збалансованою як у захисті, так і в атаці.

Класична система "п'ять у лінію" в деяких країнах була суттєво змодифікована. Італійська модифікація передбачала під час захисту власних воріт наявність у кожній лінії своєрідного "хвилеріза", що утворювали так звану "потрійну стіну" – відтягнуті напівсередні нападники, півзахисники та захисники, тобто 1+2+3+2+3 (рис. 3.23).

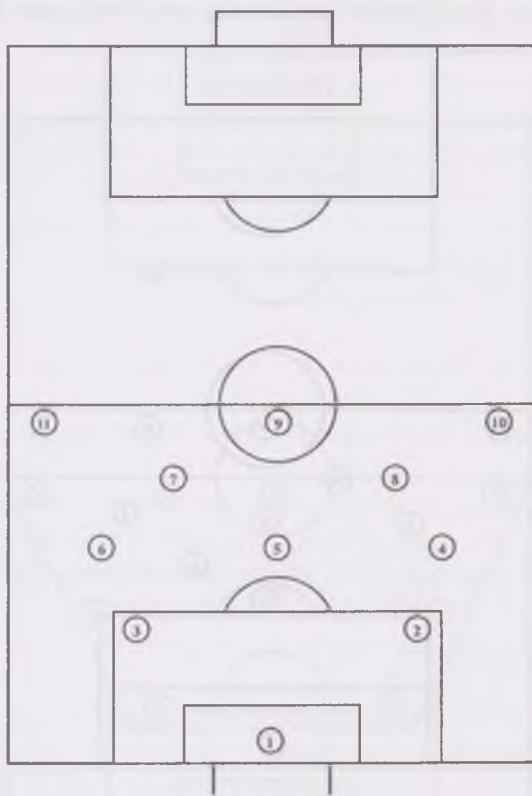
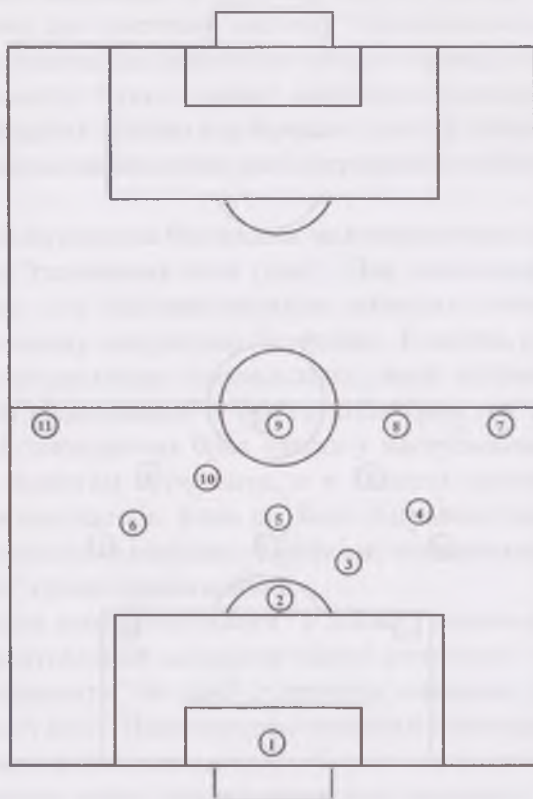

Рис. 3.23. Італійська модифікація системи "п'ять у лінію"

У швейцарській системі, яка відома під назвою "замок", центрального та крайніх нападників суперника "тримали" один із захисників та обидва крайніх півзахисники, а центральний півзахисник і відтягнутий назад один з нападників перешкоджали організувати та проводити наступальні дії напівсереднім нападникам команди суперника. Другий захисник розташовувався найближче до власних воріт і був прообразом сучасного останнього центрального захисника. Тактична система в математичному варіанті виглядала як 1+1+4+1+4 і практично перетворювалася на систему "чотири в лінію"(рис. 3.24).

*Рис. 3.24. Швейцарська модифікація системи "п'ять у лінію"
("швейцарський замок")*

Австрійський варіант тактичної системи "п'ять у лінію" передбачав розташування захисників у штрафному майданчику своєї команди, які відповідали за "нейтралізацію" крайніх нападників суперника. Центральний півзахисник зупиняв атаки команди суперника, організовані у центральній зоні футбольного поля, а крайні півзахисники "прикривали" крайніх та напівсередніх нападників суперника (рис. 3.25). Основне спрямування цієї системи – наступальні дії, у яких брала участь велика кількість футболістів: п'ять нападників і три півзахисники. У випадку втрати м'яча та зриву

атаки гравці повертаються на вихідні позиції для зміцнення лінії захисту.

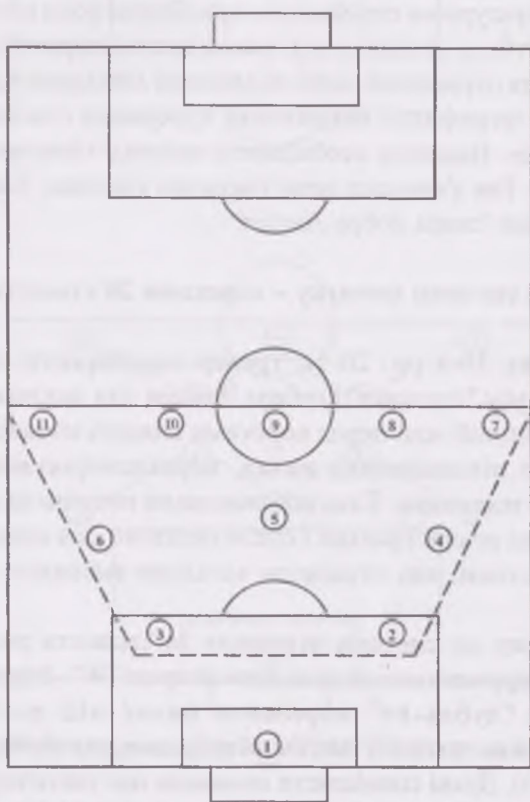

Рис. 3.25. Австрійська модифікація системи "п'ять у лінію"

Проте поступово склалася ситуація, коли футбольні команди досконало оволоділи системою "п'ять у лінію", захисники навчилися бездоганно готувати "офсайдну пастку" завдяки чинному тоді правилу "поза грою". Ігри з мінімальним нічийним і нульовим рахунком стали дуже частими. Тому 1925 р. Міжнародна федерація футболу (ФІФА) внесла зміни у трактування пункту правил про положення "поза грою". Відповідно до внесених змін нападнику в момент прийому

м'яча достатньо було мати перед собою вже не трьох, а двох гравців суперника. Це була остання значна зміна правил, яка сприяла серйозним структурним перебудовам гри. Перші роки після цієї зміни у правилах футболу пройшли під знаком повної переваги нападу над захистом. Після отримання свободи маневру нападники досить легко проходили до штрафного майданчика суперника і забивали велику кількість м'ячів. Виникла необхідність пошуку ефективних засобів захисту воріт. Так з'явилася нова тактична система, батьківщиною якої знову стала "стара добра Англія".

Тактичні системи початку – середини 20 століття

На початку 30-х рр. 20 ст. тренер популярного англійського столичного клубу "Арсенал" Герберт Чепмен для зміцнення оборони в найнебезпечнішій зоні перед воротами власної команди відтягнув центрального півзахисника назад, перекваліфікувавши його в центрального захисника. Таке нововведення потягло за собою зміни у розташуванні решти гравців і стало основою для створення нової тактичної системи, яка отримала загальне визнання під назвою "дубль-ве".

Свою назву ця система отримала за схожість розташування нападників із друкованою латинською літерою "W". Варто зазначити, що система "дубль-ве" отримала назву від розташування наступальної, а не захисної тактичної побудови, яка нагадувала літеру "M" (рис. 3.26). Деякі спеціалісти називали цю тактичну систему за кількістю захисників, задіяних у грі задньої лінії команди, системою "трьох захисників". Математичне вираження цієї системи набуло такого вигляду: $1+3+2+5$.

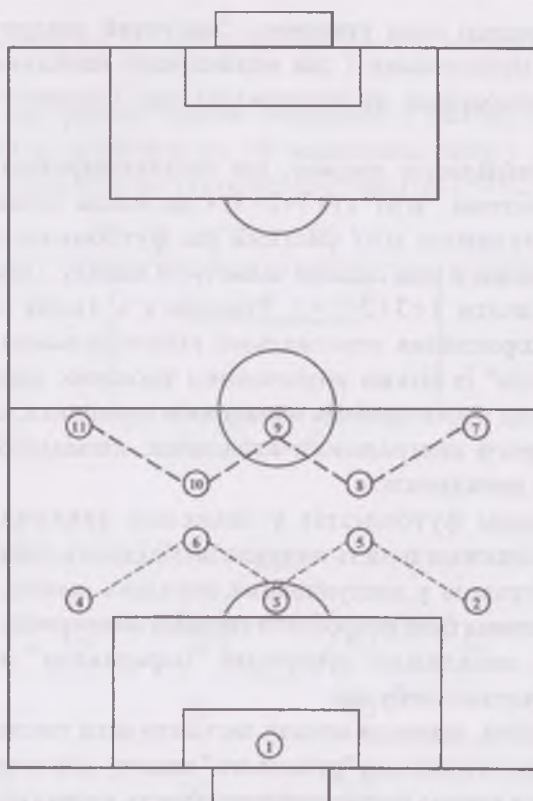

Рис. 3.26. Тактична система "WM" ("трьох захисників")

Система "WM" ("трьох захисників") передбачала "передислокацію" крайніх захисників ближче до бокових ліній, де вони "відповідали" за крайніх нападників суперника. "Перекваліфікований" у центрального захисника "колишній" центральний півзахисник підстраховував дії партнерів з лінії захисту. Крайні півзахисники висунулися вперед і змістилися ближче до центральної осі футбольного поля. Центральний та два крайніх нападники також висунулися вперед, створивши передню лінію атаки, тоді як напівсередні нападники ("інсайди") почали діяти позаду першої лінії, утворюючи другу лінію нападу.

Так у середині поля утворився "магічний квадрат", до якого входили два півзахисники і два напівсередні нападники. Саме ця четвірка організовувала як наступальні, так і захисні тактичні дії команди.

Низка спеціалістів вважає, що загальноприйняте цифрове позначення системи "WM" (1+3+2+5) є не зовсім точним, оскільки завдяки виникненню цієї системи на футбольному полі було досягнуто рівноваги між силами захисту та нападу, і систему краще було би позначати 1+3+2+2+3. Рівновага в лініях призвела до широкого використання персональної відповідальності гравців за своїх "опонентів" із чітким визначенням захисних завдань. Крайні захисники діяли проти крайніх нападників суперника, центральний захисник – проти центрального нападника, півзахисники – проти напівсередніх нападників.

З переходом футболістів у захисних тактичних діях на персональну відповідальність виникла необхідність появи так званих "блукаючих" гравців у наступальних порядках команд. У зв'язку з цим для захисників була розроблена система маневрових пересувань, під час яких нападників суперника "передавали" партнерові з командних захисних побудов.

Таким чином, команди почали застосовувати тактику широкого маневру в атаці та прийоми "рухливого" захисту для захисту власних воріт. Гра стала значно інтенсивнішою, участь кожного з футболістів у грі – більш повною, без великих інтервалів бездіяльності. Прийоми "рухливого" захисту і швидкісні маневри нападників без м'яча вимагали високої фізичної підготовленості, що надавало перевагу у перехопленні та виграші тактичної ініціативи.

На деякий період часу встановилося збалансоване співвідношення сил атаки і захисту. З часом стало зрозумілим, що система гри з трьома захисниками і двома півзахисниками має суттєві недоліки. Крайні захисники, які розташовувалися неподалік від бокових ліній футбольного поля, не встигали підстраховувати центрального захисника у разі виникнення проблем під час прориву нападників суперника через центральну зону. Центральний захисник у свою чергу зобов'язаний був страхувати крайніх захисників,

залишаючи центральну зону. У центрі захисту потрібен був ще один гравець.

Уперше це зробила збірна Угорщини у матчах з англійською збірною 1953 р. А 1958 р. на VI чемпіонаті світу у Швеції збірна Бразилії "закріпила" нову тактичну систему гри 1+4+2+4 (рис. 3. 27).

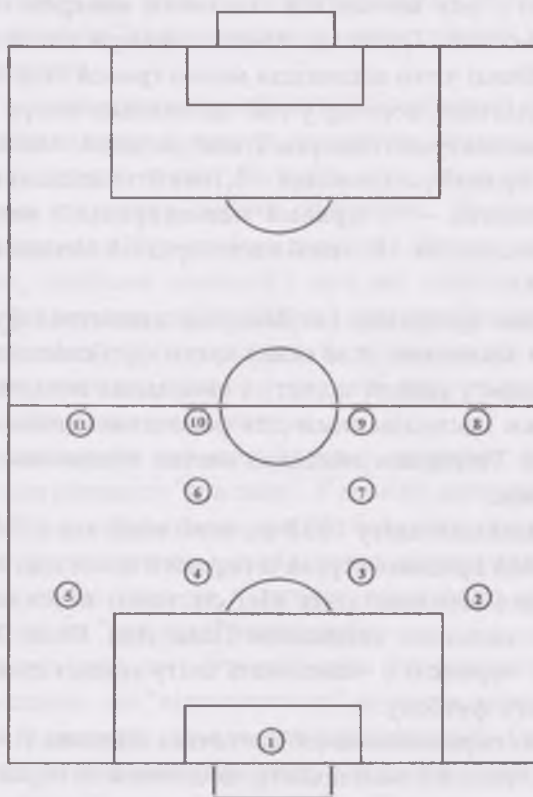

Рис. 3.27. Тактична система 1+4+2+4 ("бразильська")

1953 р. в Лондоні на стадіоні "Уемблі" збірна Угорщини перемогла збірну Англії з рахунком 6:3, використавши систему 1+4+2+4, при якій четвертий захисник зміцнив центр захисту. А через рік у матчі-відповіді в Будапешті був зафіксований ще несподіваніший

рахунок (7:1) на користь угорської збірної. Як зазначав тоді відомий тренер Мілян Мілянїч, перемога угорців означала "крах англійської футбольної імперії", кінець системи "дубль-ве".

На думку Еріка Бетті, ніхто тоді не міг зрозуміти, яку ж роль відігравав угорський футболіст Закаріаш, що з'являвся на футбольному полі у цих матчах під стартовим номером номінального лівого півзахисника. Треба відзначити, що при системі "дубль-ве" номер на футболці чітко відповідав місцю гравця стартового складу на полі. Як і сьогодні, воротар у той час виходив на гру під номером 1. Правий захисник грав з номером 2, центральний захисник – 3, лівий захисник – 4, правий півзахисник – 5, лівий півзахисник – 6, правий крайній нападник – 7, правий напівсередній нападник – 8, центральний нападник – 9, лівий напівсередній нападник – 10, лівий нападник – 11.

Потім стало зрозуміло, що Закаріаш виконував функції лівого центрального захисника. Але поява цього футболіста під "невідповідним" номером у центрі захисту і виконання незвичних функцій були настільки несподіваними для родоначальників футболу, що захист збірної Угорщини виглядав значно збалансованішим, аніж захист англійців.

На VI чемпіонаті світу 1958 р., який відбувся у Швеції, збірна команда Бразилії продемонструвала переваги нової тактичної системи 1+4+2+4. Саме використання цієї системи, підсилена високою майстерністю видатних виконавців Пеле, Діді, Вава, Зіто, сприяло незаперечній перемозі у чемпіонаті світу представників латиноамериканського футболу.

Основною перевагою нової тактичної системи (1+4+2+4) були концентрація гравців у лінії захисту, що дозволило перейти на зонний принцип організації командних дій, а також надійно виконувати "підстраховування" партнерів у найнебезпечнішій для взяття воріт центральній зоні. Один з двох центральних захисників розташовувався позаду всіх гравців лінії захисту та забезпечував "підстраховування" партнерів. Це стало можливим тому, що проти трьох нападників суперника тепер вже діяло чотири захисники.

Середня лінія або лінія півзахисту в чисельному співвідношенні залишилася без змін, а зменшення кількості гравців передньої лінії компенсувалося збільшенням оперативного простору для дій кожного з нападників. Крім того, проти одного центрального захисника суперників, які використовували систему "трьох захисників", висувалися два центральні нападники на найважливішій ділянці розвитку атаки. До того ж використання системи 1+4+2+4 передбачало активне "підключення" до наступальних тактичних дій крайніх захисників.

Однією з найважливіших переваг цієї тактичної системи було і те, що два півзахисники, маючи за собою чотирьох захисників, сміливо брали участь у наступальних діях, ішли далеко вперед і безпосередньо атакували ворота суперника. До того ж і крайні захисники отримали більше можливостей брати участь у наступальних діях, оскільки кожного з них міг підстрахувати один з центральних захисників, радіус дій яких суттєво збільшувався. Значно ефективніше використовувалися й можливості номінальних нападників на великому ігровому просторі, що утворився у зв'язку з переходом на нову тактичну систему.

У міру підсилення гри нападників у захисних лініях системи 1+4+2+4 почали виникати "тріщини". У момент, коли два центральних нападники пересувалися поперек футбольного поля, тим самим збільшуючи фронт атаки і розтягуючи захист суперника, два центральних захисники не встигали одночасно контролювати центральну зону та "тримати" нападників.

Стало зрозумілим, що у боротьбі двох центральних нападників і двох півзахисників, що "підключалися" до атаки, зусиль тільки двох центральних захисників, які виконували персональні завдання щодо "нейтралізації" нападників або грали виключно в центральній зоні, є замало. З іншого боку, і півзахисникам було важко грати у такому надзвичайно напруженому ритмі, адже участь як у захисних, так і в наступальних діях, організація командних тактичних дій вимагали значних витрат моральних і фізичних сил гравців середньої лінії. Усі ці обставини підкреслювали, що півзахист необхідно підсилити за рахунок одного з нападників. І вже на чемпіонаті світу 1962 р. в Чилі

було запропоновано та апробовано нову тактичну систему 1+4+3+3 (рис. 3.28).

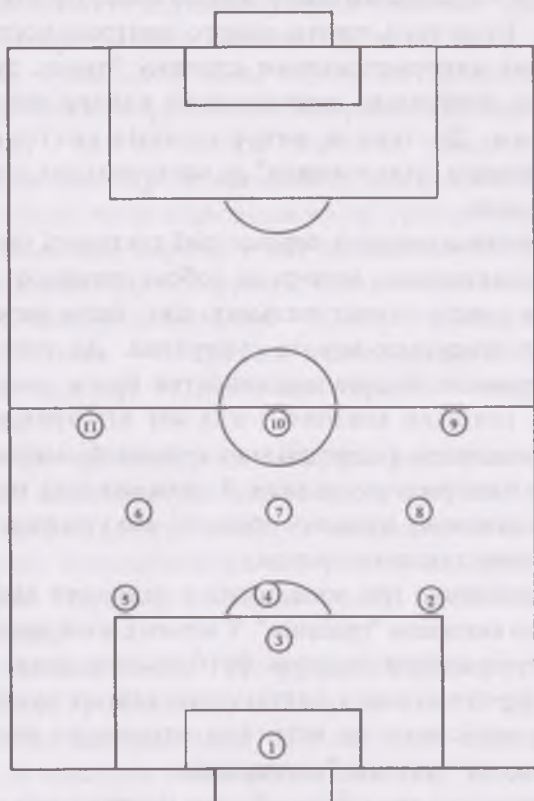

Рис. 3.28. Тактична система 1+4+3+3

Всі учасники чилійського чемпіонату світу використовували у власних тактичних побудовах "бразильську" систему 1+4+2+4, крім однієї команди – збірної Бразилії, яка і запропонувала суперника і тактичну систему 1+4+3+3.

Бразильці зберегли у новій тактичній системі попередню побудову лінії захисту, але "переконфигурували" півзахист і напад. Один з нападників був переведений у середню лінію, що сприяло

зміцненню півзахисту – лінії, яка відіграла важливу роль в організації як наступальних, так і захисних тактичних дій.

Таким чином, у тактичній системі 1+4+3+3 з'явився опорний півзахисник, який під час вирішення захисних завдань виконував функції третього центрального захисника. При цьому опорний півзахисник "відповідав" за відтягнутого назад центрального нападника суперника.

Змінилося у цій системі розташування та тактичні завдання і двох центральних захисників. Один з них став переднім центральним захисником, в обов'язки якого входила персональна "відповідальність" за дії центрального нападника суперника, що був висунутий на "вістря" атаки своєї команди.

Другий центральний захисник розташовувався, як правило, позаду партнерів і був звільнений від персональної "опіки" гравців команди суперника. Його основним обов'язком було "підстрахування" і "підчищення" ігрових огріхів партнерів. Так було створено ампула вільного центрального захисника ("ліберо") – найважливіша, на погляд багатьох спеціалістів футболу, знахідка тактичної системи 1+4+3+3.

У процесі гри вільний і передній центральні захисники могли залежно від тактичної ситуації, яка склалася на футбольному полі, мінятися місцями. Поява у команді Бразилії трьох півзахисників, так само, як і чотирьох захисників, була викликана думками про зміцнення захисту. Тактична система 1+4+3+3 була визнана найефективнішою, що сприяло впровадженню її у тактичні арсенали всіх футбольних команд.

Система 1+4+3+3 надала нового імпульсу наступальним тактичним діям команд. Будь-який з трьох півзахисників міг "підключатися" до дій у передній лінії атаки, а в окремі моменти такий тактичний хід могли виконувати і декілька гравців середньої лінії, що в разі використання елемента несподіваності призводило до взяття воріт суперника. До того ж використання системи 1+4+3+3 давало більше можливостей для "підключення" до наступальних дій не тільки крайніх, але й одного з центральних захисників.

У лінії нападу знаходилися три гравці, які у розташуванні дотримувалися принципу "розтягнутої ламаної лінії", що створювало передумови для ефективного маневрування фронтом і глибиною атаки та звільнення від "нагляду" захисників суперника. Організація командних дій будувалася на довгих передачах під час подолання середньої частини футбольного поля та швидких атаках з використанням тактичних комбінацій в один-два дотики.

Однією з важливих переваг тактичної системи 1+4+3+3 стала також оптимізація гри півзахисників. Збільшення кількості гравців середньої лінії дозволяло великій групі футболістів не долати значних відстаней уздовж футбольного поля, проте оперативно "включатися" у захисні та наступальні тактичні дії команди.

Сучасні тактичні системи гри у футбол

Для сучасної тактики футболу характерним є те, що наступальні та захисні тактичні дії мають масовий характер і гармонійно поєднуються з індивідуальними методами ведення гри.

Крім того, одним з основних напрямків розвитку сучасного футболу є тенденція до продуманого поєднання наступальних і захисних дій за рахунок підвищення мобільності та універсалізації гравців, чіткішої організації гри.

Гра футбольної команди базується на використанні певних тактичних систем. Кожна тактична система має свої постійні ознаки, до яких належать способи і форми ведення гри, а також функції та розташування футболістів. Під системою у футболі необхідно розуміти таке розташування гравців, яке б могло забезпечити можливість оптимального маневру у захисті та нападі відповідно до індивідуальних особливостей гравців.

У сучасному футболі найчастіше використовуються тактичні системи і їхні різновиди, які умовно позначаються як 1+4+4+2, 1+4+3+3, 1+3+4+3, 1+3+5+2, 1+4+5+1, 1+3+6+1 (рис. 3.29 – 3.34).

Проте всі представлені цифри та схеми досить умовні. Сама система гри не може забезпечити досягнення кінцевої мети. Вона

тільки сприяє цьому, але не допомагає у вирішенні ігрових конфліктів – несподіваних ситуацій, які виникають у процесі гри.

Визначення кількості гравців різних амплуа у різноманітні певних тактичних систем є прерогативою тренера. Взагалі у тренерському середовищі прийнято виходити не з умовних схем, а з наявних у розпорядженні тренера виконавців.

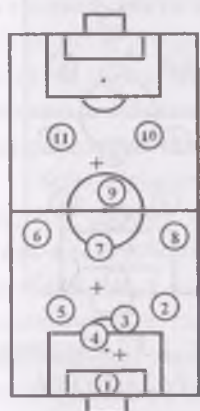

Рис. 3.29. Система
 $1+4+4+2$

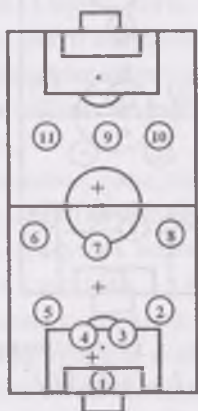

Рис. 3.30. Система
 $1+4+3+3$

Рис. 3.31. Система
 $1+3+4+3$

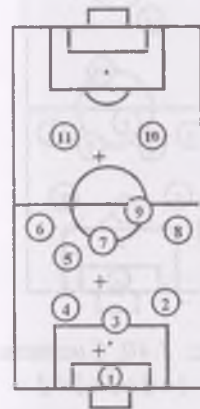

Рис. 3.32. Система
 $1+3+5+2$

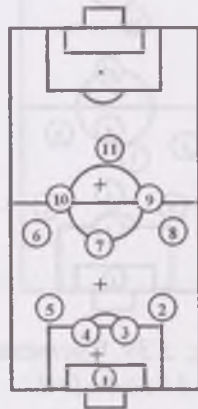

Рис. 3.33. Система
 $1+4+5+1$

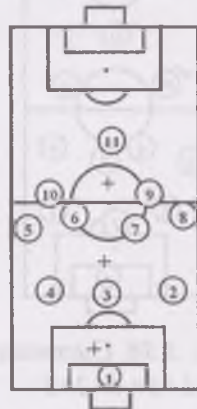

Рис. 3.34. Система
 $1+3+6+1$

Різновидами цих тактичних систем є $1+4+3+1+2$, $1+4+2+3+1$,
 $1+3+3+3+1$, $1+3+4+2+1$, $1+4+4+1+1$, $1+3+5+1+1$
 (рис. 3.35 – 3.40).

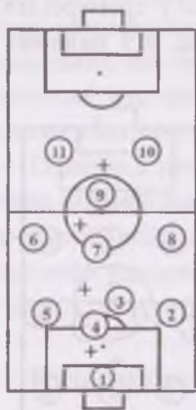

Рис. 3.35. Система
 $1+4+3+1+2$

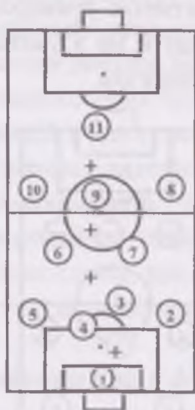

Рис. 3.36. Система
 $1+4+2+3+1$

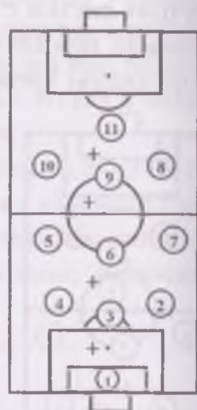

Рис. 3.37. Система
 $1+3+3+3+1$

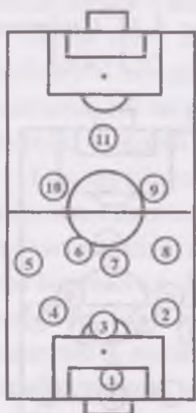

Рис. 3.38. Система
 $1+3+4+2+1$

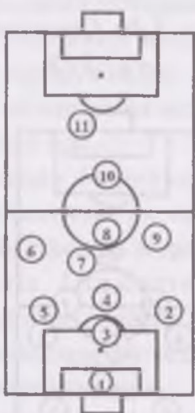

Рис. 3.39. Система
 $1+4+4+1+1$

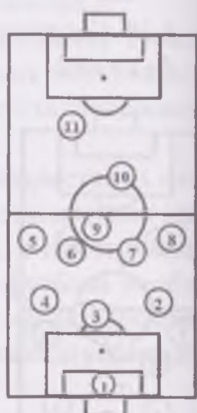

Рис. 3.40. Система
 $1+3+5+1+1$

Найпоширенішою, на думку деяких спеціалістів, є тактична система 1+4+4+2, яка прийшла на зміну системі 1+4+3+3, але повністю її не витіснила.

У системі 1+4+4+2 збільшилася кількість гравців середньої лінії, що дозволило опорному півзахиснику суттєво збільшити обсяг захисних тактичних дій. Окрім того, підвищилася мобільність півзахисту, де тепер почав діяти передній центральний півзахисник, який, за умови підбору кваліфікованого гравця цієї спеціалізації, міг значно посилити організацію наступальних тактичних дій у завершальній стадії атаки.

Хоча кількість номінальних нападників у цій системі зменшено до двох, проте в наступальних тактичних діях активно беруть участь п'ять-сім футболістів, які атакують ворота суперника з різних точок футбольного поля. Для системи 1+4+4+2 характерними є як індивідуальна, так і командна імпровізація, що робить несподіваними різноманітні маневрування гравців і надає можливість варіювати тактику. Разом з тим система вимагає наявності нападників, які вміють грати і на флангах, і в центральній зоні.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке "тактика" гри у футбол?
2. Як поділяються тактичні дії?
3. Як класифікують тактику гри у футбол?
4. Що включають в себе індивідуальні тактичні дії?
5. Що таке групові, командні тактичні дії?
6. Які особливості командної тактики у нападі?
7. Які особливості командної тактики у захисті?
8. Які ви знаєте основні принципи ведення гри?
9. Які правила розвитку і завершення атаки вам відомі?
10. Які правила гри у захисті ви знаєте?
11. Що таке "система гри"?
12. Які тактичні системи існували на початку – в середині 19 століття?
13. Які ви знаєте тактичні системи кінця 19 – початку 20 століть?
14. Які тактичні системи початку – середини 20 століття вам відомі?
15. Які сучасні тактичні системи гри у футбол ви знаєте?

РОЗДІЛ 4. ВИДИ ТА СИСТЕМИ ЗМАГАНЬ У ФУТБОЛІ

Змагання з футболу є невід'ємною частиною навчально-тренувальної роботи. Вони відіграють значну роль, оскільки стимулюють футболістів до вдосконалення фізичної, технічної і тактичної підготовки. Варто звернути увагу і на те, що змагання мають виховне значення, оскільки вони розвивають не лише фізичні якості футболіста, але й морально-вольові: наполегливість, силу волі в досягненні перемоги, колективізм, уміння підпорядковувати особисті інтереси загальним тощо. Необхідно зазначити, що змагання також дають можливість для обміну досвідом у техніці і тактиці гри (Б.Ф. Ведмеденко, М.Д. Зубалій, 2002; К.Л. Віхров, 2004).

Специфіка змагань (урочистість, присутність глядачів тощо) спонукає футболістів повніше виявляти свої особистісні якості.

Залежно від поставлених завдань змагання можна поділити на основні і допоміжні. Основні види змагань – це календарні змагання, які передбачені єдиним календарним планом спортивних заходів і проводяться відповідно до затвердженого положення.

4.1. Характеристика видів і систем змагань у футболі

Залежно від поставлених завдань змагання поділяються на такі види:

1. Чемпіонати, змагання на першість.
2. Кубкові змагання.
3. Товариські змагання.
4. Контрольні змагання.

Крім того, змагання можуть бути районними, обласними, республіканськими, міжнародними та іншими.

Чемпіонати, змагання на першість проводяться для виявлення переможця змагань. Здебільшого чемпіонати відбуваються у два кола (осінь – весна): команда грає один матч на власному полі, а другий – на полі суперника. В Україні чемпіонати проводить Професійна футбольна ліга та Федерація футболу серед команд вищої, першої,

другої ліг та серед колективів фізичної культури (аматорів). Обласні федерації проводять чемпіонати серед команд першої, другої, третьої ліг, а також чемпіонати серед дітей, юнаків, жінок, тобто серед учасників змагань, передбачених регламентом про чемпіонати обласного рівня.

Кубкові змагання проводяться для визначення переможця Кубка. Завданням змагань на Кубок є залучення до них максимальної кількості команд і виявлення серед них переможця. Кількість учасників змагання визначається заздалегідь і може бути необмеженою, як у випадку розіграшу Кубка України. За цією системою команда вибуває з розіграшу після першої або другої поразки, залежно від умов, передбачених регламентом змагань на Кубок.

Товариські змагання – це неофіційні зустрічі, які проводяться без затвердженого положення за взаємною домовленістю з іншими командами.

Товариські змагання організовують і проводять окремі клуби, збірні команди міст, областей, національні збірні команди країни. Спортивний контакт з обраним суперником має здебільшого пропагандистський характер, він також сприяє відновленню організму спортсменів після важкого сезону.

Контрольні змагання відбуваються переважно у підготовчому періоді, а також на початку змагального. Ці змагання ще називають спаринговими матчами. Вони проводяться для з'ясування стану підготовленості гравців на тому чи іншому етапі тренування або підготовки, виявлення оптимального складу команди, зіграності окремих ланок та ліній команди тощо.

4.2. Системи розіграшів

Вибираючи систему розіграшу, потрібно враховувати завдання, які поставлені перед змаганнями, можливі терміни їх проведення, рівень спортивної підготовленості команд, умови проведення, наявність необхідних спортивних баз, а також матеріальні витрати на організацію і проведення розіграшів.

У футболі існують три основні системи розіграшів:

- колово;
- з вибуванням;
- змішана.

Колова система проведення змагань

За цією системою всі команди, що беруть участь у змаганнях, зустрічаються одна з одною двічі: на власному полі і на полі суперника.

Ця система розіграшу дає можливість найоб'єктивніше визначити справжнє співвідношення сил команд на даних змаганнях, а також визначити місця всіх команд. Переможцем змагань оголошується команда, яка за час змагань набрала найбільшу кількість очок.

Основні недоліки цієї системи розіграшу такі: охоплення порівняно невеликої кількості учасників; розіграш проводиться тривалий час, що призводить до збільшення матеріальних витрат.

Календар (порядок зустрічей) ігор за коловою системою складається так. На підставі жеребкування, яке проводить головний арбітр, кожна команда одержує номер. Відповідно до нього складаються пари учасників на кожен день змагань.

Щоб скласти розклад змагань, потрібно визначити кількість календарних днів та загальну кількість зустрічей.

Кількість зустрічей, які потрібно буде провести, визначається за формулою:

$$X = \frac{A(A - 1)}{2},$$

де X – кількість зустрічей;

A – загальна кількість команд, що беруть участь у змаганнях.

Наприклад, якщо у змаганнях беруть участь 10 команд, то кількість зустрічей в одному колі дорівнюватиме:

$$X = \frac{10(10 - 1)}{2} = \frac{10 \times 9}{2} = \frac{90}{2} = 45$$

Кількість календарних днів за непарного складу учасників дорівнює кількості учасників, а за парного – на одиницю менше.

Під час складання календаря застосовують два способи: зі зміною полів і без їх зміни.

Календар розіграшу із чергуванням полів складається так. Пишуть непарне число учасників і накреслюють стільки ж вертикальних ліній, навколо яких по порядку вказують номери. Тоді справа і зліва від вертикалі розташовують номери учасників одного дня змагань. Ось який вигляд має календар ігор на п'ять команд, складений за цією схемою:

		4		5				1 день	2 день	3 день	4 день	5 день					
4	3	5	4	1	5	1	0	0	4	2	0	0	5	3	0		
5	2	1	3	2	4	5	2	2	1	1	3	3	2	2	4		
1			2		3			4	3	3	5	5	4	4	1	1	5

Якщо кількість команд буде парною (у наведеному прикладі – 6), тоді замість команди, яка не грає в цей день – "0", підставляють чергове число 6. Цей спосіб дає змогу розподіляти пари і чергуванням: господар поля – гість (оскільки перші числа зліва від вертикалі відповідають командам, на полі яких і проводитимуться змагання).

Таблицю розіграшу з чергуванням полів можна скласти ще так: у рядок записують пари, що зустрічаються у змаганнях першого, другого дня і т.д.

Для прикладу наведемо календар для шести команд.

Першого дня грають команди: 1-6, 2-5, 3-4, тобто половина чисел (1, 2, 3) в ряду пар займає перші місця, а всі інші числа (6, 5, 4) записують справа від кожного числа в порядку їх зменшення.

Команди, що грають другого дня та в наступні дні, визначають за такими правилами:

- найбільший номер (у нашому випадку 6) включають до першої пари і ставлять у парний день змагань першим, а в наступній – другим;

- у парі з найбільшим номером ставлять останній номер і попереднього ряду;

- щоб скласти наступну пару, беруть вільне число останнього ряду, з'єднують із числом, що стоїть поряд із числом наступної пари, і ставлять праворуч від нього;

- третю пару складають аналогічно.

Тоді календар для шести команд матиме такий вигляд (табл. 4.1).

Таблиця 4.1

Порядок зустрічей (календар) для шести команд

Дні	Команди		
1	1 - 6	2 - 5	3 - 4
2	6 - 4	5 - 3	1 - 2
3	2 - 6	3 - 1	4 - 5
4	6 - 5	1 - 4	2 - 3
5	3 - 6	4 - 2	5 - 1

Календар без чергування полів використовують, коли змагання проводяться в одному місці і на одному футбольному полі.

Щоб скласти календар змагань цим способом, потрібно визначити кількість ігрових календарних днів, відповідно до яких і визначаються пари.

Принцип складання пар: другого дня і в наступні перший номер залишається на місці, а всі інші пересуваються на одне місце проти руху стрілки годинника.

Якщо кількість команд буде непарною (наприклад п'ять), то замість наступного парного номера потрібно ставити "0" (табл. 4.2).

Таблиця 4.2

Порядок зустрічей (календар) для п'ять команд

Дні	Команди		
1	1 - 6	2 - 5	3 - 4
2	1 - 5	6 - 4	2 - 3
3	1 - 4	5 - 3	6 - 2
4	1 - 3	4 - 2	5 - 6
5	1 - 2	3 - 6	4 - 5

Часто змагання, особливо у великих населених центрах проводяться з клубним заліком, де беруть участь доросла, юнацька, молодша юнацька та дитяча команди. У такому випадку впроваджується диференційована оцінка результатів ігор. За перемогу доросла команда отримує 10 очок, юнацька – 6, молодша юнацька – 4, дитяча – 2 очки.

Така система оцінювання результатів змагань стимулює роботу з юнацькими та дитячими командами.

Облік та оформлення результатів змагань за коловою системою здійснюють за допомогою спеціальної таблиці, де за перемогу нараховують 3 очки, нічию – 1, поразку – 0 очок (табл. 4.3).

Таблиця 4.3

Оформлення результатів змагань за коловою системою

№ з/п	Команди	1	2	3	4	5	Співвідношення м'ячів	Очки	Місце
1	А	Ж	2:1 3	1:1 1	2:0 3	3:2 3	8:4	10	I
2	Б	1:2 0	Ж	2:2 1	2:1 3	3:0 3	8:5	7	III
3	В	1:1 1	2:2 1	Ж	2:0 3	1:0 3	6:3	8	II
4	Г	0:2 0	1:2 0	0:2 0	Ж	1:0 3	2:6	3	IV
5	Д	2:3 0	0:3 0	0:1 0	0:1 0	Ж	2:8	0	V

Система з вибуванням

Згідно з цією системою команда, що зазнала поразки в зустрічі вибуває зі змагань. До кінця змагань залишаються тільки дві команди, які після зустрічі у фіналі посідають перше та друге місце.

Система з вибуванням дає можливість провести змагання за короткий час з наявністю великої кількості команд. Недоліками цієї системи є те, що визначаються тільки перше та друге місце; можливі випадки виходу до фіналу не найкращих команд; відбувається малий кількість зустрічей за наявності великої кількості команд.

За цією системою календар змагань складають так: після жеребкування всі команди записують за порядковим номером в одну колонку. Якщо кількість учасників кратна 2 (наприклад 4, 8, 16, 32, 64 і т.д.), тоді всі гратимуть в один день. Числа з'єднують у пари зверху донизу. На рис. 4.1 зображено, який вигляд матиме календар на вісім команд.

Рис. 4.1. Порядок зустрічей на вісім команд

Якщо кількість команд не є кратною 2, календар скласти важче. У такому випадку потрібно визначити, скільки команд гратиме в перший день змагань з таким розрахунком, щоб до наступного дня збільшилася кількість команд, кратна 2. Для цього застосовують формулу:

$$X = (A - 2^n) \times 2,$$

де: X – кількість команд, що починають змагання з першого туру;
 A – кількість команд, що беруть участь у змаганнях;
 2^n – такий ступінь числа 2, найближче кратне до загальної кількості команд, що беруть участь.

Наприклад, якщо у змаганнях беруть участь 12 команд, то в перший день гратимуть:

Тільки вісім команд гратимуть у перший день змагань, а решта чотири розпочнуть ігри лише наступного календарного дня (рис. 4.2).

Рис. 4.2. Порядок зустрічей на 12 команд

За парної кількості команд, що відпочивають у перший день, не грає однакова кількість команд знизу і зверху таблиці. Якщо кількість команд непарна, тоді в нижній частині сітки з другого туру у змаганнях візьме участь на одну команду більше, ніж у верхній.

Наприклад, у змаганнях беруть участь 13 команд. Число 13 не є ступенем числа 2, тому деяка кількість команд повинна зіграти в першому колі, щоб до другого залишилася кількість команд, що дорівнює ступеню числа 2:

Отже, у першому турі мають грати 10 команд, а три почнуть змагання з другого туру. Якщо в першому турі беруть участь не всі команди, то грають ті, у яких середні номери, а команди, що мають крайні номери, починають із другого туру. Якщо число команд парне, то зверху і знизу (у послідовності нумерації) не грає в першому турі рівна їхня кількість (рис. 4.2), а якщо непарне – то знизу не грає на одну команду більше, ніж зверху (рис. 4.3).

Рис. 4.3. Порядок зустрічей на 13 команд

В окремих випадках (наприклад, коли йдеться про Кубок України та ін.) під час проведення змагань за системою з вибуванням суперники зустрічаються двічі: на власному полі та на полі суперника.

Змішана система

За змішаної системи змагання відбуваються комбінованим способом. Частина змагань проводиться за системою з вибуванням, а частина – за коловою системою. Найчастіше починають грати за першою згадану системою, а закінчують другою (Ліга Чемпіонів країн Європи, чемпіонати світу та ін.). Можливий і зворотний варіант. Така змішана система застосовується за наявності великої кількості учасників та обмеженого часу на проведення змагань.

Команди розподіляють на групи. Розіграш у групах здійснюється чи коловою системою або за системою з вибуванням (до однієї або двох поразок). Переможці або визначена кількість команд з групи грають у фінальній групі, де змагання можуть відбуватися за різними системами. Решта команд або вибуває з розіграшу, або продовжує грати у групі серед команд, що зазнали поразки.

Для зменшення кількості ігор у фіналах командам часто зараховуються й очки, які вони набрали у групах (якщо до фіналу ввійшли по дві чи більше команд. Вони у фіналі повторно зустрічатися не будуть).

4.3. Положення про змагання

Після затвердження календаря змагань складають положення про змагання.

Положення про змагання – це документ, у якому передбачено всі основні питання, пов'язані з організацією та проведенням змагань.

Змагання з футболу проводять різні організації, які відрізняються одна від одної масштабом, складом, метою. Проте це не виключає єдності в методах та принципах їх організації.

Незалежно від масштабу заходів положення про змагання обов'язкове. Його складають заздалегідь і доводять до відома всіх учасників, що дасть змогу ретельно підготуватися до участі у змаганнях. Чим більший масштаб змагань, тим швидше учасники мають бути ознайомлені з положенням. Наприклад, якщо це змагання на першість України, то учасників необхідно ознайомити з положенням не пізніше ніж за 6 місяців.

Положення про змагання складається за такою схемою:

1. Вид змагань (на Кубок, першість тощо).
2. Мета і завдання змагання.
3. Керівництво проведення змагань (вказують, хто саме буде керувати підготовкою і проведенням змагань, хто буде головним арбітром, яка група арбітрів буде обслуговувати змагання).
4. Місце і терміни проведення змагання (вказується, коли проводяться змагання, час і місце їхнього офіційного відкриття і закриття; час і місце кожної гри визначають за календарем ігор).
5. Учасники змагань.
6. Система розіграшу і склади груп (вказують систему – колова, з вибуванням, змішана).
7. Порядок заліку і визначення переможця.

8. Терміни подання попередніх та остаточних заявок, час і місце проведення жеребкування.

9. Покарання гравців або команд за дисциплінарні порушення під час змагань (вказують, як будуть каратися дисциплінарні провини гравців – попередженням, видаленням).

10. Порядок подачі протестів (капітан команди, що подає протест на гру, проведена з порушенням положення або Правил гри, зобов'язаний негайно після її закінчення попередити про це арбітра і представників іншої команди; заяву про протест із стислим мотивуванням обов'язково фіксують у протоколі змагання).

11. Нагородження переможців змагань.

У попередніх заявках мають бути такі дані:

1. Назва та адреса команди, що братиме участь у змаганнях.

2. Кількість команд, про які заявляє клуб, та рівень їхньої спортивної кваліфікації.

3. Перелік полів, які можуть бути надані для проведення змагань, з повідомленням часу та днів тижня.

4. Спортивна форма колективу.

5. Список складу команди.

6. Прізвище тренера та представника команди.

Якщо за попередньою заявкою буде прийнято рішення про включення команди до числа учасників змагань, потрібно до їхнього початку представити (в організацію, яка проводить змагання) заявочний список учасників за встановленою формою.

Форма заявки на участь у змаганнях на першість (Кубок) міста (області) від команди ...

№ з/п	Прізвище, ім'я, по батькові	Рік народження	Віза лікаря

Заявку підписують керівник команди (клубу), тренер, представник організації, лікар та завіряють печаткою. Навпроти кожного учасника змагань лікар ставить свій підпис і печатку лікувальної установи.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які види змагань вам відомі?
2. Які особливості проведення чемпіонатів, змагань на першість?
3. З якою метою проводяться кубкові змагання?
4. Що таке товариські змагання?
5. Коли відбуваються контрольні змагання?
6. Які системи проведення змагань ви знаєте?
7. Як проводять змагання за коловою системою розіграшів?
8. Як відбуваються змагання за системою розіграшів з вибуванням?
9. У чому суть змішаної системи розіграшів?
10. Як складається календар змагань за коловою системою розіграшів?
11. Як складається календар змагань за системою розіграшу з вибуванням?
12. Що таке "Положення про змагання"?
13. Як і коли складається положення про змагання?
14. Які обов'язкові пункти входять до положення про змагання?
15. Які дані мають бути у попередніх заявках на гру?

РОЗДІЛ 5. ПРАВИЛА ГРИ У ФУТБОЛ

Перші правила гри у футбол були прийняті 1863 р., їх ми розглянули у підрозділі 1.5. З того часу правила зазнали значних змін. Розвивався футбол і, відповідно, вносилися нові поправки та зміни до правил гри. На сьогодні є 17 правил гри, які будуть розглянуті у підрозділі 5.1.

5.1. Сучасні правила гри у футбол

Правило 1. Поле для гри у футбол

Поле для гри у футбол має бути прямокутної форми. Довжина бічної лінії повинна бути більшою, ніж довжина лицьової лінії. Довжина поля має становити 90-120 м (100-120 ярдів), а ширина – 45-90 м (50-100 ярдів). У міжнародних матчах довжина поля становить 100-110 м (110-120 ярдів), ширина – 64-75 м (70-80 ярдів).

Ігрове поле розмічають лініями. Дві найдовші лінії називаються бічними. Дві короткі лінії називаються лицьовими. Ширина всіх ліній не повинна перевищувати 12 см (5 дюймів). Поле для гри у футбол розділене на дві половини центральною лінією. Центр поля відзначений у середині центральної лінії. Довкола нього окреслена окружність радіусом 9,15 м (10 ярдів) (рис. 5.1).

Воротарський майданчик визначений на кожному кінці поля в такий спосіб: дві лінії проведені під прямим кутом від лицьової лінії на відстані 5,5 м (6 ярдів) від стійок воріт і з'єднані лінією, паралельною до лицьової. Довжина лінії воротарського майданчика становить 18,32 м. Площа, обмежена цими лініями й лицьовою лінією, становить воротарський майданчик.

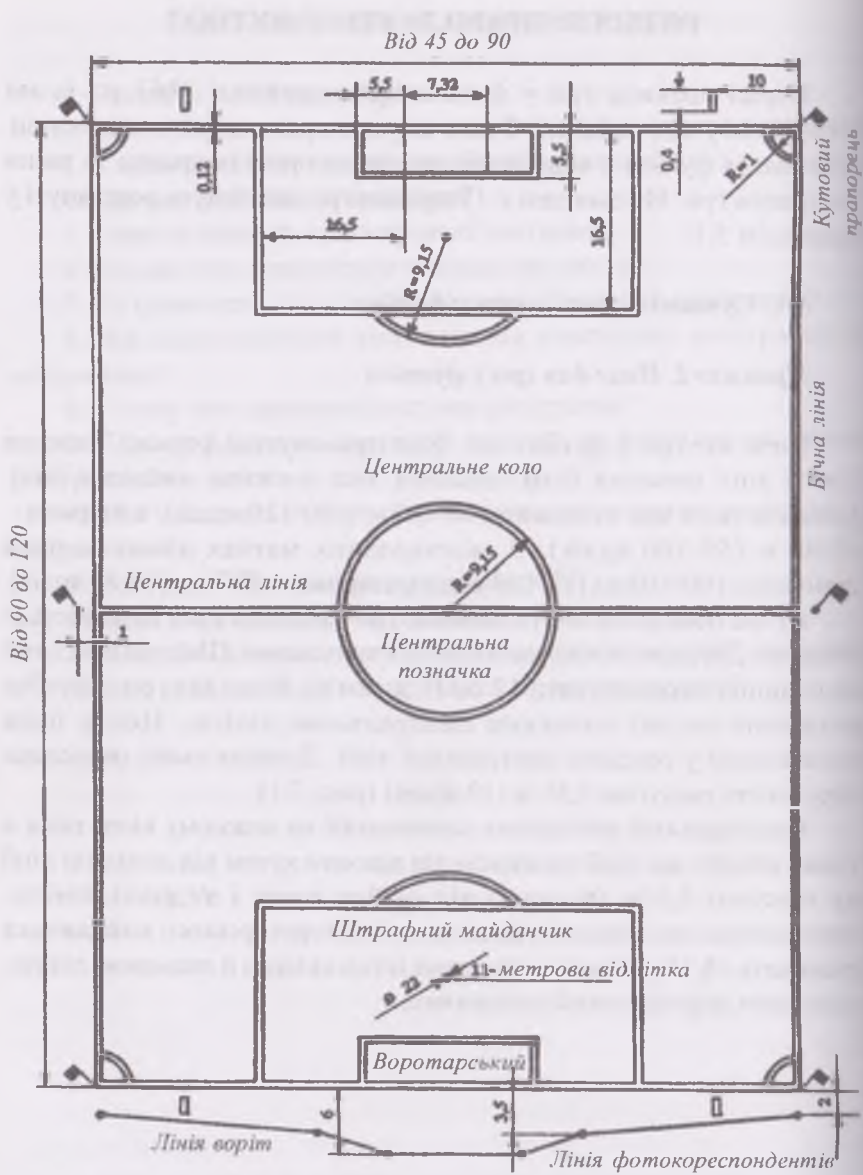

Рис. 5.1. Розмітка футбольного поля

Штрафний майданчик визначається на кожному кінці поля таким чином: дві лінії проведені під прямим кутом від лицьової лінії на відстані 16,5 м (18 ярдів) від стійок воріт і з'єднані лінією, паралельною до лицьової. Довжина лінії штрафного майданчика становить 40,32 м. Площа, обмежена цими лініями й лицьовою лінією, становить штрафний майданчик. У середині кожного штрафного майданчика на відстані 10,97 м (12 ярдів) від лицьової лінії розташована штрафна відмітка, рівновіддалена від стійок воріт. Від кожної штрафної відмітки поза штрафним майданчиком окреслена дуга з радіусом 9,15 м (10 ярдів) (рис. 5.2).

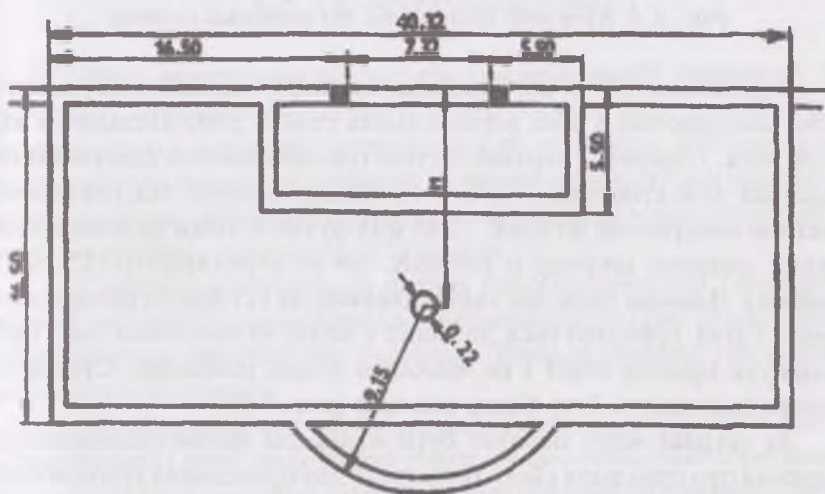

Рис. 5.2. Штрафний і воротарський майданчики

Стойка прапорця, що не перевищує 1,5 м (5 футів), з тупим верхом і прапорцем встановлена в кожному куті поля. Стойка прапорця також може розташовуватися на кожному кінці центральної лінії (не ближче ніж за 1 м (1 ярд) зовні від бічних ліній). Висота прапорців має становити 1,5 м, розмір полотна – 40x30 см.

Дуги у чверть окружності радіусом 1 м (1 ярд) із центрами в кожному куті поля окреслюються всередині ігрового поля (рис. 5.3).

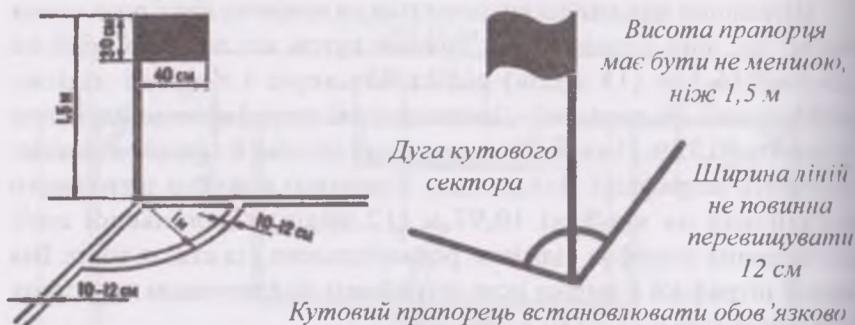

Рис. 5.3. Кутовий прапорець та кутовий сектор

Ворота мають бути розташовані на кожній лицьовій лінії у центрі. Вони складаються з двох вертикальних стійок, рівновіддалених від кутів поля, з'єднаних у верхній частині горизонтальною поперечиною. Відстань між стійками – 7,32 м (8 ярдів), відстань від найнижчої частини поперечини до землі – 2,44 м (8 футів). Стійки та поперечини мають однакові ширину й глибину, що не перевищують 12 см (5 дюймів). Лицьова лінія має таку ж ширину, як і стійки та поперечини воріт. Сітка приєднується до воріт і землі за воротами так, щоб замкнути простір воріт і не заважати рухам голкіпера. Стійки та поперечини мають бути білих кольорів (рис. 5.4).

За лініями воріт повинні бути місця для фотокореспондентів. Рішення про стан поля і його готовність для проведення гри приймає арбітр матчу. Під час гри має бути присутній лікар, який у разі потреби зможе надати медичну допомогу.

У Правилах гри зміни може вносити Міжнародна Рада футбольних асоціацій. Міжнародна Рада футбольних асоціацій ухвалила рішення, які стосуються Правил 1:

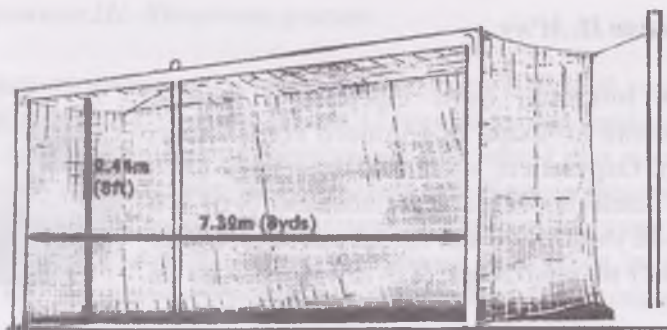

Рис. 5.4. Футбольні ворота

1. Якщо поперечина під час гри змістилася або зламалася, гру необхідно зупинити до усунення пошкодження або заміни. Якщо ремонт неможливий, то матч потрібно зупинити. Відновлювати поперечину за допомогою мотузки не дозволяється. Після відновлення поперечини гра відновлюється вкиданням спірного м'яча у тому місці, де він перебував, коли гра була зупинена.

2. Стійки та поперечини мають бути виготовлені з деревини, металу або іншого матеріалу. Їхній перетин може бути квадратним, прямокутним, круглим або овальним. Вони не повинні становити небезпеку для гравців.

3. Не дозволяється жодного виду реклами на ігровому полі й устаткуванні поля (включаючи сітки воріт і зони, обмежені ними) під час гри. Не дозволяється розміщувати рекламу на воротах, сітках або прапорцях. Жодне стороннє устаткування (відеокамери, мікрофони) не може бути приєднане до елементів ігрового поля.

4. Не дозволяється розміщення реклами в будь-якому вигляді всередині технічної зони, а також на землі на відстані 1 м від бічної лінії за межами ігрового поля. Не допускається розміщення реклами між лицьовою лінією та сітками воріт.

5. За межами ігрового поля під прямим кутом до лицьової лінії можна ставити мітку на відстані 9,15 м (10 ярдів) від кута поля, щоб гарантувати, що цієї відстані дотримуються, коли подається кутовий удар.

Правило II. М'яч

М'яч повинен бути сферичної форми, виготовлений зі шкіри або іншого відповідного матеріалу. Окружність м'яча має становити 68-70 см (27-27 дюймів). Маса м'яча повинна бути 410-450 г (14-16 унцій) з тиском 0,6-1,1 атмосфери (600-1100 г/см²) на рівні моря (8,5-15,6 фунтів на кв. дюйм).

Якщо м'яч під час матчу рветься або втрачає форму, то матч зупиняють і відновлюють вкиданням спірного м'яча в тому місці, де попередній м'яч став непридатним для гри.

Якщо м'яч рветься або втрачає форму не у грі і призначено штрафний, кутовий, вільний удар, пенальті або вкидання, то матч відновлюють після заміни м'яча відповідно до того, як попередній м'яч вийшов з гри. М'ячами на гру повинна забезпечити команда-господар поля, і замінити їх під час гри можна лише зі згоди арбітра.

Рішення Міжнародної Ради футбольних асоціацій щодо Правил II:

1. У змаганнях дозволяється використовувати футбольні м'ячі, що відповідають мінімальним технічним вимогам, передбаченим *Правилом II*.

В офіційних змаганнях, використовуються футбольні м'ячі, які мають одне з трьох позначень:

- офіційний логотип *FIFA APPROVED*;
- офіційний логотип *FIFA INSPECTED*;
- напис *International Matchball Standart*.

Вказані позначення на м'ячі вказують, що він був офіційно перевірений.

2. Реклама на м'ячі заборонена, крім емблеми змагання, емблеми організатора змагання й дозволеної марки виготівника. Правила змагання можуть обмежувати розмір і число таких маркувань.

Правило III. Кількість гравців

Матч проводиться з участю двох команд. У кожній команді має бути не менше ніж 7 і не більше ніж 11 гравців, один з яких – голкіпер.

Кількість заміन у грі зумовлена у Положенні про змагання. У будь-якому матчі, проведеному в рамках офіційного змагання, можна використати максимально три заміни. Регламент змагання повинен установлювати кількість запасних гравців (від трьох до семи). В інших матчах можна провести до п'яти заміни, якщо команди дійшли угоди щодо максимальної кількості заміни і арбітр інформований про ці заміни перед матчем. Якщо арбітр не був інформований або угода не досягнута перед початком матчу, то не дозволяється робити понад три заміни.

У всіх матчах імена запасних гравців мають бути відомі арбітрові до початку матчу. Гравці, прізвища яких неправильно зазначені у списку, не можуть брати участь у матчі.

Перед тим, як зробити заміну гравця запасним, потрібно поінформувати арбітра. Запасний гравець виходить на ігрове поле лише після того, як гравець, якого замінили, залишив поле і він отримав сигнал від арбітра. Запасний гравець виходить на ігрове поле поблизу центральної лінії під час перерви у грі. Заміна вважається завершеною тоді, коли запасний гравець виходить на ігрове поле. З цього моменту запасний гравець стає учасником гри, а гравець, якого замінили, припиняє участь у грі.

Гравець, якого замінили, не може надалі брати участь у матчі. Всі запасні гравці перебувають під керуванням і в юрисдикції арбітра.

Замінити голкіпера може будь-хто з польових гравців, якщо арбітр поінформований про заміну. Заміну голкіпера можна робити під час зупинки в матчі.

Якщо запасний гравець виходить на ігрове поле без дозволу арбітра, то гра зупиняється. Арбітр попереджає гравця, показуючи жовту картку, й вимагає, щоб той покинув ігрове поле. Гра відновлюється розіграшем спірного м'яча в тому місці, де вона була зупинена.

Якщо будь-хто з польових гравців заміняє голкіпера без попереднього дозволу арбітра, то гра триває. Коли м'яч вийде з гри, обох гравців карають жовтою карткою.

Усі інші порушення цього Правила караються жовтою карткою.

Якщо гру зупинив арбітр, щоб зробити попередження, то вона відновлюється вільним ударом, який пробиває гравець протилежної команди з того місця, де перебував м'яч, коли гра була зупинена.

Гравець, якого було вилучено перед початком гри, може бути замінений одним із заявлених запасних гравців. Заявлений запасний гравець, що був вилучений перед початком гри або під час неї, не може бути заміщений у заявці.

Рішення Міжнародної Ради футбольних асоціацій щодо Правила III:

1. Можливий відступ від умови Правила III про мінімальне число гравців у команді, що залишається на розсуд національних асоціацій. Проте Міжнародна Рада рекомендує матч не продовжувати, якщо у будь-якій команді на полі знаходиться менше ніж сім гравців.

2. Офіційний представник команди може передавати тактичні вказівки гравцям протягом матчу, після чого повинен повернутися на своє місце. Офіційні представники мають залишатися всередині технічної зони, якщо така зона визначена, і поводитися належним чином.

Правило IV. Екіпірування гравців

До основного екіпірування гравця належить футболка, шорти, гетри, шитки, бутси (рис. 5.5).

Рис. 5.5. Взуття футболіста

На ньому не може бути екіпірування, що є небезпечним для нього або іншого гравця (включаючи будь-який вид коштовностей).

Щитки мають бути повністю закриті гетрами і бути виготовленими з відповідного матеріалу (каучук, пластмаса або подібні речовини).

Одяг голкіпера (воротаря) повинен мати кольори, які відрізняють його від інших гравців, арбітра та помічників арбітра. Футболістам не дозволяється грати без футболок або з опущеними гетрами. На футболці, на спині, має бути номер висотою 25 см, шириною 12 см, товщина паска – 2 см. Колір номера повинен відрізнитися від кольору футболки.

Гравець, який порушив правила щодо одягу, отримує від арбітра зауваження і вказівку залишити ігрове поле, щоб привести себе в порядок. Гравець, що залишив ігрове поле, щоб виправити своє екіпірування, може повернутися на нього лише з дозволу арбітра.

Арбітр перевіряє, чи екіпірування гравця правильне, тоді дозволяє йому вийти на ігрове поле в той момент, коли м'яч вийшов з гри.

Гравець, який залишив ігрове поле через порушення цього Правила й вийшов на поле без дозволу арбітра, отримує попередження (жовту картку).

Якщо арбітр зупинив гру, щоб зробити попередження, то матч відновлюють вільним ударом, який пробиває гравець команди суперника з того місця, де м'яч перебував, коли арбітр зупинив гру.

Правило V. Арбітр

На кожний матч призначається арбітр, який має всі повноваження, щоб контролювати дотримання Правил гри у ході матчу, на який він призначений. Повноваження арбітра розпочинаються з того часу, як він вийшов на поле.

Арбітр слідкує за дотримання Правил гри, контролює матч з допомогою помічників арбітра. Він забезпечує відповідність екіпірування гравців до вимог Правила IV. Він також контролює час матчу й робить запис подій матчу, зупиняє, припиняє на певний час

або завершує матч у разі будь-яких порушень Правил чи будь-якого втручання ззовні. Арбітр також зупиняє матч, якщо, на його думку, гравець одержав серйозне ушкодження, а також засвідчує, що він покинув ігрове поле. Арбітр продовжує гру доти, поки м'яч перебуває у грі, якщо, на його думку, ушкодження, яке отримав гравець, є незначним. Він вимагає, щоб будь-який гравець, який має рану, що кровоточить, покинув ігрове поле. Гравець може повернутися на поле лише за сигналом арбітра, який повинен переконатися, що кровотеча зупинилася.

Арбітр дозволяє грі тривати, якщо команда, проти якої було зроблено порушення, володіє м'ячем і має перевагу, та карає за порушення, якщо очікувана перевага втрачена.

Якщо гравець зробив більше ніж одне порушення в одному ігровому моменті, то арбітр карає за порушення серйозніше. Він застосовує дисциплінарні покарання проти гравців, винних у порушеннях (від попередження до вилучення з поля). Він повинен зробити це, коли м'яч вийде з гри.

Арбітр вживає заходів до офіційних представників осіб команди, які поведуться неналежним чином, і може вилучити їх з ігрового поля й з безпосередньої близькості до поля. Арбітр радиться зі своїми помічниками щодо інцидентів, які він не бачив, він також забезпечує, щоб ніякі сторонні люди не виходили на ігрове поле, відновлює матч після того, як він був зупинений. Рішення арбітра щодо фактів, пов'язаних з грою, остаточні.

Якщо арбітр не прибув на гру, його замінює один з асистентів на лінії або один з присутніх на стадіоні арбітрів, який допущений Федерацією футболу до обслуговування змагань.

Арбітр подає у відповідні інстанції звіт про матч. Протокол підписують арбітри та представники команд.

Щодо Правил V Міжнародна Рада футбольних асоціацій ухвалила такі рішення:

1. Арбітр (помічник арбітра або четвертий арбітр) не відповідає за будь-який вид збитку, нанесений гравцем, посадовою особою або глядачем, а також за будь-яку іншу втрату, завдану людині, клубу, компанії, асоціації або іншим органам.

2. У турнірах або змаганнях, де призначається четвертий арбітр, його роль та обов'язки повинні відповідати положенням, прийнятим Міжнародною Радою.

3. Події гри повинні містити факти того, зарахований гол чи ні, і результат матчу.

Правило VI. Асистенти арбітра

У головного арбітра є два помічники, в обов'язки яких входить сигналізувати арбітру прапорцем, коли м'яч покинув ігрове поле, яка команда повинна зробити кутовий удар, удар від воріт або вкидання. Вони також сигналізують арбітру, коли гравець порушує правило "поза грою", коли готується заміна, коли арбітр не звернув уваги на неспортивне поведіння або інший інцидент, в ситуації, коли провина зроблена в місці, до якого помічник розташований ближче, ніж основний арбітр, коли під час пробиття пенальті голкіпер рушив вперед до удару в м'яч і коли м'яч перетнув лінію воріт.

Помічник арбітра також допомагає головному арбітрові проводити матч відповідно до Правил гри. Зокрема, він може вийти на ігрове поле для допомоги в контролі за дотриманням дистанції 9,15 м.

Сигнали асистентів арбітрів мають бути чіткими і зрозумілими. Асистенти арбітра на лінії пересуваються за бічними лініями поля так, щоб не перешкоджати гравцям.

У випадку неналежного втручання або неправильного рішення головний арбітр може звільнити помічника арбітра від його обов'язків і подати звіт відповідним офіційним особам.

Правило VII. Тривалість матчу

Матч триває 90 хвилин (два рівних періоди по 45 хвилин), якщо дві команди суперників і арбітр не домовляться інакше. Будь-яка угода про іншу тривалість гри (наприклад, зменшити тривалість кожної половини до 40 хвилин у зв'язку з недостатньою освітленістю) має бути зроблена до початку гри й узгоджена з правилами змагань.

Гравці мають право на перерву в середині ігрового часу. Перерви не повинні перевищувати 15 хвилин. Тривалість перерви встановлюється регламентом змагань і може бути змінена лише за згодою арбітра.

У кожному таймі компенсується загублений час, витрачений на заміни, надання допомоги у разі травм гравців, переміщення травмованих гравців за межі ігрового поля для надання медичної допомоги, затягування часу, усунення глядачів з-за воріт, заміну непридатного для гри м'яча, поправку одягу гравців під час гри та з будь-яких інших причин. Компенсувати втрачений час може тільки арбітр. Якщо пенальті виконується у кінці тайму, він триває доки, поки пенальті не буде виконано.

Правила змагання можуть надавати можливість зіграти два рівних додаткових тайми. Перед початком додаткового часу арбітр повторно проводить жеребкування для вибору командами сторін поля. Між першою і другою частинами додаткового часу перерва не передбачається.

Перерваний достроково матч переграють, якщо правила змагання не передбачають іншого.

Правило VIII. Початок і поновлення гри

На початку гри арбітр проводить жеребкування. Він підкидає копійку і команда, яка виграла жереб, вибирає ворота, які вона буде захищати у першому таймі матчу. Друга команда початковим ударом починає матч. Команда, яка виграла жереб, починає гру у другому таймі матчу початковим ударом. У другій половині матчу команди обмінюються сторонами поля.

Початковий удар – це спосіб почати й відновити гру на початку матчу, після зарахованого голу, на початку другої половини матчу, на початку кожного тайму додаткового часу, якщо він призначений.

Коли виконується початковий удар, усі гравці перебувають на своїй половині поля. Суперники команди, що виконує початковий удар, перебувають на відстані не менше ніж 9,15 м (10 ярдів) від м'яча, поки він не буде введений у гру.

М'яч установлюють нерухомо в центрі поля. Арбітр дає свисток, і тоді виконується початковий удар. М'яч вважається в грі, коли він покотився вперед після удару. Гравець, що виконує початковий удар, не може торкатися м'яча вдруге, поки його не торкнеться інший гравець.

Після того, як команда заб'є гол, початковий удар робить інша команда. Гол може бути забитий безпосередньо з початкового удару.

Якщо гравець, який виконує початковий удар, повторно торкнувся м'яча до того, як його торкнувся інший гравець, то протилежна команда пробиває вільний удар з того місця, де відбулося порушення.

У разі інших порушень процедури початкового удару його виконують повторно. Після тимчасової вимушеної зупинки гри її поновлюють, викидаючи "спірний м'яч".

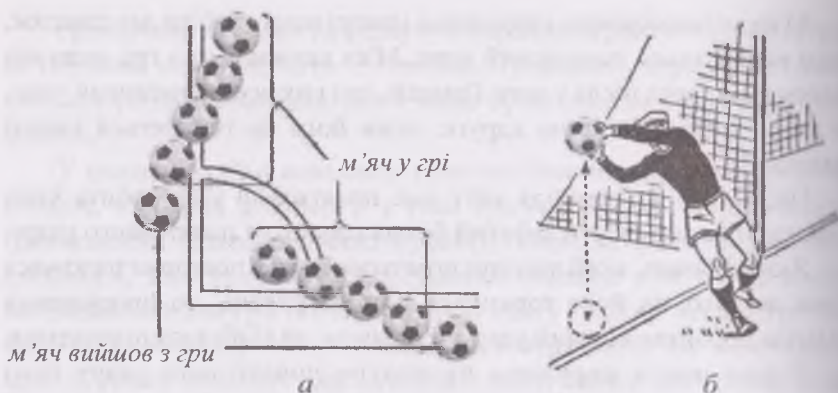
Арбітр кидає м'яч у тому місці, де він перебував, коли гра була зупинена. Гра відновлюється, коли м'яч торкнеться землі.

"Спірний м'яч" розігрується повторно у тих випадках, якщо гравець торкнувся м'яча швидше, ніж він торкнувся землі, якщо м'яч покинув ігрове поле після контакту із землею і ніхто з футболістів не торкнувся його.

Правило IX. М'яч у грі й поза грою

М'яч перебуває поза грою, якщо він повністю перетнув лицьову або бічну лінію по землі або в повітрі і в тих випадках, коли арбітр зупинив гру (рис. 5.6). Якщо арбітр зупинив гру свистком вона не може продовжуватися доти, поки він не дасть повторний свисток.

В усіх інших випадках м'яч перебуває у грі, включаючи випадки, коли він відскочив від стійки, поперечини воріт або стійки кутового прапорця й залишається на ігровому полі, коли він відскочив від арбітра або помічника арбітра, які перебувають на ігровому полі.

*Рис. 5.6. Момент виходу м'яча за межі поля
а – схема виходу м'яча з гри, б – м'яч вийшов з гри*

Правило X. М'яч, забитий у ворота

Гол зараховується, якщо м'яч повністю перетнув лицьову лінію між стояками й під поперечиною і при цьому команда, яка забила гол, не порушила перед цим Правил гри (рис. 5.7). Виграє команда, яка забила більшу кількість голів упродовж матчу. Якщо за час гри обидві команди забивають рівну кількість голів або якщо голів не забито, то матч вважається нічийним.

Для матчів, що закінчилися внічию, а необхідно визначити переможця, регламентом змагання можуть бути встановлені додатковий час гри або інші процедури, схвалені Міжнародною Радою. М'яч вважається забитим безпосередньо з початкового удару, штрафного удару, кутового удару та удару від воріт.

Правило XI. Положення "поза грою" (офсайд)

Гравець перебуває в положенні "поза грою", якщо він знаходиться ближче до лицьової лінії суперника, ніж одночасно м'яч і передостанній гравець команди суперника (рис. 5.8).

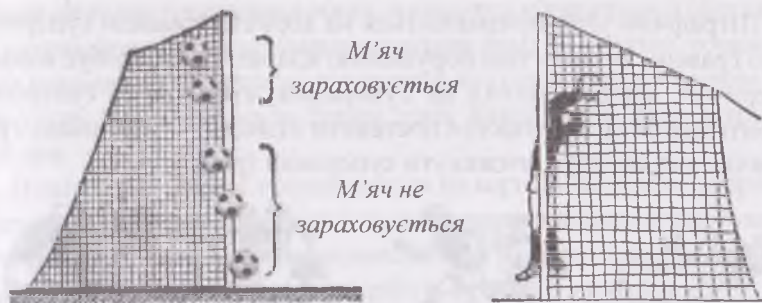

Рис. 5.7. Момент проходження м'яча у ворота

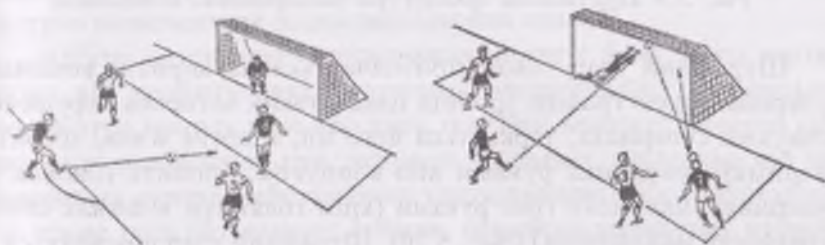

Рис. 5.8. Положення "поза грою"

Гравець не перебуває в положенні "поза грою", якщо він є на своїй половині ігрового поля, знаходиться на одному рівні із передостаннім гравцем суперника, є на одному рівні з останніми двома гравцями команди суперника.

Якщо арбітр зупинив гру через порушення, пов'язане з перебуванням гравця у положенні "поза грою", він призначає вільний удар для команди суперника. Вільний удар виконується з того місця, де було порушено Правила.

Правило XII. Порушення правил і неспортивна поведінка гравців

Порушення правил і неспортивну поведінку арбітр карає шляхом призначення штрафного, вільного чи 11-метрового удару, залежно від порушення.

Штрафний удар призначається на користь команди суперника, якщо гравець зробить такі порушення: вдарить або спробує вдарити суперника, зробити напад на суперника, стрибок на суперника, зробити підніжку або спробує поставити підніжку суперникові, грубо штовхне або спробує штовхнути суперника (рис. 5.9).

Рис. 5.9. Порушення правил гри (некоректна поведінка)

Штрафний удар також призначається на користь команди суперника, якщо гравець зробить одне з таких чотирьох порушень: атакуючи суперника, торкнеться його ніг, а потім м'яча, зробити затримку суперника руками або корпусом, зробити плювок у суперника, навмисно грає руками (крім голкіпера в межах свого штрафного майданчика) (рис. 5.10). Штрафний удар виконується в тому місці, де було зроблено порушення.

Рис. 5.10. Порушення правил гри (некоректна поведінка)

Пенальті (11-метровий удар) призначається в тому випадку, якщо кожне з вищезгаданих порушень гравець зробив усередині його штрафного майданчика, коли м'яч був у грі.

Вільний удар призначається на користь команди суперника, якщо голкіпер усередині свого штрафного майданчика зробить одне з таких порушень: контролюючи м'яч руками, затримає його в руках довше ніж шість секунд перш ніж звільнитися від нього; повторно торкнеться м'яча руками після того, як звільнився від нього, і ніхто з

гравців не встиг торкнутися м'яча; торкнувся м'яча руками після того, як гравець його команди навмисне віддав йому пас ногою, торкнувся м'яча руками безпосередньо після того, як гравець його команди ввів м'яч у гру вкиданням з-за бічної лінії; виконує дії щодо затримки часу гри.

Вільний удар також призначається на користь команди суперника, якщо гравець зіграв небезпечно щодо суперника, блокує просування суперника, заважає голкіперові ввести м'яч у гру руками, робить будь-яке інше порушення, за яке арбітр зупиняє гру для того, щоб попередити гравця або вилучити його з поля. Вільний удар виконується з того місця, де відбулося порушення. Арбітр у ході зустрічі може вдатися до дисциплінарних санкцій.

Арбітр дає гравцю попередження, показує йому жовту картку, якщо він зробить такі порушень: неспортивно поводить себе, демонструє незгоду усно або дією, постійно порушує Правила гри, затримує поновлення гри, порушує необхідну дистанцію під час виконання кутового або вільного удару, виходить або повертається на ігрове поле без дозволу арбітра, навмисно виходить з ігрового поля без дозволу арбітра.

Арбітр вилучає гравця з поля (показує червону картку), якщо він зробив такі порушення: після попередження повторно зробив порушення, яке карається новим попередженням; допускав грубу гру, неспортивно поведився; зробив плювок у суперника або будь-яку іншу людину; навмисне грав рукою, щоб не дати команді суперника забити гол або реалізувати очевидну гольову ситуацію (не стосується воротаря, що перебуває у своєму штрафному майданчику); зупинив просування суперника в напрямку до воріт, коли була очевидна гольова ситуація (вдався до порушення, що заслуговує штрафного, вільного удару або пенальті); використовував образливі, лайливі та непристойні вирази і жести. Покараний гравець не може брати участь у наступних іграх, поки його поведінку не розгляне колектив та Федерація футболу.

Міжнародна Рада футбольних асоціацій ухвалила такі рішення щодо Правил XII:

1. Арбітр повинен призначити 11-метровий удар, якщо воротар у межах свого штрафного майданчика вдарить або спробує вдарити суперника, кинувши в нього м'яч, який не вийшов з гри.

2. Арбітр карає гравця (попередженням або вилученням з поля), який вчинив проступок, незалежно від того, стосовно кого і де його було вчинено.

3. Арбітр карає воротаря, який навмисне затримує час гри (тримає або притискає до себе м'яч довше ніж 5-6 с).

4. Відбір м'яча ззаду, що супроводжується небезпекою для суперника, карається як серйозне порушення Правил гри.

5. Будь-яка симуляція на ігровому полі, спрямована на обман арбітра, повинна каратися як неспортивне поводження.

Правило XIII. Штрафний і вільний удари

Штрафний або вільний удар виконують по нерухомому м'ячу. Гравець, який зробив удар, не повинен торкатися м'яча вдруге доти, поки його не торкнеться інший гравець.

Якщо після виконання штрафного удару м'яч влучає у ворота суперника, гол зараховується. Якщо після виконання штрафного удару м'яч безпосередньо влучає у свої ворота, то призначається кутовий удар на користь суперників.

Коли гравець виконує штрафний удар зі свого штрафного майданчика, всі гравці команди суперника повинні знаходитися за межами цього майданчика на відстані 9,15 м до тих пір, поки м'яч не покине його межі. Якщо штрафний удар виконується поза межами штрафного майданчика, то гравці команди-суперника мають перебувати на відстані 9,15 м від м'яча доти, поки він увійде у гру.

Про вільний удар арбітр сигналізує підняттям своєї руки над головою. Він утримує руку в цьому положенні доти, поки не буде зроблено удар і м'яч не торкнеться іншого гравця або не вийде з гри.

Гол може бути зарахований тільки тоді, коли м'яч торкнувся когонебудь з гравців перед влученням у ворота. Якщо після виконання вільного удару м'яч влучає безпосередньо у ворота суперника, то призначається удар від воріт. Якщо після виконання вільного удару

м'яч влучає безпосередньо у свої ворота, то призначається кутовий удар на користь команди суперника.

Якщо вільний удар виконує команда, яка захищається, то всі суперники розташовуються на відстані не менше ніж 9,15 м (10 ярдів) від м'яча. Усі суперники залишаються поза штрафним майданчиком, поки м'яч не ввійде у гру. М'яч вважається у грі, коли він безпосередньо вибитий за межі штрафного майданчика (рис. 5.11). Штрафний або вільний удар, призначений у воротарському майданчику, виконується з будь-якої точки всередині цього майданчика.

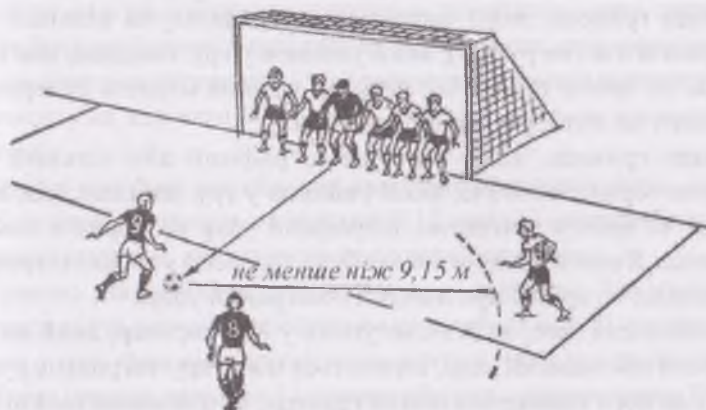

Рис. 5.11. Розміщення гравців під час вільного удару у штрафному майданчику

Якщо вільний удар виконує команда, яка атакує, то всі суперники розташовуються не ближче ніж на 9,15 м (10 ярдів) від м'яча до моменту введення його у гру, їм дозволено перебувати на лицьовій лінії між стійками воріт. М'яч увійшов у гру, коли він почав рухатися після удару ногою. Якщо за порушення, вчинене у межах ворогарського майданчика, призначається вільний удар, то його пробивають з лінії цього майданчика, паралельної до лицьової лінії, із точки, яка є найближчою до того місця, де зроблено порушення.

Якщо вільний удар виконується з-поза меж штрафного майданчика, то всі суперники розташовуються не ближче ніж на 9,15 м (10 ярдів) від м'яча до моменту введення його у гру. М'яч увійшов у гру, коли він почав рухатися після удару ногою.

Штрафний і вільний удари пробивають з того місця, де зроблено порушення.

Якщо під час виконання штрафного або вільного удару суперник перебуває до м'яча ближче від установленної відстані, то удар необхідно виконати ще раз. Якщо під час виконання штрафного чи вільного удару командою, яка захищається, зі свого штрафного майданчика м'яч не увійшов у гру, то його виконують ще раз.

Якщо гравець, який виконував штрафний чи вільний удар, торкнувся м'яча (не рукою), який увійшов у гру, швидше, ніж інший гравець, то арбітр призначає вільний удар на користь суперників з того місця, де було зроблено порушення.

Якщо гравець, який виконав штрафний або вільний удар, навмисне торкнувся м'яча, який увійшов у гру, швидше, ніж інший гравець, то арбітр призначає штрафний удар на користь команди суперника. Якщо ж це порушення було зроблено у межах штрафного майданчика, то арбітр призначає 11-метровий удар.

Якщо після того, як м'яч вступить у гру, воротар, який виконав штрафний або вільний удар, торкнеться м'яча другим раз (не руками) до того, як його торкнеться інший гравець, то призначається вільний удар на користь команди суперника, який виконують з того місця, де було зроблено порушення. Якщо після того, як м'яч вступить у гру, голкіпер навмисне бере м'яч у руки до того, як його торкнеться інший гравець, то призначається штрафний удар на користь команди суперника. Якщо порушення зроблено за межами штрафного майданчика голкіпера, удар виконують з того місця, де його було зроблено. Вільний удар призначається на користь команди суперника, якщо порушення зроблено усередині штрафного майданчика голкіпера. Удар виконують з того місця, де було зроблено порушення.

Правило XIV. 11-метровий штрафний удар (пенальті)

Якщо футболіст порушив правила гри у межах штрафного майданчика, арбітр призначає 11-метровий удар на користь команди суперника. Гол може бути забитий безпосередньо з пенальті. Для виконання 11-метрового удару після закінчення часу тайму або додаткового часу надається доданий час.

Для виконання 11-метрового удару м'яч розташовують на одинадцятиметровій позначці. Гравця, що буде виконувати пенальті, необхідно визначити до удару, повідомити про це арбітра.

Голкіпер команди, що захищається, залишається на лицьовій лінії між стійками воріт, обличчям до гравця, що виконує удар, доти, поки удар не буде зроблений. Інші гравці перебувають усередині ігрового поля, за межами штрафного майданчика, за одинадцятиметровою позначкою, на відстані 9,15 м (10 ярдів) від одинадцятиметрової позначки.

Арбітр не подає сигнал для виконання пенальті доти, поки всі гравці не перебуватимуть на відстані 9,15 м від 11-метрової позначки. Він також вирішує, коли виконання удару завершено.

Гравець завдає удару, спрямовуючи м'яч уперед. Він не повинен торкатися м'яча вдруге, поки його не торкнеться інший гравець. М'яч уведено у гру, коли він перемістився вперед після удару ногою.

Якщо гравець виконує 11-метровий удар з порушенням Правил, то арбітр очікує результату. Якщо м'яч влучає у ворота, то удар виконують повторно; якщо м'яч не влучає у ворота, удар не повторюють. Якщо голкіпер порушує Правила, то арбітр чекає на результат. Якщо м'яч влучає у ворота, то гол зараховується. Якщо м'яч не влучає у ворота, удар виконують повторно. Якщо партнер гравця, який виконує пенальті, входить у штрафний майданчик або на відстань, меншу ніж 9,15 м (10 ярдів) від 11-метрової позначки, то арбітр дозволяє зробити удар. Якщо м'яч влучає у ворота, удар виконують повторно; якщо м'яч не влучає у ворота, удар не повторюють. Якщо м'яч відскакує від голкіпера, поперечини або стійки воріт і торкається цього гравця, арбітр зупиняє гру й відновлює матч призначенням вільного удару на користь команди, що

захищається. Якщо партнер голкіпера входить у штрафний майданчик або на відстань, меншу ніж 9,15 м (10 ярдів) від 11-метрової позначки, то арбітр дозволяє зробити удар. Якщо м'яч влучає у ворота, гол зараховується, якщо м'яч не влучає у ворота, удар виконують повторно.

Якщо гравці обох команд порушують Правила, то удар виконують повторно. Якщо після виконання пенальті гравець, який його виконував, торкнувся м'яча вдруге (не руками) перше, ніж його торкнеться інший гравець, то призначається вільний удар на користь команди суперника. Удар виконують з того місця, де відбулося порушення.

Якщо гравець, який виконав пенальті, навмисне бере м'яч у руки, перш ніж його торкнеться інший гравець, то призначається штрафний удар на користь команди суперника. Удар виконують з того місця, де відбулося порушення.

Якщо м'яч відскакує в поле від голкіпера, поперечини або стійки воріт і зіштовхується зі стороннім предметом, то арбітр зупиняє гру. Гру відновлюють укиданням спірного м'яча в тому місці, де відбувся вплив стороннього чинника.

Правило XV. Укидання м'яча з-за бічної лінії

Одним зі способів поновлення гри є укидання м'яча з-за бічної лінії. Якщо м'яч влучить у ворота безпосередньо після вкидання, його не зараховують.

Укидання призначається, якщо м'яч перетинає бічну лінію по землі або в повітрі, з того місця, де він перетнув бічну лінію. Вкидає м'яч суперник гравця, який останнім торкнувся м'яча.

У момент вкидання м'яча гравець повинен перебувати обличчям до ігрового поля, обома ногами стояти на бічній лінії або за бічною лінією, вкидати м'яч через потилицю з-за голови двома руками (рис. 5.12).

Рис. 5.12. Правильне вкидання м'яча із замахом з-за голови

Гравець, який вкинув м'яч, не повинен торкатися м'яча знову, поки його не торкнеться інший гравець. М'яч вважається у грі після того, як він опиниться на ігровому полі.

Якщо гравець, який вкидав м'яч, торкнеться його (не рукою) повторно до того, як м'яча торкнеться інший гравець, то арбітр призначає вільний удар для команди суперника з того місця, де було порушення Правил.

Якщо після вкидання м'яча гравець зумисне торкнеться його до того, як м'яча торкнеться інший гравець, то арбітр призначає штрафний удар для команди суперника у місці, де було порушено Правила. Якщо ж це порушення сталося у штрафному майданчику команди, гравець якої зіграв рукою, то призначається 11-метровий удар.

Якщо після введення м'яча у гру голкіпер торкнеться м'яча вдруге (не руками) до того, як його торкнеться інший гравець, то призначається вільний удар на користь команди суперника. Удар виконується з того місця, де відбулося порушення. Якщо після введення м'яча у гру голкіпер навмисне бере м'яч у руки до того, як його торкнеться інший гравець, то призначається штрафний удар на користь команди суперника.

Правило XVI. Удар від воріт

Удар від воріт призначається, коли м'яч повністю перетнув лицьову лінію по землі або в повітрі й не потрапив у ворота відповідно до Правила X.

Удар від воріт – це спосіб поновлення гри. Якщо м'яч був забитий зразу після удару від воріт, він зараховується, але лише у ворота команди суперника.

Удар від воріт має виконувати гравець команди, що захищається, з будь-якої точки воротарського майданчика. При цьому суперники повинні залишатися за межами штрафного майданчика доти, поки м'яч не буде уведений у гру. Гравець, що б'є, не торкається м'яча вдруге, поки його не торкнеться інший гравець. М'яч вважається у грі, коли він безпосередньо вибитий за межі штрафного майданчика (рис. 5.13).

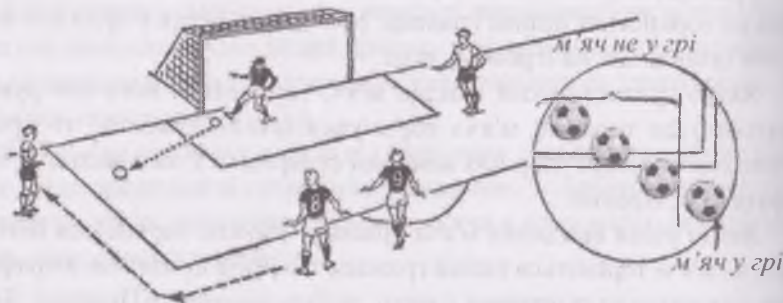

Рис. 5.13. Введення м'яча у гру ударом від воріт

Якщо м'яч після удару ногою не вийшов за межі штрафного майданчика і не торкнувся жодного з гравців, то удар виконують знову.

Якщо м'яча, введеного у гру, торкнувся другий раз гравець, який виконує удар (не руками), перш ніж його торкнеться інший гравець, то призначається вільний удар на користь команди суперника. Удар виконують з того місця, де було зроблено порушення. Якщо після того, як м'яч уведений у гру, гравець, що виконує удар, навмисне бере м'яч у руки, перш ніж його торкнеться інший гравець, то призначається штрафний удар на користь команди суперника. Удар виконують з того місця, де було зроблено порушення. Якщо порушення зробив гравець у своєму штрафному майданчику, призначається 11-метровий удар. Якщо після того, як м'яч уведений у гру, голкіпер торкається м'яча вдруге (не руками), перше ніж його

торкнеться інший гравець, то призначається вільний удар на користь команди суперника. Удар виконують з того місця, де було зроблено порушення. Якщо після того, як м'яч уведений у гру, голкіпер навмисне бере м'яч у руки, перше ніж його торкнеться інший гравець, то призначається штрафний удар на користь команди суперника. Якщо порушення зроблено за межами штрафного майданчика голкіпера, удар виконують з того місця, де було зроблено порушення.

Правило XVII. Кутовий удар

Кутовий удар призначається, якщо м'яч повністю перетнув лицьову лінію по землі або в повітрі й не потрапив у ворота відповідно до Правил Х, при цьому останнім м'яча торкнувся гравець команди, що захищається.

Кутовий удар є також способом поновлення гри. Якщо м'яч був забитий безпосередньо з кутового удару, його зараховують, але тільки у ворота суперника.

Для виконання кутового удару м'яч встановлюють усередині кутової дуги біля найближчої стійки кутового прапорця (рис. 5.14). Сійку кутового прапорця не переставляють. Суперники залишаються на відстані не ближче ніж 9,15 м (10 ярдів) від м'яча, поки він не буде уведений у гру. Удар завдає гравець команди, що атакує. М'яч вважається у грі, коли він почав рухатися після удару ногою. Гравець, що виконує удар, не може торкатися м'яча вдруге, поки його не торкнеться інший гравець.

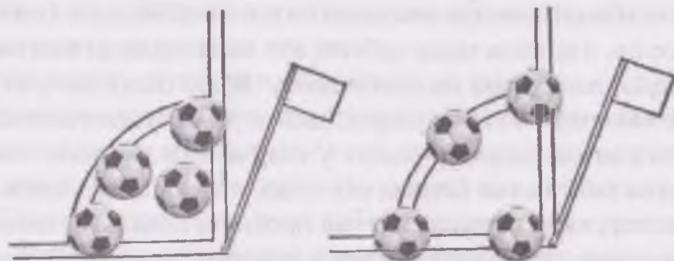

Рис. 5.14. Встановлення м'яча у сектор для виконання кутового удару

Якщо після введення м'яча у гру гравець, який виконав кутовий удар, торкнеться м'яча вдруге (не руками) до того, як його торкнеться інший гравець, то призначається вільний удар на користь команди суперника. Удар виконують з того місця, де відбулося порушення. Якщо після введення м'яча у гру гравець, який виконував кутовий удар, навмисне бере м'яч у руки до того, як його торкнеться інший гравець, то призначається штрафний удар на користь команди суперника, який виконують з того місця, де відбулося порушення. Якщо порушення відбулося всередині штрафного майданчика гравця, який виконав кутовий удар, призначається 11-метровий удар. Якщо після того, як м'яч уведений у гру, голкіпер, що виконав кутовий удар, торкнеться м'яча вдруге (не руками) до того, як його торкнеться інший гравець, то призначається вільний удар на користь команди суперника. Удар виконують з того місця, де відбулося порушення. Якщо після того, як м'яч був уведений у гру, голкіпер, який виконав кутовий удар, навмисне бере м'яч у руки до того, як його торкнеться інший гравець, то призначається штрафний удар на користь команди суперника.

Якщо необхідно визначити переможця для подальшої участі в наступному раунді, а матч закінчився внічию, призначають виконання ударів з 11-метрової позначки.

Для цього арбітр вибирає ворота, у які будуть пробиватися пенальті. Він кидає копійку, і команда, капітан якої виграв жереб, виконує удар першою. Арбітр веде запис виконаних ударів. Обидві команди виконують по п'ять ударів відповідно до умов виконання ударів, викладених нижче. Команди виконують удари за чергою. Якщо до того, як обидві команди виконали по п'ять ударів, одна з них забила більше голів, ніж інша може забити, або інша команда вже виконала п'ять ударів, далі удари не пробивають. Якщо після того, як обидві команди виконали по п'ять ударів, забито рівне число голів або голів не забито взагалі, удари тривають у тому ж порядку доти, поки одна з команд не заб'є на гол більше, ніж інша, після рівного числа ударів.

Голкіпер, який отримав під час пробиття пенальті ушкодження, що не дозволяє продовжувати гру у воротах, може бути замінений гравцем, заявленим командою на матч, без обліку максимального числа замінів, передбаченого правилами змагань.

За винятком викладеного вище випадку, пробивати післяматчеві пенальті дозволяється тільки гравцям, що перебували на полі в момент закінчення матчу з урахуванням додаткового часу, якщо такий був.

Удари мають виконувати різні гравці, і всі гравці, що беруть участь, повинні пробити, перш ніж будь-який гравець зможе пробити удар повторно. Гравець, що бере участь у виконанні ударів, може помінятися місцями з голкіпером у будь-який час у ході виконання післяматчевих пенальті.

Під час виконання післяматчевих пенальті на полі дозволяється перебувати тільки гравцям, що беруть участь у виконанні ударів, та арбітрам.

Усі гравці, крім гравця, який виконує удар, і двох голкіперів, мають перебувати в центральному колі.

Голкіпер команди, гравець якої виконує удар, повинен перебувати на ігровому полі поза штрафним майданчиком, у якому пробивають удар, біля перетинання лицьової лінії з лінією штрафного майданчика.

Під час виконання пенальті застосовуються відповідні Правила гри і рішення Міжнародної Ради.

5.2. Жести арбітра та асистентів арбітра

Жести мають бути чіткими і визначеними. Вони мають бути зрозумілі не лише гравцям, але й глядачам. Жести необхідні у тих випадках, коли гравці не зрозуміли, в чому порушення, або вони знаходяться від арбітра на значній відстані, або вони з якоїсь причини не чули свистка на зупинку гри та ін.

Арбітри високої кваліфікації спеціально тренують жестикуляцію. Практикою встановлені та рекомендовані ФІФА і Федерацією футболу такі жести арбітра для застосування у різних моментах гри (вони ідентичні жестам, які застосовуються в міжнародній практиці).

1. Піднята вгору одна рука арбітра означає, що гравці однієї з команд допустили порушення правил гри і арбітр карає команду вільним ударом, з якого не можна забити м'яч у ворота суперника (рис. 5.15 а).

2. Підняті вгору руки означають, що час усієї гри або першої половини закінчено (рис. 5.15 б).

3. Зігнутими в ліктях руками рухом угору-вниз арбітр показує, що він бачив порушення, але, щоб команда, яка провинилася, не мала переваги, гра повинна продовжуватися. Як правило, цей жест додатково супроводжується словами арбітра: "Продовжуйте гру" або "Грайте" (рис. 5.15 в).

4. Помах кистю руки до себе арбітр застосовує в тих випадках, коли гравець чекає свистка або коли одна з команд умисне затримує час і не вводить м'яч у гру. Цим же жестом арбітр дозволяє гравцеві, що тимчасово покинув поле або що виходить на заміну, увійти в межі поля для участі в грі (рис. 5.15 д).

Рис. 5.15. Жести арбітра в полі

5. Рух руки від воріт у напрямі центру футбольного поля означає, що взяття воріт однією з команд відбулося правильно і м'яч необхідно подати на центральну відмітку футбольного поля для того, щоб гравець команди, у ворота якої був забитий м'яч, відновив гру початковим ударом (рис. 5.16 а).

6. Негативний рух однією або обома руками на рівні голови застосовується арбітром при неправильному взятті воріт. В цьому випадку арбітр швидко наближається до місця порушення і показує місце, де воно сталося і звідки потрібно провести штрафний або вільний удар (рис. 5.16 б).

7. Вертикальний рух похитування кистями або пальцями означає, що м'яч після зупинки гри введений у гру неправильно, що для введення м'яча у гру він має бути нерухомий. Цей жест слідує після свистка арбітра на повторне виконання удару (рис. 5.16 в).

8. Гравець зіграв рукою, але для глядачів і гравців це порушення залишилося непоміченим. У цьому випадку свисток арбітра супроводжує таким жестом: долоня однієї руки постукує по передпліччю другої, піднятої вгору (рис. 5.16 д).

Рис. 5.16. Жести арбітра в полі

9. Призначаючи штрафний або вільний удар, вказує, де сталося порушення, або місце, з якого належить увести м'яч у гру, а потім наступним жестом показує, у бік якої команди потрібно провести удар (рис. 5.17 а).

10. Призначаючи кутовий удар після виходу м'яча за межі поля, арбітр показує, з якого боку має бути проведений кутовий удар (рис. 5.17 б).

11. Арбітр призначив 11-метровий удар, вказуючи рукою на відповідну відмітку (рис. 5.17 в).

12. Удар від воріт. Арбітр показує рукою на кут воротарського майданчика, який знаходиться ближче до місця виходу м'яча за лінію воріт (рис. 5.17 д).

13. У ході матчу арбітр застосовує спеціальні картки червоного і жовтого кольорів. Піднята високо над головою картка червоного кольору означає, що гравця, який допустив грубе порушення,

вилучаються з поля без права заміни іншим гравцем. Якщо гравцеві вносився попередження, арбітр застосовує картку жовтого кольору (рис. 5.17 е).

14. Піднята рука арбітра з похитуванням кисті з одного боку в другий означає: "сигнал асистента арбітра на лінії бачу, але приймаю інше рішення" (рис. 5.17 є).

Рис. 5.17. Жести арбітра в полі

Асистенти арбітра на лінії

1. У разі виходу м'яча за лінію воріт від гравця команди, що нападає, асистент арбітра вказує прапорцем у бік площі воріт команди, що захищається (рис. 5.18 а).

2. У разі виходу м'яча за лінію воріт від гравця команди, що захищається, асистент арбітра вказує прапорцем на найближчий від себе кутовий сектор (рис. 5.18 б).

3. У разі виходу м'яча за бічну лінію асистент арбітра показує прапорцем у бік воріт команди, гравець якої останнім торкнувся м'яча (рис. 5.18 в).

4. Визначаючи положення "поза грою", асистент арбітра різко піднімає прапорець над головою, а потім вказує на місце перебування гравця, що виявився в положенні "поза грою" (рис. 5.18 д).

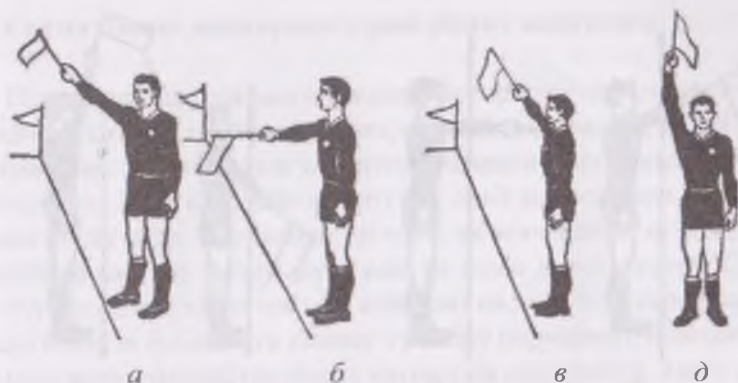

Рис. 5.18. Жести асистента арбітра на лінії

5. Прийнято три положення прапорця – залежно від місця перебування гравця команди, що нападає, який опинився в положенні "поза грою":

- угору-вперед – асистент арбітра вказує місце перебування гравця в положенні "поза грою" на протилежній від себе стороні поля (рис. 5.19 а);
- уперед паралельно поверхні поля – гравець знаходився в середній частині поля (рис. 5.19 б);
- уперед-вниз – гравець перебуває на ближній до асистента арбітра стороні поля (рис. 5.19 в).

6. Визначаючи інші порушення правил гри (груба, небезпечна гра, гра рукою, недисциплінована поведінка, вторинне торкання м'яча після введення його в гру, вихід гравця на поле без дозволу арбітра, неправильне вкидання м'яча з-за бічної лінії та ін.), асистент арбітра різко піднімає прапорець угору й робить ним декілька сигналів над головою. Після того, як арбітр зверне увагу на сигнал асистента на лінії і зупинить гру, одночасно зі свистком потрібно вказати прапорцем у бік воріт команди, гравець якої допустив порушення (рис. 5.19 д).

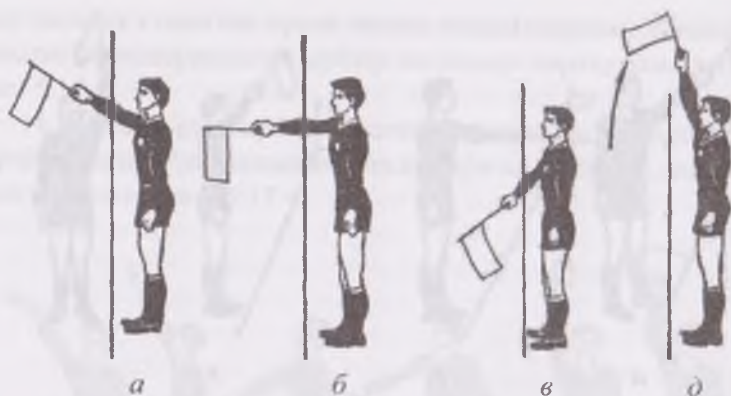

Рис. 5.19. Жести асистента арбітра на лінії

7. Щоб сповістити арбітра про намір команди зробити заміну, асистент на лінії піднімає двома руками прапорець над головою (рис. 5.20).

Рис. 5.20. Сигнал прапорцем про намір команди зробити заміну

Сигналізація прапорцем у разі різних порушень

Під час проведення змагання асистент арбітра повинен своєчасно визначати вихід м'яча за межі поля, а також порушення, на які арбітр просив звертати його увагу, і чітко подавати встановлені сигнали прапорцем. При цьому асистент на лінії не повинен поспішно подавати сигнали, наприклад до того, як м'яч вийде за межі поля, передбачаючи, що цьому ніхто вже не може перешкодити. Сигнал має бути поданий після того, як асистент на лінії буде переконаний у виході м'яча за лінію або в явному ігровому порушенні. В останньому випадку асистент арбітра подає сигнал на порушення, якого арбітр дійсно не міг бачити, але не повинен давати сигнал, якщо зупинка гри принесе перевагу команді, що провинилася.

Визначаючи порушення правил (переважно правила XII, якщо до початку гри арбітр просив про цю допомогу асистентів на лінії), асистент арбітра прапорцем подає сигнали, які поділяються на дві фази:

- перша – потрібно підняти прапорець угору, аби привернути увагу арбітра (рис. 5.21 а);
- друга – після того, як арбітр зверне увагу на сигнал асистента і зупинить гру, одночасно свистком потрібно вказати прапорцем, кому належить право ввести м'яч у гру, тобто показати прапорцем, у бік якої команди має бути призначений вільний або штрафний удар (рис. 5.21 б).

У другій фазі в одних випадках асистент арбітра не повертається боком до поля, аби показати прапорцем, у бік якої команди потрібно призначити той або інший удар. Це буває тоді, коли він тримає прапорець у тій руці, яку, стоячи лицем до поля, разом із прапорцем може витягнути вбік від себе. В інших випадках асистент арбітра повинен стати боком до поля і лицем до лінії воріт команди, що провинилася, і тримати прапорець на витягнутій руці дещо вище за рівень плечей, показуючи, у бік якої команди потрібно призначити той або інший удар, а не перекладати прапорець з однієї руки в іншу. Асистент на лінії також повинен діяти у разі виходу м'яча за бічну лінію, виключаючи першу фазу сигналізації.

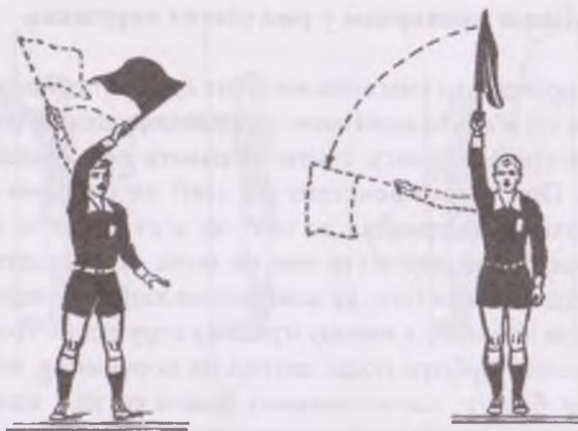

Рис. 5.21. Жести асистента арбітра на лінії

У тих випадках, коли арбітру важко визначити, який удар потрібно призначити за сигналом прапорця асистента на лінії, останній повинен пояснити своє рішення додатковим жестом, наприклад підняти вільну від прапорця руку вгору, пояснюючи тим самим, що гру треба відновити вільним ударом.

Якщо до того, як м'яч уведений у гру, гравець допускає будь-яке інше порушення, якого не помічає арбітр і яке, на думку асистента арбітра, не має бути залишене без уваги арбітра, то асистент, піднявши прапорець угору над головою, робить ним декілька сигналів (рис. 5.21). Такими порушеннями можуть бути образа суперника, асистента арбітра і тому подібне.

Варто нагадати, що при діагональному способі суддівства, коли арбітр пересувається по діагоналі в сторону одного з кутів поля, куди перемістилася гра, помічники залишаються за спиною або збоку від нього і під час спостереження за грою у вказаній зоні поля асистенти на деякий час можуть випасти з його поля зору. В той же час помічник арбітра з протилежної до арбітра сторони ретельно спостерігає за можливим положенням гравців "поза грою". Якщо помічник бачить, що арбітр у цей момент займає позицію, з якої важко побачити сигнал, поданий прапорцем, то він повинен дещо затримати вгорі піднятий

прапорець, щоб арбітр, повернувшись і побачивши сигналізацію, міг прийняти відповідне рішення. Якщо арбітр так і не звертає уваги на сигналізацію помічника, а гра продовжується, то асистент на лінії повинен припинити подачу сигналів прапорцем. Якщо ж арбітр не звернув увагу на сигнал помічника і, на думку асистента арбітра, непомічена помилка призвела до ще більшого порушення, то він повинен привернути увагу арбітра іншими способами, про які було домовлено до початку гри.

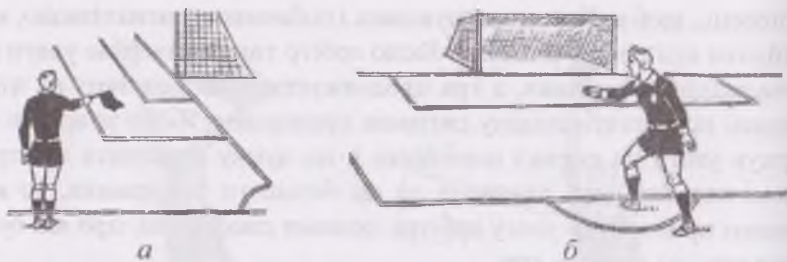
Під час пересування і спостереження за грою прапорець потрібно тримати внизу.

Якщо арбітр домовився з асистентом на лінії про те, що той контролюватиме час гри, то помічникові рекомендується за 1 хв до закінчення першої половини або всієї гри привернути увагу арбітра декількома сигналами прапорцем вниз або іншим встановленим сигналом. Сигналом про закінчення часу гри може бути закручений на держак прапорець, який помічник арбітра утримує в горизонтальному положенні перед собою, якщо лише в цей час на його половині не йде гра і він упевнений, що в цей момент не буде потрібен прапорець для сигналізації порушення. Можуть бути й інші сигнали, про які арбітр домовляється з асистентами на лінії ще до початку гри. Як тільки арбітр зверне увагу на сигнал асистента на лінії, останній повинен негайно припинити подачу сигналу.

Вихід м'яча за лінію воріт від гравця команди, що нападає (удар від воріт). Асистент арбітра має різко підняти прапорець приблизно на рівні плечей, вказуючи ним у напрямку воріт команди, яка захищається, і, переконавшись, що арбітр побачив поданий сигнал, опустити прапорець і почати рух у напрямі до середньої лінії поля (рис. 5.22).

Потім асистент на лінії повинен зайняти позицію, з якої йому найвигідніше буде спостерігати за можливими порушеннями під час удару від воріт і за подальшим ходом гри. Арбітр у полі в разі необхідності має дати сигнал жестом руки, що призначається удар від воріт (рис. 5.22).

Вихід м'яча за лінію воріт від гравця команди, що захищається (кутовий удар). Асистент арбітра повинен різко підняти прапорець,

*Рис. 5.22. Жести асистента арбітра на лінії та арбітра в полі:
а – сигнал прапорцем у разі виходу м'яча за лінію воріт від гравця команди, що нападає, – удар від воріт; б – сигнал арбітра жестом руки про удар від воріт*

вказуючи ним на кутовий сектор (рис. 5.23). Переконавшись, що арбітр поділяє його думку щодо прийнятого рішення, помічник арбітра швидко прямує до лінії воріт і займає свою позицію під час кутового удару.

Арбітр у полі за необхідності має дати сигнал жестом руки про призначення кутового удару (рис. 5.23). Вказувати треба на кутовий сектор, найближчий до виходу м'яча за лінію воріт.

Асистент арбітра різко піднімає прапорець трохи вище за рівень плечей, вказуючи ним у бік воріт команди, гравець якої останнім торкнувся м'яча (рис. 5.24).

*Рис. 5.23. Жести асистента арбітра на лінії та арбітра в полі
а – сигнал прапорцем у разі виходу м'яча за лінію воріт від гравця команди, що захищається, – кутовий удар; б – сигнал арбітра жестом руки про кутовий удар*

Після того, як арбітр зупинив гру або м'яч явно вийшов за лінію, потрібно вказати місце, звідки повинен бути вкинутий м'яч, і швидко зайняти позицію для спостереження за грою під час розвитку атаки та правильністю вкидання м'яча. Так само має вчинити асистент на лінії, якщо гравець порушує правила вкидання м'яча.

Рис. 5.24. Сигнал прапорцем про вихід м'яча за бічну лінію

Визначаючи положення "поза грою", асистент арбітра повинен різко підняти прапорець над головою і потім, коли арбітр подає сигнал на зупинку гри, вказати на місце порушення, як це показано на рис. 5.25.

Переконавшись, що арбітр зрозумів його сигнал, помічник повинен опустити прапорець і попрямувати у бік команди-порушника, щоб зайняти позицію, з якої зручно спостерігати за можливими порушеннями після відновленні гри.

Сигналізувати прапорцем про положення "поза грою" необхідно незалежно від того, де воно зафіксоване – на стороні арбітра або на стороні асистента арбітра на лінії.

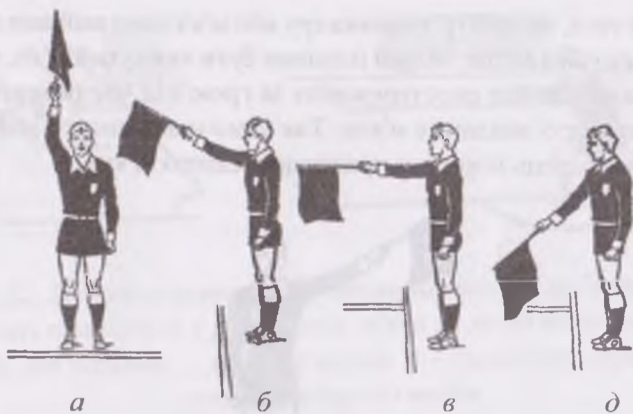

Рис. 5.25. Сигнали прапорцем про положення "поза грою": а – прапорець піднятий вгору, сигнал про положення гравця "поза грою"; б – після того, як арбітр зупинив гру, асистент на лінії вказує місце знаходження гравця "поза грою" на протилежній від себе стороні поля; в – те саме, що і в позиції б, але в середній частині поля; д – те саме, що і в позиції б, але на ближній до арбітра лінії стороні поля

Жести арбітра в полі

Рис. 5.26. Жести арбітра в полі: а – рука, піднята вгору, – вільний удар; б – рука, спрямована в сторону воріт, – штрафний удар

а

б

в

Рис. 5.27. Жести арбітра в полі: а – гра рукою; б – поштовх руками; в – грубий поштовх

а

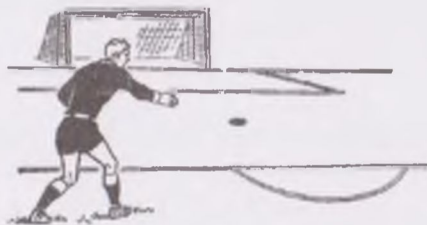

б

в

Рис. 5.28. Жести арбітра в полі: а – підніжка; б – удар ногою по нозі; в – стрибок на суперника

а

б

Рис. 5.29. Жести арбітра в полі: а – вказує місце порушення або місце, з якого потрібно ввести м'яч у гру; б – вказує на те, що зупинки гри не буде

Рис. 5.30. Попередження або вилучення гравця – піднята вверху рука із карточкою відповідного кольору (жовта – попередження, червона – вилучення)

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які вимоги до поля для гри у футбол?
2. Які основні вимоги до екіпірування гравців?
3. Якою має бути кількість гравців у матчі?
4. Які функції та повноваження арбітра змагань та його асистентів?
5. Як починається і поновлюється гра?
6. У яких випадках м'яч вважається забитим у ворота?
7. У чому полягає суть правила положення "поза грою"?
8. Коли арбітр призначає штрафний і вільний удари?
9. У яких випадках арбітр призначає 11-метровий штрафний удар?
10. Як арбітр карає гравців за порушення правил і неспортивну поведінку?
11. Як виконується вкидання м'яча та удар від воріт?
12. Як виконується кутовий удар, у яких випадках його призначають?
13. У яких випадках м'яч знаходиться у грі й поза грою?
14. Які жести арбітра вам відомі?
15. Які жести асистента арбітра ви знаєте?

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абетка футболіста: навч. посіб. / [укл. Б.Ф. Ведмеденко, М.Д. Зубалій та ін.]; за ред. М.І. Маниліча. – Чернівці: Рута, 2002. – 232 с.
2. Барсук О.Л. Страницы футбольной летописи / О.Л. Барсук, А.И. Кудрейко. – Минск: Полымя, 1987. – 155 с.
3. Боднар Я. Валерій Лобановський: штрихи до біографії і творчих принципів / Я. Боднар // Футбол в Україні – витоки, традиції, перспективи: зб. матеріалів IV наук.-практ. конф. – Л.; К., 2004. – С. 135-139.
4. Вилегжанін А. Історія розвитку футболу / А. Вилегжанін // Історія Олімпійського спорту України: Зб. матеріалів IV Всеукр. студент. наук.-практ. конф. – Д., 2008. – С. 43-48.
5. Вихров К.Л. Из истории правил игры / К.Л. Вихров // Футбол в Україні – витоки, традиції, перспективи: зб. матеріалів IV наук.-практ. конф. – Л.; К., 2004. – С. 170-178.
6. Вихров К. Л. Подготовка футбольного арбитра / К.Л. Вихров. – К.: Здоров'я, 1987. – 200 с.
7. Вихров К.Л. Футбол в школе: посobie для учителя / К.Л. Вихров. – К.: Рад. шк., 1990. – 192 с.
8. Вихров К. Разминка футболистов : метод. посobie / К. Вихров, А. Дулибский. – К.: Комби ЛТД, 2005. – 192 с.
9. Віхров К.Л. Тактика захисту / К.Л. Віхров // Фізичне виховання в школі. – 2004. – №4. – С. 17-21.
10. Віхров К.Л. Футбол у школі : навч.-метод. посіб. / К.Л. Віхров. – К.: Комбі ЛТД, 2004. – 256 с.
11. Вопросы и ответы к Правилам игры 2004 г. / утв. Междунар. советом футбольных ассоциаций; под ред. К. Вихрова. – [К.: ФФУ, Науч.-метод. (техн.) комитет, 2004]. – 40 с.
12. Воскресенский Б. М. Футбол в фалеристике, датах и событиях / Б.М. Воскресенский, С.И. Кулибабенко. – К.: Молодь, 1990. – 215 с.
13. Все о футболе: справочник / [сост. Л. Г. Лебедев]. – М.: Сов. спорт, 1990. 237 с.

14. Гаджега В.М. Історія футболу на Закарпатті / В.М. Гаджега // Футбол в Україні – витоки, традиції, перспективи: зб. матеріалів IV наук.-практ. конф. – Л.; К., 2004. – С. 26-41.
15. Гайдовский В. 800 вопросов и ответов о правилах футбола : справочник / В. Гайдовский. – Тбилиси: [б.и.], 1987. – 190 с.
16. Галинский В. Валерий Лобановский. Четыре жизни в футболе / Виталий Галинский. – К.: Компьютерпресс, 2002. – 334 с.
17. Гальченко О.М. Зародження та початковий розвиток футболу в Донбасі / О.М. Гальченко // Футбол в Україні – витоки, традиції, перспективи : зб. матеріалів IV наук.-практ. конф. – Л.; К., 2004. – С. 41-48.
18. Гриндлер К. Техническая и тактическая подготовка футболистов / К. Гриндлер, Х. Пальке, Х. Хеммо. – М.: Физкультура и спорт, 1976. – 256 с.
19. Грудняк С. Коротка історія волинського футболу / С. Грудняк // Футбол в Україні – витоки, традиції, перспективи: зб. матеріалів IV наук.-практ. конф. – Л.; К., 2004. – С. 110-118.
20. Дулібський А.В. Моделювання тактичних дій у процесі підготовки юнацьких команд з футболу: [посібник] / [А.В. Дулібський]. – К.: ФФУ, Наук.-метод. комітет, 2001. – 130 с.
21. Дулібський А.В. Спортивний відбір у футболі : наук.-метод. посіб. / А.В. Дулібський, А.Г. Яценко, В.В. Ніколаєнко. – К.: ФФУ, 2004. – 135 с.
22. Дулібський А.В. Техніко-тактична підготовка юних футболістів / [Дулібський А.В., Фалес Й.Г. – К.: ФФУ, Наук.-метод. комітет, 2001. – 61 с.
23. Дупнак І. 11 героїв – 11 долей / І. Дупнак // Карпати. – Л., 2008. – С. 27-29.
24. Енциклопедія Олімпійського спорту України / за ред. В.М. Платонова. – К.: Олімп. література, 2005. – 463 с.
25. Зубалій М.Д. Першоджерела українського футболу / М.Д. Зубалій // Футбол в Україні – витоки, традиції, перспективи : зб. матеріалів IV наук.-практ. конф. – Л.; К., 2004. – С. 11-20.
26. Кобрин Б. Львівське коріння українського футболу / Б. Кобрин, Ю. Михалюк. – Л.: Піраміда, 2005. – 72 с.

50. Сіренко Р.Р. Комплексний контроль працездатності юних футболістів: [методика, оцінка та корекція] / Р.Р. Сіренко – К.: [ФФУ: Комбі ЛТД], 2006. – 116 с.
51. Скомороха Т. Из истории зарождения футбола на Луганщине (1908-1935 гг.) / Т. Скомороха // Футбол в Україні – витоки, традиції, перспективи : зб. матеріалів IV наук.-практ. конф. – Л.; К., 2004. – С. 74-78.
52. Соломонко В.В. Єдиноборства у футболі / В.В. Соломонко. – К.: Здоров'я, 1981. – 86 с.
53. Соломонко В.В. Новобранцям футболу / В.В. Соломонко. – К.: Здоров'я, 1970. – 97 с.
54. Соломонко В.В. Тренінг вратаря в футболі / В.В. Соломонко. – К.: Здоров'я, 1986. – 122 с.
55. Соломонко В.В. Футбол: [підруч. для студ. вузів фіз. виховання і спорту] / В.В. Соломонко., Г.А. Лісенчук, О.В. Соломонко. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – К.: Олімпійська література, 2005. – 296 с.
56. Соломонко В.В. Футбол: навч.-метод. посіб. для тренерів і гравців дит.-юнац. та аматор. футболу / В.В. Соломонко, Й.Г. Фалес, Б.В. Хоркавий. – Л., 2007. – 134 с.
57. Страшевич В.Б. Футбол Черкаського краю / В.Б. Страшевич // Футбол в Україні – витоки, традиції, перспективи: зб. матеріалів IV наук.-практ. конф. – Л.; К., 2004. – С. 49-60.
58. Фалес Й. Г. Ігри та ігрові вправи техніко-тактичного характеру для підготовки футболістів / Й.Г. Фалес. – Л., 1999.
59. Фалес Й.Г. Розвиток футболу на Львівщині з часів зародження до 1914 року / Й.Г. Фалес, І.М. Чорнобай, В.І. Борейко // Футбол в Україні – витоки, традиції, перспективи: зб. матеріалів IV наук.-практ. конф. – Л.; К., 2004. – С. 179-185.
60. Фалес Й.Г. Розвиток футболу на Львівщині та в інших містах Західної України в 1914-1941 роках / Й.Г. Фалес, І.М. Чорнобай, В.І. Борейко // Футбол в Україні – витоки, традиції, перспективи: зб. матеріалів IV наук.-практ. конф. – Л.; К., 2004. – С. 140-147.
61. Франков А.В. Футбол / А.В. Франков. – Х. Фактор, 2009. – 192 с.

62. Футбол в коллективах физкультуры / под ред. А.Д. Брейкина. – М.: Физкультура и спорт, 1979. – 168 с.
63. Футбол: учебник для физкультур ин-тов / под ред. П.Н. Казакова. – М.: Физкультура и спорт, 1978. – 256 с.
64. Хеддерготт К.-Х. Новая футбольная школа / К.-Х. Хеддерготт. – М.: Физкультура и спорт, 1976. – 239 с.
65. Чанади А. Футбол : стратегия / Арпад Чанади; [пер. с венг. Ю. Гербета]. – М.: Физкультура и спорт, 1986. – 208 с.
66. Чанади А. Футбол : техника / Арпад Чанади; [пер. с венг. В.М. Полиевитова] – М.: Физкультура и спорт, 1978. – 256 с.
67. Чернобай І.М. Розвиток швидкісних якостей юних футболістів: навч.-метод. рек. / І.М. Чернобай. – Л.: Укр. технології, 2007. – 60 с.
68. Шамардин В.Н. Футбол : метод. пособие / В.Н. Шамардин, В.Г. Савченко. – Днепропетровск: [б. и.], 1997. – 213 с.
69. Швыков И.А. Футбол в школе / И.А. Швыков. – М.: Тера-Спорт: Олимпия Пресс, 2002. – 144 с.
70. Якимишин І.Д. Розвиток футболу в регіонах, спортивних товариствах та клубах Західної України / І.Д. Якимишин, В.В. Соломонко // Футбол в Україні – витоки, традиції, перспективи: зб. матеріалів ІV наук.-практ. конф. – Л.; К., 2004. – С. 225-232.
71. Bednarski L. Pilka nozna / L. Bednarski, A. Kozmin, Z. Mazur. – Krakow: [s. n.], 1992. – 322 p.
72. Bergier J. Pilka nozna dzieci i mlodziezy / J. Bergier. – Warszawa: AWF, 1998. – 135 s.
73. Kapera R. Pilka nozna. Szkolenie dzieci i mlodziezy / R. Kapera, D. Sedziewski. – Warszawa: PZPN, 1997. – 257 s.
74. Laws of the game 2006 / autorised by the International Football Association Board. – Zurich: Federation Internationale de Football Association, 2006. – 84, 44 p.
75. Panfil R. Nauczanie gry w pilke nozna / R. Panfil, W. Zmuda. – Wroclaw: Sport-Contact, 1996. – 355 s.
76. Talaga J. Taktyka pilki noznej / J. Talaga. – Warszawa: Sport i Turystyka, 1999. – 156 s.

77. Talaga J. Technika pilki noznej / J. Talaga. – Warszawa : Sport i Turystyka, 1998. – 253 s.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Віхров К. Л. Футбол у школі : навч.-метод. посіб. / К.Л. Віхров. – К.: Комбі ЛТД, 2004. – 256 с.
2. Соломонко В.В. Футбол: [підруч. для студ. вузів фіз. виховання і спорту] / В.В Соломонко., Г.А. Лісенчук, О.В. Соломонко. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – К.: Олімпійська література, 2005. – 296 с.
3. Соломонко В.В. Футбол : посібник для футболістів і тренерів аматорського футболу / В.В. Соломонко, Г.А. Лісенчук, О.В. Соломонко. – К.: Олімпійська література, 2005. – 196 с.
4. Дулібський А.В. Техніко-тактична підготовка юних футболістів / [Дулібський А.В., Фалес Й.Г. – К.: ФФУ, Наук.-метод. комітет, 2001. – 61 с.
5. Футбол: учебник для физкультур ин-тов / под ред. П.Н. Казакова. – М.: Физкультура и спорт, 1978. – 256 с.
6. Чанади А. Футбол: стратегия / Арпад Чанади; [пер. с венг. Ю. Гербета]. – М.: Физкультура и спорт, 1986. – 208 с.
7. Чанади А. Футбол: техника / Арпад Чанади; [пер. с венг. В.М. Полиевитова] – М.: Физкультура и спорт, 1978. – 256 с.

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

В

Ведення м'яча:	93-96
– внутрішньою частиною підйому	94
– головою	96
– зовнішньою частиною підйому	94
– серединою підйому	94
– стегном	95
Види змагань:	157
– контрольні змагання	158
– кубкові змагання	158
– товариські змагання	158
– чемпіонати, змагання на першість	157
Відбирання м'яча:	101-103
– збоку	102
– підкатом	103
– спереду штовханням плечем в плече і накладанням стопи на м'яч	101
– стрибком уперед	102

Г

Гра тулубом	104
-------------	-----

Ж

Жести арбітра	195-198
Жести арбітра в полі	206-208
Жести асистента арбітра	198-206

З

Змішана система змагань	165
Зупинки м'яча:	81-87

– внутрішньою частиною стопи	82
– внутрішньою частиною стопи після його відскоку від землі	83
– гомілкою після його відскоку від землі	86
– животом	87
– зовнішньою частиною стопи після його відскоку від землі	85
– підшвою	84
– підшвою після його відскоку від землі	84
Зупинка м'яча в повітрі:	88-93
– внутрішньою частиною стопи	88
– головою	93
– грудьми	91
– п'ятою	92
– серединою підйому	89
– стегном	90

І

Індивідуальна тактика	120
-----------------------	-----

К

Класифікація тактики	119
Класифікація техніки	63, 64
Колективна тактика	123
Колова система змагань	159-162
Командна тактика нападу	130
Командна тактика у захисті	130

Л
Ловля м'яча воротарем 109-114

О
Обведення 96
Одиночний фінт 99

П
Подвійний фінт 100
Положення про змагання 166-167
Правила гри 13, 14,
19, 20,
49, 169
Принципи ведення гри 131

Р
Розвиток футболу:
– в Україні 16-27
– на Львівщині 27-38
– у незалежній Україні 38-49
– у світі 9-16

С
Система гри 132
Система змагань з
вибуванням 162-165
Системи розіграшів 158
Стиль гри 130
Сучасні правила гри: 169
– Правило I 169
– Правило II 174
– Правило III 175
– Правило IV 176
– Правило V 177
– Правило VI 179
– Правило VII 179
– Правило VIII 180
– Правило IX 181

– Правило X 182
– Правило XI 182
– Правило XII 183
– Правило XIII 186
– Правило XIV 189
– Правило XV 190
– Правило XVI 191
– Правило XVII 193

Т
Тактика 118
Тактична система 132
Тактичні дії 118
Техніка гри 62
Техніка гри воротаря 63
Технічна майстерність 62
Технічні прийоми 62

У
Удари в м'яч ногою: 67-75
– внутрішньою
частиною підйому 72
– внутрішньою
частиною стопи 67
– зовнішньою частиною
підйому 69
– зовнішньою частиною
стопи 73
– коліном 75
– носком 74
– п'ятою 74
– серединою підйому 71
Удари в м'яч головою: 75-81
– бічною частиною чола 81
– у русі 77
– у стрибку 78

– у стрибку з відштовхуванням однією ногою	79
– убік з місця	77
– з відштовхуванням двома ногами	80
– з місця	75
– з падінням уперед	78
– назад з місця	76
Укидання м'яча	104-106

Ф

Фінти:	96-101
– з відтягуванням м'яча назад	98
– з поворотом	98
– з пропуском м'яча	99
– з ударом в м'яч головою	98
– із занесенням ноги над м'ячем	101
– із зупинкою м'яча підошвою і веденням у тому ж напрямку	100
– під час зупинки м'яча	97

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

<p>А</p> <p>Адріано Л. 41</p>	<p>Б</p> <p>Баденя 19</p> <p>Базилевич О. 39</p> <p>Баканчош Д. 35</p> <p>Бандура Б. 38, 45</p> <p>Банников В. 26</p> <p>Баранець Б. 45</p> <p>Баранець Г. 45</p> <p>Батич Г. 38</p> <p>Батч 32</p> <p>Безуб'як В. 47</p> <p>Беньо Ю. 43, 44</p> <p>Береговський С. 35</p> <p>Бетті Е. 148</p> <p>Бишовець А. 26</p> <p>Бідловський В. 47</p> <p>Біланов І. 26</p> <p>Блавацький Б. 48</p> <p>Блохін О. 26, 40, 41</p> <p>Боберський І.М. 20, 29</p> <p>Бобиляк Я. 48</p> <p>Бондаренко Ю. 48</p> <p>Броварський Л. 35, 37, 46</p> <p>Булгаков В. 35, 36, 37</p> <p>Бурвіян О. 45</p> <p>Буряк Л. 26, 40</p>	<p>Веремєєв В. 26</p> <p>Виробек 27, 28</p> <p>Вільховий М. 45</p> <p>Вовчук Л. 43, 44</p> <p>Войнов Ю. 26</p> <p>Войтович Ю. 44</p> <p>Воробей А. 41</p> <p>Воронін А. 41</p>
<p>В</p> <p>Вава 148</p> <p>Вайда Г. 44</p> <p>Варламов В. 45</p> <p>Василитчук А. 38</p> <p>Васютик В. 47</p> <p>Вацек Р. 28</p> <p>Вейтруб 20</p>	<p>Г</p> <p>Габовда Я. 35, 36,</p> <p>Гайдучок С. 30</p> <p>Галько В. 45</p> <p>Гальчук Л. 45</p> <p>Ганке 32</p> <p>Гарб'єнь 32</p> <p>Генріх IV 12</p> <p>Генріх V 12</p> <p>Генріх VI 12</p> <p>Генріх VII 12</p> <p>Генріх VIII 12</p> <p>Герер І. 34, 35,</p> <p>Герилів І. 48</p> <p>Герліц 32</p> <p>Гецко І. 40, 43,</p> <p>Гірен Р. 15</p> <p>Гнатів Р. 44</p> <p>Годвін С. 47</p> <p>Голодюк О. 47</p> <p>Гончарук С. 45</p> <p>Горецький Р. 45</p> <p>Горобець О. 47</p> <p>Грещак Б. 34</p> <p>Гринишин Я. 47</p> <p>Гула О. 38</p> <p>Гурський А. 47</p> <p>Гусаківський 31</p> <p>Гусєв О. 41</p>	

Д

Данильчук П.	34, 35
Данилюк В.	34, 36, 37
Даньків А.	45
Деркач Р.	38
Джадсон	42
Джордан	18
Діді	148
Дума	31
Дячук-Ставицький Ю.	45

Е

Едуард II	11
Едуард IV	12

Є

Євглевський С.	44
Єзерський В.	41, 43, 44
Єлизавета I	12
Єфименко В.	44

Ж

Женюх О.	47
Журавчак В.	38, 44, 47

З

Закаріаш	148
Зарічнюк Є.	45
Зеньов С.	47
Зіго	148
Зуб Р.	44
Зубач Ю.	34

І

Іванюк В.	35
Ільків І.	45
Ільчишин А.	45

Й

Йордан Г.	17, 29
-----------	--------

К

Калита М.	45
Канак Й.	44
Карло II	13
Качалін Г.Д.	24
Квасников С.	38
Кемара	9
Кесло Б.	34
Кіндзерський Ю.	46
Кміцінський	32
Кобін В.	47
Ковалець С.	43, 44
Когн А.	30
Кожанов Д.	47
Козьбан Д.	45
Колотов В.	26
Кольцов О.	35
Коновалов С.	40
Кононов О.	47
Концевой Р.	47
Коньков А.	26, 39
Кополовець М.	47
Крощенко А.	35
Кромвель О.	13
Кузик Р.	47
Кузнєцов О.	26
Кулешевич О.	38
Кулішевич О.	44
Кульчицький І.	34, 35, 37, 38
Кусень Р.	44
Кутельмах М.	45
Кухар В.	32

Л

Лаба Р.	38
Лабуш О.	45
Лаврівський В.	18, 20
Лемещенко Л.	35
Леськів В.	38

Лихачов Г.	35, 36, 37	Пеле	148
Лобановський В.В.	25, 39	Перфецький Р.	31
Лобойко В.	45	Петрик А.	44
Лютий В.	26	Петрівський Т.	47
		Плотко І.	44
	М	Покора Р.	34
Мавров В.	45	Полякевич С.	30
Маковей І.	44	Поточняк Р.	34, 35, 37, 38
Макогін Ю.	44		
Мандзяк В.	46	Прайфер В.	34
Маркевич М.	42, 44	Прокопенко В.	39
Маркевич Ю.	42, 44	Протасов О.	26
Мартинюк Я.	47	Пузач В.	26
Марущак М.	45	Пшеничний С.	47
Медрецький І.	21	Пшик О.	38
Микитин В.	43, 44	Пясецький Є.	19, 29
Михайличенко О.	26, 40		
Мізін С.	43, 44		Р
Мікльош К.	35, 36	Радченко А.	41
Мілошевіч І.	47	Радь А.	45
Мілянч М.	148	Расулов Е.	44
Мунтян В.	26, 39	Романенко В.	47
Мюллер	32	Романюк В.	45
		Россихін Б.	38
	Н	Ротань Р.	41
Назаркевич Ю.	44	Русол А.	40, 41
Назаров Є.	44	Рюксер	12
Недзельський	17	Рябовол І.	45
Несмачний А.	41		
Новак А.	47		С
Носковський Р.	31	Сабо Й.	39
	О	Сагайдак А.	47
Олеярчик	32	Сангушко	19
Ощіпко І.	47	Сапіга	18, 19
		Сапуга А.	44
	П	Саулевич А.	38
Павлов М.	39	Семків О.	44
Паляниця О.	43, 44	Серебряников В.	26
Пастушенко Р.	47	Сиров В.	35, 37
		Слобода М.	45

Слонецькі	32
Солтинський К.	29
Соума А.	44
Спринь Р.	47
Степанів А.	31
Стронціцький Б.	34, 44
Сусла Ю.	35
Сютяк В.	45

Т

Танасюк С.	44
Тарасенко Є.	47
Татарчук В.	26
Теплий О.	45
Тимошук А.	41
Тимченко В.	44
Тимчишин О.	44
Тирш М.	17
Тищенко А.	38
Тищенко В.	26
Ткаченко Л.	39
Ткачук А.	47
Толочко Р.	43, 44
Турпак В.	35, 37

Ф

Фалес Й.	27, 34, 35
Фарковець В.	38
Федорів В.	47
Федорчук В.	45
Фещук М.	47
Філяев О.	35
Фіхтель	32
Фурта Ю.	47

Х

Ханас А.	45
Ходукін В.	34, 48
Хомицький В.	27, 28
Хоркавий Б.	45

Худоб'як І.	47
-------------	----

Ц

Ценар Е.	17, 18, 27
Цепник Х.	29
Цибрій А.	45
Цюпа І.	44
Цюпа М.	44

Ч

Чепмен Г.	144
Чепурненко Є.	45
Чередник О.	26
Черник Ф.	31
Чижевський О.	43, 44

Ш

Шабакевич	32
Шевченко А.	41
Шекспір В.	11
Шіргер Ф.	21
Шовковський О.	40, 41
Шутильов В.	35

Ю

Юран С.	26
Юрчишин В.	38
Юрчишин С.	38, 45, 46, 47
Юст Е.	36, 37

Я

Ядлось І.	44
-----------	----

І.М. РІПАК

ФУТБОЛ

Навчальний посібник

Дизайн *Роман Краєвський*

Верстка *Роман Краєвський*

Технічний редактор *Станіслав Дикий*

Підписано до друку 07.12.2010 р.

Формат 60x84/16. Папір офсетний.

Гарнітура Times.

Умов. фарбовід. 11,9. Умов. друк. арк. 11,4. Обл.-вид. арк. 10,6.

Наклад 350 прим.

Видавництво ТзОВ "Ліга-Прес"

79006, м. Львів, а/с 11018

Рестраційне свідоцтво ДК №200 від 27.09.2000 р.

Ріпак Ігор Миронович – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри футболу Львівського державного університету фізичної культури. Автор понад 50 наукових та науково-методичних праць, у тому числі навчально-методичного посібника, п'яти методичних рекомендацій. Співавтор запатентованого винаходу.

Тренер збірної команди студентів Львівського державного університету фізичної культури з футболу.